MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

SAJA ÜHEKSAS NUMBER : JUULI-AUGUST 2021

HIND 2€

9 772346 662013

#109

JUHTKIRI

MAAILMAMUUTJAD: HUMANITAARIDE ERI

Foto: Riina Varol

Palju pole möödas ajast, kui meil tuli üksteisest lahus olla ja vältida silmast silma kohtumist. Esimestel päevadel ja nädalatel, kui piiranguid leevendati, mainisid mitmed sõbrad, et neil on sotsiaalne ärevus ja nad ei tea enam, kuidas inimestega suhelda. Sotsiaalne ärevus on samas midagi väga inimlikku, mitte midagi erakordset. Psühhiaater ja teadlane, evolutsioonilise meditsiini rajaja **Randolph M. Nesse** kirjutab oma raamatus „Hea põhjus end halvasti tunda", et sotsiaalne ärevus on seotud alateadliku hirmuga sootsiumis oma positsioon kaotada. See ärevus paneb meid otsima ühisosa ja võtma omaks sarnaseid ideoloogiaid ning suunab meid isegi nägema välja nende inimgruppide moodi, kelle hulka soovime kuuluda. Seetõttu ongi nn teisitimõtlejad ühiskonnas pigem harv nähtus – seda söandavad endale lubada need, kelle tagala on väga hästi kindlustatud, või siis riskitakse *persona non grata* staatusega ja niisiis sotsiaalsest kapitalist ning muudest ressurssidest ilmajäämisega. Ent sageli sünnib innovatsioon ühiskonnas just tänu sellistele inimestele. Nemad panevad uute ideede seemned mulda, trotsides ühiskondlikku vastuseisu ning minnes vastuollu harjumuspärase mõtlemise ja käitumisega. Nemad kujundavad vaikselt ümber mõttemalle ja loovad võimalusi ühiskonna arenguks. Ja areneda on meil vaja seetõttu, et maailm, milles me elame, on pidevas muutumises. Rahvusvahelise tervishoiu professor **Hans Rosling** kirjutab oma raamatus „Faktitäius", et paljud asjad on maailmas tegelikult paremini, kui me arvame, tuues siiski erandina selgelt välja kliimakriisi. Sellega on palju halvemini, kui me arvame, ja sellega tegelemiseks on vaja kutsuda inimeste suhtumises, mõtlemises ja tegudes esile fundamentaalseid muutusi. Kujundlikult öeldes on miljoni dollari küsimus, kuidas seda saavutada. Tegelikkuses on see muidugi enam kui miljardi dollari küsimus.

Kommunikatsiooniteoreetik ja sotsioloog **Everett M. Rogers** on uurinud innovatsiooni ja muutuste levikut sootsiumis ning tema juba kuulsaks saanud innovatsiooni omaksvõtu kõverast nähtub, et ühiskonnast moodustavad 2,5% innovaatorid, 13,5% innovatsiooni varajased omaksvõtjad, võrdselt 34% moodustavad varajane ja hiline enamik ning kõige lõpus on 16% viivitajaid. Ilmselt on selline jaotus evolutsiooniliselt põhjendatud. Uute jahimaade avastamine on potentsiaalselt ohtlik ja kui terve kogukond üheskoos pea ees tundmatus kohas vette hüppab, võib see saada hukatuslikuks. Ka alalhoidlikkus on tõestanud oma kasulikkust. Ometi oleme me olnud rohepöörde elluviimisega liialt ettevaatlikud ja arad – meie kuulumine inimühiskonda ja selle peened staatusemängud ning võitlused positsioonide pärast on olnud meile olulisemad kui olemine osa keskkonnast, mida oleme küllap pidanud seni iseenesestmõistetavaks (ja mille ressursse ammendamatuteks). See peab muutuma ja lahenduste otsimiseks tasub meil vaadata ka humanitaarvaldkondade poole. Näiteks prügisorteerimise ja ringmajanduse käivitamise puhul ei takerdu lahendused enam ammu niivõrd küsimusse, et kas faktid keskkonnareostusest toetavad otsust, et seda peab tegema, ega isegi mitte niivõrd tehnoloogiasse, mida kasutusele võtta, vaid murekohaks on see, kuidas panna ühiskond laiemalt nendesse kontseptsioonidesse uskuma ja kujundada ümber väga paljude inimeste tõekspidamised ning käitumisharjumused nii tootjate, tarbijate kui ka reguleerijatena. Siin tulevad muu hulgas appi mainitud teadmised sotsiaalsest ärevusest ning innovatsiooni omaksvõtust. Muutuste juhtimisel tuleb neid arvesse võtta ning keskkonna seisukohast vajalike uuenduste kasutuselevõtul ja juurutamisel peab arvestama, et vaid umbes 16% elanikkonnast otsib ise aktiivselt lahendusi ja on valmis nendega kiiresti kohanema, ülejäänute jaoks hakkab olulist rolli mängima see, mida uudsete lahenduste kohta räägitakse, mida teised arvavad, aga ka see, kuidas pakutavad lahendused sobituvad seniste kultuuriliselt omaksvõetud kommetega. Võtmeküsimuseks saab, kuidas maandada kiirete muutuste keeristes inimeste evolutsiooniliselt kujunenud alateadlikke hirme, ning sellele vastuse leidmiseks tuleb meil pöörduda teiste seas nii psühholoogide kui ka kommunikatsiooniteoreetikute poole.

Müürilehe peatoimetajana on mu eesmärk olnud läbivalt humanitaarse mõtteruumi eest seismine Eestis ja seeläbi maailma muutmine. Selle töö käigus on mul õnnestunud tutvuda paljude tarkade eesti inimeste mõttemaailmadega ning ma julgen väita, et meie seas on üksjagu tõeliselt julgeid innovaatoreid. Müürilehe lugejaskond esindab aga valdavalt seda gruppi ühiskonnast, kellel on valmisolek neid vajalikke uuendusi omaks võtta. Ma usun, et suuresti tänu nendele inimestele oleme osanud ühiskonnana viimased kolmkümmend aastat ajaga kaasas käia – oleme tõestanud maailmas oma n-ö konkurentsivõimelisust. Selles segmendis toimetamine on olnud mulle isiklikult väga hariv ja silmi avav ning kuna käesolev Müürilehe number on viimane, mille tegemises mina kaasa löön, siis kasutan võimalust, et tänada nii kolleegiumi, toimetust kui ka sind, hea lugeja – aitäh teile selle usalduse ja võimaluse eest ning palju jaksu meile kõigile maailma muutmisel ka edaspidiseks!

Helen Tammemäe, peatoimetaja

Esikaanel YASMIN. Foto: Silver Mikiver

Müürileht on keskkonnasõbralik trükis, mille tootmisprotsessis on kulutatud vähe energiat, kasutatud minimaalselt keskkonda saastavaid kemikaale ning arvestatud maailma metsade keskkonnasõbraliku, sotsiaalselt õiglase ja majanduslikult elujõulise majandamisega.

NORDIC SWAN ECOLABEL
Trükitoode 4041 0820

TOIMETUS

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	elustiili- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja teadustoimetaja	maia@muurileht.ee
Aleksander Tsapov	kultuuritoimetaja	aleksander@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Tanel Mütt	müügi- ja reklaamijuht	tanel@muurileht.ee

Makett/kujundus: Madis Katz
Illustraatorid: Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Ave Taavet, Jaan Rõõmus, Liisa Kruusmägi, Lilian Hiob, Maris Tammer, Stella Salumaa, Vahram Muradyan, Villem Roosa
Fotograafid: Aleksander Kelpman, Janis Kokk, Ken Mürk, Priit Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel

KOLLEEGIUM: GUSTAV KALM, PIRET KARRO, MARGUS KIIS, KEITI KLJAVIN, AHTO KÜLVET, KAISA LING, ELLEN MACKAY, SILLE PIHLAK, BERK VAHER, KEIU VIRRO

VÄLJAANDJA: SA KULTUURILEHT

TOETAB KULTUURIMINISTEERIUM

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 3500

JÄLGI MEID
@Muurileht

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: *uudised@muurileht.ee*

Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn

Müürilehele pakke saates palume märkida adressaadiks kindlasti „Müürileht".

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustratsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht püsilepinguga 1.80 € eest kuus: *tellimine.ee/muurileht*

Reklaami Müürilehes: *muurileht.ee/reklaam*

INFO TELLIJATELE

Müürilehe levi korraldab Express Post. Kui värske leht õigel ajal kohale ei jõua, siis võta ühendust Express Posti klienditeeninduskeskusega telefonil (+372) 617 7717 või kirjuta aadressil *tellimine@expresspost.ee*.

SISUKORD

PEATOIMETAJA
Küsimused uuele peatoimetajale [5]

PERSOON
Intervjuu Tarmo Jüristoga – *Maia Tammjärv* [6–9]

MEEDIA
Nädalalõpu poliitikasaadete välimääraja – *Andrei Liimets* [10–12]

SOTSIAALIA
Hoolduseperede kirju maailm [13–17]

KUNST
Kolm aastat Kogo galeriid – *Aleksander Tsapov* [18–19]
Lagunemise ülev objekt – *Neeme Lopp* [36]

SKEENE
Uus eesti disain: Sorcerer Sourcing [20–21]
DJ-ankeet: Sander Varusk [34]

KIRJANDUS
ZA/UM eesti kirjandusväljal – *Eve Kinkar* [22–23]

KESKKOND
Vankumatust tehnoloogiausust – *Madis Vasser* [24]

LINNARUUM
Suveruumi välimääraja – *Elo Kiivet* [25]

PUUST JA PUNASEKS
Cringe – Helena Aadli [26]

MUUSIKA
Intervjuu YASMYNiga – *Johanna Maria Mängel* [27–30]

FOTO
DeStudio värskendav pohmelus – *Aleksander Metsamärt* [31–33]

ARVUSTUSED
Uued plaadid [35]

Mikk Siemer

Mikk Siemer on muusik, kes kirjutab sõpradele laulusõnu ja jätab enesele luuletused, mis ei võta end ülearu tõsiselt. 2011. aasta *poetry slam*'i võitja.

nobeli preemia

ärkasin minut enne äratuskella
hommikusöögi tegin kassile ka
ja tööle ei jäänud ka eriti hiljaks
avalikus kohas ikka maskiga ma
lõunal kui helistas emori uuring
viisakaks jäin ja tädi ei sõimanud
päev läbi näitasin kõrget kultuuri
seepärast tundubki mulle nii võimatu

et huvitav kas kaotasid ära mu numbri
või on nad seal komisjonis lihtsalt pimedad
huvitav et nad mult juba ei uuri
millal olen auhinna järele minemas

kas keegi ometi selgitaks
miks mul pole nobeli preemiat?
kas maailm on tõesti nii hullunud
et ei märka anda mulle tunnustust?
kas keegi ometi selgitaks
miks mul pole nobeli preemiat!?
kas ausus mõistus ja arukus
on tõesti ilmast kadunud???

maal panin puu otsa linnule maja
kohalik kuldnokk sai tasuta korteri
naabrinaist alati aitan kui vaja
ja kui mu pea ei valuta pohmellist
kunstnikust sõber näitas oma uut maali
ise oleks ka ilmselt parema teind
vastasin et tal on potentsiaali
kõigi huvides vahel valetan veits

niisiis on selge ja tõestatud üha
mu panus ühiskonda on mõõtmatult suur
ei ütlekski otseselt et olen pühak
kuigi heategusid lõputu hulk

ei küsi tõesti rohkemat kui ainult
väike rüütliseisus või mõni pisem saar
kuid kirjakastis ikkagi on vaikus
ei tea kas selles elus üldse ausat tasu saan :(

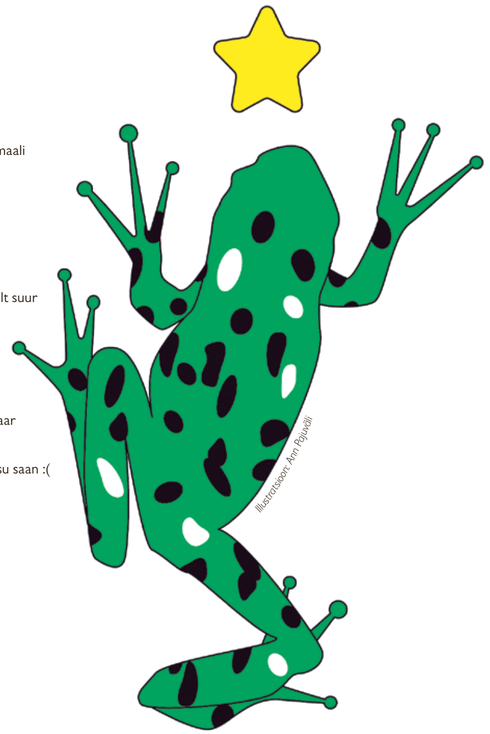

Illustratsioon: Ann Pajuväli

2,96

Nii mitu kilogrammi importmaasikaid tarbiti Eestis eelmisel aastal elaniku kohta.

STROMKA VAEVAD

Põhja-Tallinna populaarseim vaba aja veetmise koht ja tuhandete lemmik Stroomi rand on läinud Terviseameti nõudmisel musta nimekirja, s.t suplemine ei ole tulenevalt vee halvast kvaliteedist soovitatav. Linnaosavalitsus aga raiub, et vesi on puhas, ning keelas vaid hobuste ja koerte ujutamise. Kumba kummirõngaga meeleheitel puhkaja kuulama peaks, jääb järjekordselt täiesti ebaselgeks.

Stroomi rand. Foto: Karin Jaanus / Õhtuleht / Scanpix

IGAÜHE ROHENÜGIMINE

Rohetiiger kui kestliku Eesti nimel tegutsev koostööplatvorm kogus koos Arengukoostöö Ümarlauaga viieteistkümnelt keskkonnaühenduselt ja kestliku arenguga tegelevalt organisatsioonilt kohalikele omavalitsustele soovitusi, mis on nüüd kõigile kättesaadavad lehel *terveilm.ee/rohenugimine*. Kuigi see interaktiivne kokkuvõte on suunatud ennekõike omavalitsustele, tuleb sellega tutvumine kasuks igaühele, keda huvitab kestliku arengu tulevik. Leheküljele on koondatud infot näiteks elurikkuse, ringmajanduse, keskkonnahoidlike ürituste korraldamise, säästliku ruumiloome, rohehangete ja palju muu sarnase kohta. Ideaalne suvelugemine!

Kestliku arengu mudel. Allikas: terveilm.ee

KUNSTINÕUNIK: MARIA-KRISTIINA SOOMRE

19. juunil anti Eesti Kaasaegse Kunsti Muuseumis üle esimene Sisyphose auhind ja selle pälvis viimased kümme aastat kultuuriministeeriumi kunstinõunikuna töötanud kunstiteadlane Maria-Kristiina Soomre. Sisyphose auhind on eri taustaga kunstitöötajate kollegiaalse tunnustamise viis, millega tänatakse inimest, kes on teinud kaua olulist, aga närvesöövat tööd. Töötada ministeeriumi nõunikuna tähendab tihtilugu teatud nähtamatust, kui asjad arenevad ja liiguvad, kuid samas on see inimene esimene, keda hakatakse kritiseerima ja sarjama, kui mingisuguste protsesside või tulemustega ei olda rahul. Riiklikud rattad ragisevad aeglaselt, võim ja kultuuriministrid vahetuvad, eelarved ja prioriteedid muutuvad. Seetõttu on eriti oluline, et Maria-Kristiina Soomre on suutnud seista kunstinõunikuna kunstivälja jätkusuutlikkuse eest ning selgitada üha uutele ja uutele ministritele, mida, kuidas ja miks kunstiväljal üldse tehakse. Enne nõunikuks asumist töötas ta Eesti Kunstimuuseumis projektijuhi ja kuraatorina ning on avaldanud ka hulgaliselt kunstialaseid artikleid ja kriitikat.

Maria-Kristiina Soomre. Foto: Tanja Muravskaja

VÄÄRIB JÄLGIMIST:

instagram.com/z.o.lo.t.o

@z.o.lo.t.o Instagrami konto

Ehkki Instagramis tehakse nüüdsel ajal kõike, loodi see esmajoones ikkagi fotoplatvormiks. Ja üks parimaid kodumaiseid fotokontosid kuulub fotograaf Kristina Kuzemkole. Meeleheitel vene koduperenaised, värvilised fotolavastused, kohalikud *underground*-ikoonid, moefotod ja palju muud elavas ning kirjus soustis. Kuigi kohati paistab tema visuaalne keel igatsevat liialt 90ndate neoonprožektoreid, tasub Kuzemkol silma peal hoida, eriti kui olete tüdinenud hillitsetud fotograafiast.

SEAPÕIS

Loomelinlased ja hipsterid (eksisteerivad nad veel üldse?) on paanikas, sest ajalooline Bermuda kolmnurk on kolinud Tallinna vanalinnast Balti jaama turu, Telliskivi Loomelinnaku ja Noblessneri uusarenduse ümbrusesse. Asjad on nii kaugel, et loomelinnakut nimetatakse rahvasuus juba joomelinnakuks. Müürilehe oraakel ennustab, et sellega asjad veel ei lõpe. Bermuda kolmnurk laieneb mobiilseks Bermuda oktagooniks, mis hakkab kõiki riiklikult olulisi *safe space*'e okupeerima, muteerima ja siis jõuetuna maha jätma. Seda põhjustab Mammaste legendaarsest ööklubist Life alguse saanud uus ossitüvi, mis on liikunud aastatega agressiivse tsüklonina lõunast põhja. Tema teele on juba jäänud Kamari järv Jõgevamaal, Pärnu, Viljandi, Orissaare, Raadi ümbrus ja Võsu ning nüüd neelab ta alla kogu muhoovistunud uuskultuursuse bastionid igas Eestimaa nurgas. Põhjala tehas, Aparaaditehas, Põhjaka mõis, Pädaste, Narva kunstiresidentuur, Kalana küla Hiiumaal ja paljud teised alistuvad jõuetult Bermuda oktagooni jägerpommide rahe all. Kes ei nõustu kapituleeruma, nendel topitakse silmad ja suu Karjase saia ning Rabarbara vahuveini täis ning kästakse valjuhäälselt kakskümmend korda Tanel Padari „Tartust Pariisi" laulda.

Foto: Maria Arusoo

13 KÜSIMUST MÜÜRILEHE UUELE PEATOIMETAJALE

Augusti algusest asub Müürilehte juhtima senine kultuuritoimetaja Aleksander Tsapov. Võtsime kolleegi pihtide vahele ja uurisime, mis puust värske peatoimetaja tehtud on.

Küsis **Müürilehe toimetus-kolleegium**

1. Mis oli viimane raamat, mille lugemist sa tõeliselt nautisid?

Angela Nagle'i „Kill All Normies: Online Culture Wars from 4chan and Tumblr to Trump and the Alt-Right" (2017). Raamat sattus minu kätte juhuse tahtel, ehkki usun, et oleksin selleni varem või hiljem ikka jõudnud, sest kirjastuse Zer0 Books tegemistel hoian üldiselt silma peal. Müürilehe maikuise õudusenumbri tarvis läksin ühel hommikul **Eha Komissaroviga** Kadriorgu kohtuma, saime Kumu ees kokku ja Ehal hüppas kotist välja nimetatud raamat kommentaariga stiilis, et tõin sulle raamatu, loe seda, seal räägib nendest asjadest, mis on päriselt õudsed. Nagu pealkirigi reedab, kaardistab autor interneti subkultuuride ja mürgiste kultuurisõdade arengulugusid, *à la* „gamergate", 4chan või transgressiivsed meemitrendid. Väga tore oleks, kui keegi viitsiks ja oskaks ka Eestis mõne sellelaadse uurimuse ette võtta.

2. Mis on sinu kolm eelistatuimat uudistekanalit?

„Eelistatuimat" on palju öeldud. Uudiseid loen nendest vähestest kanalitest, mis meil Eestis neid pakuvad, ehk ERR, Delfi ja Postimees. Kusagilt peab uudiseid saama ja paraku neid pakkujaid eriti palju pole. Aeg-ajalt loen vanast harjumusest ka oma eelmiste kodumaade uudiseid ehk näiteks The Guardiani, Folha de S.Paulot ja Le Monde'i / Libération, kuigi minu äärmuseni fragmenteerunud meediaharjumusi siin kuidagi kokku võtta ei ole mõtet.

3. Instagram *vs.* TikTok *vs.* trükimeedia – kas üks välistab teist?

Minu jaoks ei välista, aga kindlasti on inimesi, kelle jaoks välistab. Neil on eri funktsioonid ja eesmärgid, isegi kui nad võistlevad sagedasti samade silmapaaride tähelepanu nimel. Eks ta ole naljakas, kui trükimeedia üritab teha näiteks paberil TikToki või siis, vastupidi, keegi püüab avada Instagramis oma ajakirjandusmaja. Aga noh, elame hübriidsuse ajajärgul ja kõike võib ju teha.

4. Kas võib oodata, et Müürileht liigub lähemale Kroonikale ja/või Õhtulehele?

Kui sõnastada küsimus ümber, et kas Müürileht hakkab kirjutama sellest, kuidas tuntud laulja nautis täiel rinnal külmutatud pitsat või mis on kuus üllatavat kohta, kust puuki otsida, siis vastus on mõistagi ei. Kroonika teeb ajakirjandust hoopis teiste vahendite ja arusaamadega, olles, sarnaselt oma lugematute liigikaaslastega mujal maailmas, lihtsalt kasutatud tualettpaberirull, mille nn kuulsad ja rikkad ukse taha jätavad ning millest siis lugejad oma unistusi ehitavad. Las Õhtuleht ajab oma asja, sama puuderkreemi me kasutama ei hakka.

5. Kus on Müürileht aastaks 2035?

Kui ma oleksin futuroloog, siis vastaksin, aga futuroloog ma ei ole. Vaatame jooksvalt, kuhu me maailmana liigume; adapteerume ja proovime ka ise aktiivselt selle tuleviku kulgu mõjutada.

6. Mida saab teha kultuuriajakirjandus, et takistada Eesti driftimist ekreikke kultuurilise ülemvõimu pärusmaale?

Seda tehakse osaliselt juba praegu ehk siis vahendatakse maailma ja Eesti kultuuri tema paljususes ning vastuoludes. Kindlasti aitaks kaasa, kui kultuuriajakirjandus loobuks oma sõltuvussuhtest meesgeeniuste tüpaaži portreteerimisel ja ülistamisel. Eestis on väga head kultuuriajakirjandust ja on väga halba – sellist, mida lugedes, vaadates või kuulates tahaks peast kinni haarata. Peatage dekoratiivne hõllandus, pugemine ja ignorantsus! Vastasel juhul muutubki kultuuriajakirjandus lihtsalt validooliks, mida pärast õhtusööki rahustina võtta, kui mõni poliitonkel on esinenud deliiriumit meenutava sõnavõtuga.

7. Mis sa arvad, mida on praegustel kahekümneaastastel Eesti ühiskonnale õpetada?

Ma hea meelega ei kastitaks inimesi nende sünniaasta alusel, sest õpetada saavad pigem indiviidid kui abstraktne põlvkond. Kahekümneste seltskond on täpselt sama kirju kui ülejäänud ühiskond. Praegune kahekümneste põlvkond surub oma soovid ja tahtmise pikaajalise siirdena läbi niikuinii, hoolimata sellest, kas parasjagu sooja päikese all peesitav vanem seltskond tahab seda või mitte. Mida aga tasub neilt alati õppida ja mitte unustada, on nende valmidus minna läbi seina, idealism ja kartmatus riskida. Isegi kui seda ei soovita tunnistada, muutuvad inimesed üldjuhul keskeale lähenedes küünilisemaks ja alalhoidlikumaks ning see tõmbab kõigil *mojo* maha.

8. Millal kogesid viimati kultuurilist katarsist?

„Katarsis" on minu isiklikus sõnaraamatus tabusõna. Nagu paljusid sõnu ajaloos, on „katarsist" liiga sageli väärkoheldud ja ma olen ta rahule jätnud. Aga viimatine tugev pauk oli eriliselt kuumal 18. juunil, kui sõitsin autoga Tartust Tallinnasse ja panin maanteelõigul, kus lubatud kiirus on 120 km/h, auto helisüsteemi proovile **Marcel Dettmanni** kureeritud Spotify esitusloendiga. Kiirus ja hea muusika sobivad omavahel eriliselt hästi kokku. Kohe näha, et Marcel Dettmannil on muusikalist oidu, sest ta veetis oma lapsepõlve Ida-Saksamaal. Defitsiit võib sünnitada palju kurja, aga võib tekitada ka erilise nälja igasuguste intensiivsete kogemuste järele, seda tean omast käest.

9. Millised on need nähtused popkultuuris, millest sa kunagi ei väsi?

Debiilsus, äärmuslik nartsissism, *camp*, Kraftwerk, **Mike Tysoni** tiiger, Liverpooli ründaja **Robbie Fowler** 1999. aastal äärejoone ninnatõmbamisega lööd ud väravat tähistamas, „Ameerika psühhopaat", vene keelde dubleeritud filmid, *amen break*, Desperado ehituse käekäik, megalomaanilised ideed, mis on olnud liiga suured, et realiseeruda, üleüldse sünteetilise ja liialdatult kunstliku pjedestaalile tõstmine. Popkultuur on ühtpidi tüütu ja paratamatu, kuid teisalt ka varjualune, kus leidub alati ruumi teatud sõgedusele. Mis teeb popkultuuri veel võluvaks, on kohatine raskus eristada andekaid ja töökaid täielikest aferistidest.

10. Kui sa saaksid viia oma kodukoha lähedal linnaruumis ellu kolm muudatust, siis mida sa teeksid?

Ütlen siis ära, et jutt käib Tallinnast. Esiteks tuleb lõpetada avaliku ruumi igavene kaaperdamine, muu hulgas Tallinna mereääre kontekstis! Mereäär peab olema kõigile, ilma et nad tunneksid, et peavad kellegi miljonivaadet ja -und segama. Iglupark, Porto Franco, Kalaranna Kvartal jne – seal võiks olla päriselt normaalne ühine linnaruum. Teiseks juba nõrkemiseni leierdatud autostumise vohamine ja rattainfra olematus – rattateed, rattamajad ja -parklad kortermajade juures, linnarattad jne. Kolmandaks loodan, et putukaväil päriselt tuleb ja sellest ei saa järjekordset projekti sarnaselt peatänavaga, millest jauratakse kümme aastat ja siis võetakse asi päevakorrast maha, sest kellegi huvi sõidab sellest üle.

11. Mis peab inimeste mõtlemises muutuma, et oleks võimalik ära hoida lähenevat keskkonnakatastroofi?

Mulle tundub (rõhutan sõna *tundub*), et me ei hoia seda nurga taga terendavat jama ära. Ma olen seda tulevikku juba näinud näiteks Guanabara lahe ääres Rio de Janeiros – sisuliselt väljasurnud elustikuga toksiline merelaht, mis koosneb prügist, raskemetallidest ja kütusereostusest. Aga selliseid kohti on maailmas tuhandeid. Me võime panna oma katusele päikesepaneele, loobuda lihast ja lendamisest, aga tegelikkuses peaksime oma mugavustes nii palju järeleandmisi tegema, et seda vabatahtlikult ei juhtu. Inimene tahab progressi, tahab paremat elu.

12. Mets või meri? Molutamine või rööprähklemine?

Meri ja molutamine. Veel parem oleks ookean! Mulle meeldib seista ookeani ääres ja mõelda, et seal jookseb kahe eri planeedi piir.

13. Kuidas kavatsed sisustada eesolevat puhkust?

Radikaalse molutamisega.

TARMO JÜRISTO: MA EELISTAKS, ET EKRE EI OSKAKS MEID KARTA

Sihtasutuse Liberaalne Kodanik (Salk) juht annab rustikaalsel taustal aru Salga igapäevategevustest, tagamaadest ja arengutest, aga juttu tuleb ka väsimusest, juhustest ja üllatustest eluteel (ning muidugi EKREst ja Isamaast).

Intervjuu **Tarmo Jüristoga**. Küsis **Maia Tammjärv**, pildistas **Nele Tammeaid**

Peab ütlema, et palju lihtsam oleks olnud teha seda intervjuud kusagil Telliskivi Reval Cafés mõnel tööpäeva õhtupoolikul, kui Tarmo polnud veel pealinnast suveks Lõuna-Eesti maakoju pagenud („nagu Isamaa erakonna värske liige pärast suurkogu"), aga kui seda vestlust kokku leppides käis Tarmo (arvatavasti vähemasti osaliselt naljana) välja, et tema jaoks poleks probleemi „mingil rustikaalsel taustal vikatiga poseerida, palja ülakehaga vms", ei olnud muidugi enam pääsu ja tuli võtta delegatsiooniga lämmatavas leitsakus ette arvestatav *road trip* Lõuna-Eestile tüüpiliste kuppelmaastike ning RMK raiesmike vahel.

Kuidas sinust üldse arvamusliider sai?
(*Naerab, aga ei hakka tagasi ajama*) Kui tahta kuskile näpp peale panna, siis ma tegelikult suudan selle lapse sünni järgi isegi päris täpselt ära dateerida. See oli esimene talv, kui me Eestist ära olime – nimelt Horvaatias. Olin just oma investeerimispankuri ametikoha maha pannud – ametlikult veel ei olnud lõpetanud, aga olin Gildist (*Gild Bankers* – M.T.) ära tulnud. Gildis oli kokkulepe, et kuna klientidel võib olla erinevaid poliitilisi vaateid ja soove, siis me partneritena hoiame ise poliitikast eemale, ei võta pooli ega sekku. Nii on lihtsam – advokaadid teevad näiteks sedasama. Ja kuna ma ei olnud enam sellega piiratud, siis Horvaatias Dubrovnikus kodumaa uudiseid lugedes jäi mulle ette üks **Jaak Aaviksoo** sõnavõtt, mille kohaselt oli Tartu rahu meie „rahvusliku tahte triumf"[1]. See silitas mind eri põhjustel väga vastukarva, nii et ma kirjutasin **Urve Eslase** palvel sellele Postimehes vastulause[2]. See oli esimene kord, kui kirjutasin mingil tulisel teemal, ja esimene kord, kui kogesin näiteks seda, mis tunne on kommentaariumis sõimata saada. Sealt ta kuidagi käima läkski. Hakati küsima, et kas ma arvaksin või kirjutaksin midagi millegi kohta, saatsin Postimehesse mingeid tekste, siis tulid juba Vikerkaared ja lõpuks oligi Müürileht[3]! Nii ta läheb (*naerab*).

Ja siis tuli Memokraat?
Jah, see oli koht, kuhu ma ise kõige rohkem kirjutasin ja kuhu me Danieliga (***Daniel Vaarikuga*** – M.T.) mõlemad päris palju panustasime. See oli väga huvitav ja mitmes mõttes ka täitsa formatiivne etapp, sest on väga suur vahe, kas kirjutada kellegi tellimise peale arvamuslugu või tõmmata käima mingit platvormi. Danieli innustas Memokraati tegema see, et ta oli väga kriitiline, on tegelikult siiani väga kriitiline –, ja mingis mõttes on Levila sellesama võitluse jätkamine teiste relvadega – selle mudeli vastu, mille põhjal meedia toimetas toona ja toimetab paljuski ka praegu. Reklaami- ja klikipõhisus ja kõik see, kuidas inimesed meediat tarbivad… Memokraadi esmane mõte oli testida hästi väiksel skaalal, kas teisiti on võimalik. Kas saab kirjutada pikemaid, nõudlikumaid, keerulisemaid tekste ja olla samal ajal poliitiliselt ja ühiskondlikult relevantne ning terav. See kasvas üsna kiiresti algsest blogivormist suuremaks.

Memokraadi mõjumudel oli hoopis teistsugune kui tavalisel meedial – meil ei olnudki vaja kirjutada kümnetele tuhandetele inimestele, aga meie sõnum jõudis edasi.

Kusjuures – ja see on võib-olla kõige huvitavam aspekt –, me hindasime oma püsilugejaskonda mõne tuhande inimese suuruseks, mis ei ole praeguses sotsiaalmeedia maailmas küll midagi suurt ega olnud tegelikult ka siis, aga samas oli see ikkagi võrreldav näiteks Sirbi lugejaskonnaga. Meie jaoks oli tähtis, kes olid need inimesed, kes lugesid ja kommenteerisid. Olime väga uhked ka selle üle, kui kvaliteetne oli Memokraadi kommentaarium, seal oli tõesti erinevaid inimesi ja kohati ka väga sisulist vaidlust. Meid lugesid siis ikkagi täiesti läbivalt kõik eesti ajakirjanikud, toimetajad jne. See tähendas, et meie mõjumudel oli hoopis teistsugune kui tavalisel meedial – meil ei olnudki vaja kirjutada kümnetele tuhandetele inimestele, aga meie sõnum jõudis edasi. Tegelikult on ju nii, et kui kirjutad Postimehesse, siis Päevaleht seda ei puutu, ja vastupidi. Kui aga panin loo Memokraati, siis kõigepealt noppis ERR selle üles ja siis juba teised. Nüüd on olukord natukene muutunud – siin on omad ärilised ja muud põhjused. Eks meediafirmad on ka paremini õppinud, mis neile *traffic*'ut toob ja mis mitte. Aga toona see töötas.

2016. aastal läksid sa juba Praxisesse. Mida sa kuus-seitse vahepealset aastat tegid?
2009. aasta alguses töölt lahkumisel oli muidugi teisigi põhjuseid, aga peamine neist oli võlakriis. Olin oma professionaalse karjääri jooksul juba varem paar kriisi läbi elanud ega leidnud endas enam jaksu selle kriisi kontoris äraistumiseks. Investeerimispanganduses tähendab kriisiaeg seda, et sul on tõenäoliselt väga vähe asju, mida sa saad teha. Töö seisneb ju selles, et sa aitad inimestel oma ettevõtteid finantseerida, osta, müüa jne, aga kui ajad on rasked, siis on palju väga närvilisi ja pahaseid inimesi, kellel on üsna ebarealistlikud ootused. Kuna olin siis ka Tallinna Ülikooli doktorantuuris oma väitekirja alustamas, siis võtsingi enne lapse sündi veel peaaegu aasta, mille vältel käisin ühest ülikoolist teise, tegin oma töö jaoks *research*'i ja kirjutasin. Järgmised aastad elasime Eestist sisuliselt eemal kuni ajani, kui laps läks kooli. Mida me siis tegime… Reisisime, elasime siin ja seal ning mina kirjutasin jõudumööda oma dissertatsiooni, mille ma lõpuks ikkagi ka valmis sain.

Kas ma mäletan õigesti, et millalgi äkki 2016. aasta esimeses pooles, enne kui sa augustis Praxise uueks juhatuse esimeheks said, tegid sa Facebooki postituse, kus ütlesid, et sul on nüüd ikkagi haigekassat vaja, ja tundus, et seirasid tõsiselt tööpakkumisi?
Jajaa!

Inimesed tahavad lihtsalt elada, mitte tegeleda mingite tänavademonstratsioonidega.

Kas see oligi ajend? Sul ei olnud tegelikult vaja tööle minna?
See haigekassa väide oli tõesti ainult poolenisti nali! Põhjus seisnes selles, et hakkasin jälle väga tõsiselt trenni tegema ja võitlusalade trennides – meenutades jällegi Müürilehe kuulsat artiklit „Päevast päeva vastu hambaid" – ongi oht saada vastu hambaid (*naerab*)! Vigastuste oht läks väga kõrgeks, mis tähendas, et mul oli jooksvalt kogu aeg EMOsse asja. EMO küll ei nõua haigekassat, aga vaadates, kui tihti ma sinna sattusin, tekkis tunne, et äkki ikkagi võiks see kindlustus olla. Nii et see oli küll poolenisti naljana välja visatud, aga selle nalja tulemusel tuli tõesti terve hulk pakkumisi.

Praxis juhtus nagu paljud teised asjad – samamoodi sattusin näiteks teatrit tegema – ehk siis juhuslikult. Kui **Annika Uudelepp** andis teada, et ta lahkub Praxisest, ja sellega seoses hakkas Praxise nõukogu otsima uut juhti, siis tegelikult küsiti esimese ringiga ka minu käest, kas oleksin nõus kandideerima. Siis oli mu vastus eitav, sest olin Eestist ära ja tegelesin hoopis muuga. Neil asjad aga muudkui venisid ja oli tohutu häda. Mõne aja pärast helistas tollane nõukogu esimees **Sten Tamkivi** uuesti ja küsis, et kuule, kas sul tuleb *üldse* keegi veel pähe, kes võiks kandideerida. Mul ei olnud siis mingit konkreetset plaani, aga mõtlesin, et vaataks korra asjale peale.

Mainisid enne ka oma investeerimispankuri tausta. Mis sa arvad, kas ja kui palju on see kogemus – närviliste klientidega, kellel on ebareaalsed ootused jne/vms – andnud mingi baasi või aidanud sind hilisemas elus näiteks Facebookis trollidega jagelemisel või üleüldse poliitikas toimimisel?
Eks ikka, muidugi. Suur osa investeerimispankuri tööst ongi ju külma närvi säilitamine olukordades, kus kõik on väga närvilised.

Su Facebooki seina põhjal tundub, et sa ei lähe kergesti (või üldse) liimist lahti ka otseselt vaenulike trollide peale.
(*Raputab resoluutselt pead.*)

Kas sa oled robot?
Ei! Eks sel on muidugi mitmeid põhjuseid. Ilmselt mängib mingit osa ka sporditegemine. Kui oled kogu aeg suhteliselt agressiivses ja konfliktses – olgugi kokkuleppelises – olukorras, siis õpid hakkama saama igasuguste situatsioonidega. Tüdimus võib samas küll tekkida. Tuleb tunnistada, et **Tõnis Paltsust** ma ikkagi tüdinesin lõpuks ära.

Tundub tõesti, et ta oli su seinal kõige sagedasem külaline, ja näis, et suutsid selliste jagelemiste puhul pikalt huumorimeelt säilitada.
Ta oli mu seinal, jah, – kunagi **Mart Sanderil** oli selline lemmikütlus – nagu eilne kaka krantsi karvades. Nii kui ma midagi pensioni või Isamaa või millegi muu sellise kohta postitasin, võis stopperi käima panna, et millal Palts ja **Lukmann** saabuvad. Lõpuks tekib aga lihtsalt tüdimus ja hakkad mõtlema, mida kõike selle ajaga muud võiks teha. Samas teeb see kohati ikkagi siiralt nalja.

Ja siis on sellised hetked, mis tegelikult ei ole naljakad. Kui uudis Salga tegemisest välja tuli, siis oli küll *déjà vu* seoses sellega, mis 2014. aastal kooseluseaduse aegu toimus. Korraga käis mingi laine, kus inimesed oma raevu välja valasid. Asja ei tee minu jaoks tõsiseks mitte see, et ma olen ise oma füüsilise või vaimse julgeoleku pärast mures, vaid ma mõtlen, et see on miski, mille peale mina saan õlgu kehitada ja öelda, et mis siis ikka, aga väga paljudel inimestel seda luksust ei ole.

Eriti naistel.
Jah, naistel eriti. Seetõttu *tuleks* seda tõsiselt võtta. See ei ole koht, kus ma ütleksin, et mina olen lahendanud olukorra enda jaoks niimoodi, et ma lihtsalt ignoreerin seda, ja see peaks justkui kõigile kehtiv universaalne lahendus olema. Paljudel inimestel on seda palju raskem ignoreerida kui minul.

Mis sul üldse selle Isamaaga on? Viimasel ajal näib, et see seltskond on sul iseäranis hambus. Kui pensionireformi küsimus muidugi kõrvale jätta – sellele tundsid küllap paljud vajadust reageerida sõltumata sellest, missugune poliitiline keha seda parajasti lobistas. Näiteid on muidugi teisigi, sh aktiivse toetuse avaldamine Isamaa parempoolsetele.
Viimasel ajal, tuleb tõesti tunnistada, ongi proportsionaalselt rohkem Isamaa teemaks, aga ajalooliselt jällegi mitte. Memokraat sai ju kunagi ikkagi „Kolmeraudses" maha hüütud nimepidi: Daniel Vaarik ja Tarmo Jüristo kui Reformierakonna vaenlased! See tõi meile muidugi mühinal tähelepanu ja *traffic*'ut juurde, aga ma tean, et Reformierakonna juhatuses käsitletigi Memokraati kui rühma, kes püüab Reformierakonda hävitada.

Aga nagu sa ka ütlesid, on pensionireform küsimus, millest ma oleksin arvanud täpselt samamoodi ka siis, kui seda oleks ajanud ükskõik mis teine erakond. See oli teistsugune asi. Teine suurem teema, mis jõuab otsapidi ka Salga tekkimise juurde, on see, millest kirjutas hiljuti **Martin Mölder**[4] tähelepanuväärses arvamusloos: Isamaa roll Eesti erakonnamaastikul on võimaldada koalitsioone, mis sisaldavad EKREt. Ma olen ise täpselt sama järelduseni jõudnud. See on miski, mis mind praeguse Isamaa juures kõige rohkem häirib. On aga veel asju, mis lähevad tegelikult täitsa maailmavaateliseks.

Kui nüüd vaikselt Salga tegemistele lähemale jõuda, siis siin on palju sellist, mida sult on juba küsitud ja mida ei ole arvatavasti vaja üle korrata. Mind huvitabki rohkem asja tehniline pool. Nimelt on teie kodulehe jaotises „Mis Salgast edasi saab?" – mis on kirjutatud jaanuaris – küll öeldud, et Salka kinni ei panda, aga ma ei saa väga hästi ikkagi aru, millega te õieti tegelete.
Selle kirjutasime tõesti jaanuaris, kui oli suur segadus, et kui referendum jääb ära, siis kas Salk läheb laiali. Sellega seoses valitses mitmeid tundeid: mõned arvasid, et ilmselt peakski laiali minema, kuna referendum jäi ju ära, teiste puhul oli aga selgelt näha muret või hirmu, et kas nüüd siis läheb jälle nii, nagu tavaliselt läheb, et korra tekib mingi liikumine, mingi lootus, mis siis kohe jälle ära kaob.

Iseenesest aasta 2012 – kui olid „Harta 12" ja Aitab Valelikust Poliitikast – ja ka seesama kooseluseaduse aeg aastal 2014 olid mingis mõttes kaunid süütud ajad. Meie trajektoor oli üldiselt ikkagi õige; kõik liikus sinna, kuhu see oli määratud minema – selline hegeliaanlik vaade ühiskonna arengule –, lihtsalt vahepeal toimusid mingid *nõmedused*. Mingid kilekotiga rahatassimised ja asjad, mis oleksid pidanud juba ammu olema ära lõppenud, ja selle vastu pidime ju kuidagi välja astuma. Samas ma arvan, et keegi meist ei näinud seda toona täiskohaga tööna, see oli miski, mida tegime vabast ajast ja muu kõrvalt.

Praegu aga ei ole see Eestis – ja mulle tundub, et ka laiemalt Euroopas – juba tükk aega enam nii. Kui tahad asja tõsiselt võtta ja pead oluliseks mingeid väärtusi – mida me pidasime ju tähtsaks ka aastatel 2012, 2013, 2014 –, mida soovid kaitsta, siis enam ei piisa sellest, kui teha seda hoogtöö korras mõned nädalad ja siis minna oma ülejäänud elu juurde tagasi. See on tegelikult väga loomulik soov, milles ei ole midagi valesti – inimesed tahavadki elada oma elu, mitte tegeleda mingite tänavademonstratsioonidega. Omaenda kogemusest mäletan, et nii aastal 2012 kui ka 2014 olid väga pingelised ja pinevad ajad ning neile sündmustele järgnes tohutu *väsimus*. 2012. aastal sõitsimegi loetud päevad pärast Jääkeldri kokkusaamist perega Uus-Meremaale ja olime terve talve seal, püüdsin ka Eesti meediat võimalikult vähe lugeda. Läbipõlemine on võib-olla natuke liiga kõva sõna selle kohta, aga ühel

jätkub >

< eelneb

hetkel tekib tunne, et tahaks selle aja tagasi võtta, sest see kõik toimus ju muu elu ja pere arvelt.

Sa said mu küsimusest võib-olla valesti aru – *minule* ja arvatavasti Müürilehe lugejale ei ole vaja eriti põhjalikult põhjendada, miks Salka tarvis on ja miks seda tasub teha päristööna!
Ei-ei, see ei olnudki põhjendus, vaid kontekst! Tänapäeval ei tasu oodata, et inimesed tulevad kokku, teevad Balti keti ja maailm saab paremaks. See oli Salga tegemise idee – *pühenduda* sellele, et maailm tõesti saaks paremaks; mitte lihtsalt nõuda, et keegi teine midagi teeks või tegemata jätaks, vaid teha seda ise tõsiselt ja professionaalselt.

Nii et mõte midagi sellist moodustada sai alguse eelmise aasta novembris põhjusel, et kui referendum tõesti tuleb, siis on kohutavalt kiire! Kui hakkasin lugema kuid novembrist aprillini, siis mõistsin, et ma ei saa teha seda Praxises olles, ma ei saaks korralikult pühenduda. Muidu oleks tekkinud olukord, kus avastad järsku, et kampaania lõpuni on kolm kuud, aga sul pole mitte midagi! Sul on lihtsalt näiteks ajalehtedes avaldatud avaliku arvamuse küsitlused ja mingid paari aasta vanused fookusgrupid, mille pealt peaks hakkama kampaaniat tegema – olukorras, kus sa oled kõikide märkide järgi *underdog.* Nagu ma tookord ka korduvalt ütlesin, siis kui referendum oleks tulnud, oleksime me läinud seda võitma! Aga kui ma oleksin pidanud ausalt kihla vedama, kas me võidame või kaotame, siis ma oleksin arvanud, et me kaotame.

Kõlab pigem adekvaatselt.
Jah, aga me oleks püüdnud kaotada võimalikult hästi! Niimoodi, et see kaotus oleks olnud väike ja et see oleks olnud sillaks, et edasi võidelda. Arvan siiani, et see ei oleks olnud lootusetu võitlus. Aga kuidagi ei saanud vaadata kõrvale sellest, et aega oli kohutavalt vähe.

Samas sellega, et referendum jäi ära, olukord ju tegelikult ei muutunud. EKRE oli endiselt parlamendis. Nüüdseks on EKRE tõusnud ka populaarsuskküsitlustes teiseks erakonnaks, täristab relvi ning lubab teha järgmise valitsuse ja viia ellu kõik need asjad, mida neil praegu teha ei lastud. Nii et ei ole mingit põhjust arvata, et nüüd on halb ilm möödas.

See teiseks tõusmine võib olla muidugi ka ajutine. Selge on aga see, et toetus on suurem, kui paljud oleksid isegi veel mõni aasta tagasi osanud oodata.
Ma ei tea, kas on ajutine! Vaatame. Aga isegi see, kas ta on teine või kolmas, ei muuda väga palju. Me oleme viimase 10–15 aasta jooksul harjunud rääkima, et Eestis on kaks suurt erakonda ja siis rida teisi, kes nendega koalitsioone teevad. Praegu me räägime ikkagi kolmest suurest erakonnast.

Aga lühike vastus su küsimusele, et mida me igapäevaselt teeme: me tegeleme sellega, et olla paremini valmis järgmiseks korraks. Selle all ei pea ma silmas tingimata järgmist abielureferendumit – sest ma loodan, et selle juurde ei pea me niipea tagasi tulema –, vaid sedalaadi üllatusi, mille puhul oleks vaja midagi ette võtta. Neid tuleb kogu aeg.

See on kõik väga tore, aga liiga abstraktne. *Kuidas* te sellega tegelete?
Minu tavalisest Salga tööpäevast umbes poole moodustab andmetega töötamine. Seda ma teeksin praegu, kui sind siin ei oleks.

Kust te need andmed saate? Kodulehe uuringute jaotisest jääb mulje, justkui te oleksite teinud Salga tegutsemisaja jooksul vaid kaks küsitlusuuringut[5], aga päris nii see vist siiski ei ole?
Meil on praegu igakuised küsitlusuuringute lained. Saame iga kuu Norstatilt andmeid, kus suurem osa küsimustest on korduvad, aga saame vajaduse korral kas mingisse rühma sisse suumida või võtta mingi teema täpsemalt lahti ja koguda sealt endale informatsiooni. Seda me ehitame kogu aeg jooksvalt paremaks.

See on aga vaid üks osa. Pidevalt lisanduvad ka eri andmekogud, mida meil *vähegi* õnnestub ühest või teisest kohast kätte saada. Salga lehel on näiteks nähtav ka erakondade rahastamise pilt[6], mille me panime kokku ERJK avalike andmete põhjal. Lisaks seirame jooksvalt poliitilise reklaami mahtusid sotsiaalmeedias. Lükkasime selle märtsi alguses käima ja plaan on ehitada aegridasid, sest see pilt ju muutub ajas. Selle kaudu jooksevad meile näppu asjad, mida me muidu sotsiaalmeedias ise kunagi ei näeks. Sina ja mina ei näe näiteks seda reklaami, mida **Jaak Madison** teeb vene keeles Ida-Virumaale. Ja sa ei näe seda, mida MTÜ Isamaalised on teinud oma A/B testimisega[7].

Jah, seda ma ei oleks ilma Salgata kuidagi näinud või ilmselt kahtlustada osanudki.
See on koht, kuhu oleme pannud üles oma n-ö võrgu, nii et sealt ei saa keegi märkamatult mööda. Kes iganes hakkab selles valdkonnas arvestataval määral raha kulutama, kerkib kohe ka meie radarile. Me näeme, mida ta teeb, kellele ta reklaami suunab, kui suure raha eest. See on küll praegugi omaette huvitav, aga päriselt huvitavaks saab see sügisel, kui tulevad KOV valimised – võib kindel olla, et mahud suurenevad ja panused tõusevad. Tegelikult me vaatamegi Salgas tänavusi KOV valimisi kui katseprojekti – ja mitte ainult sotsiaalmeedia reklaami vallas, vaid ka terves hulgas muudes küsimustes, mida me kogu oma andmepoolega käsitleme. See on koht, kus me testime oma võimekust – me vaatame, mida me näeme, mida me saame teha, ja paneme ennast valmis 2023. aasta riigikogu valimisteks. Selleks me praegu oma võimekust ehitamegi.

Kas nende igakuiste küsitluste tulemused avalikustatakse? Kas need lähevad millalgi teie kodulehele üles?
(*Silmatorkavalt kavala ilmega*) Ei.

Miks?
(*Kandev paus*) Aus vastus on, et see informatsioon on parem, kui ma arvata oskasin. See on väga väärtuslik info.

Kes peale teie seda infot näeb?
See ongi teine pool mu Salga tööpäevast ehk inimestega suhtlemine. Ja inimeste hulgas on terve hulk mitmesuguseid gruppe. Üks suur seltskond on meedia, kellega ma võtan mingites asjades ise ühendust. Teisalt on rõõm näha, et teemaga tegelevad ajakirjanikud on selle teeotsa üles leidnud – helistatakse ja pöördutakse, kui on mingi küsimus, mille kohta kellelgi on informatsiooni vaja või kui on tarvis mingit hüpoteesi testida. Neid palveid ja kõnesid tuleb kogu aeg ja mul on väga hea meel neile vastata.

Kas lausa sellises ulatuses, et lisate oma igakuisesse Norstati küsitlusuuringusse mõne küsimuse, mida võiks veel uurida? Või küsimused on seni veel teilt?
See ei ole võimatu, aga siiani ei ole olnud vaja seda teha. Tavaliselt ei ole need küsimused meedia puhul ka nii spetsiifilised – pigem on vaja mingit tausta või teist arvamust, kinnitust või ümberlükkamist.

Nii, üks seltskond on meedia, kellega te suhtlete ja kellele infot annate. Kes on teine?
Teine on poliitikud.

Miks sellest pole pea üldse räägitud, et te ka otse erakondadega koostööd teete?
Noh, keegi pole küsinud (*naerab*).

Mis erakondadega te suhtlete – lisaks Isamaa parempoolsetele, millest on natuke juttu olnud varemgi?
Erakond, kellega ma *ei* ole kohtunud ja kellega ma *ei* räägi regulaarselt, on EKRE. Meil ei ole nendega lihtsalt eriti millestki rääkida.

Ja Seedri Isamaa?
Ja Seedri Isamaa.

Oota, aga Keskerakond?
Keskerakonnaga me ei ole kokku saanud. Ja nendega on suhted hõredamad.

Aga kas annate neile infot?
Infot oleme andnud, jah. Veidike vähem ja veidike spetsiifilisemate nurkade alt kui teistele, aga siin ei ole mingit põhimõttelist või maailmavaatelist probleemi. Üks, mida me praegu muu hulgas arendustööna teeme, on see, et tahame anda erakondadele – kellega meil on mingi oluline maailmavaateline ühisosa ehk selline, mis jääb EKREst ja Seedri Isamaast teisele poole – juurdepääsu nende andmetele. Nii et nad pääsevad nendele ise ligi ja saavad sealt enda kohta vaadata. Ehk sotsid näevad infot sotside kohta ja reformarid Reformierakonna kohta.

Ainult?
Kui me alguses erakondadega rääkisime, siis ma ütlesin, et minul ei ole vahet, ma võin näidata ka kõikide andmeid kõikide kohta, aga erakondade sees oli selle suhtes eri arvamusi.

Ahaa, et pigem ei tahetud, et teised õpiksid tundma nende valijat?
Jah, just. Kõik tahavad teiste andmeid näha, aga kui selle hind on, et teised näevad sinu omi ka, siis seda kõik ei taha.

Kui erakonnad, kellega te koostööd teete, saavad infot ainult enda kohta, siis mida te teete EKRE valija kohta koguneva informatsiooniga?
EKRE kohta käiva info ma annan ka teistele.

Kõigile?
Jah.

Aga Isamaa oma mitte?
Isamaa mitte, jah, aga EKRE pilti ma olen nõus teistele erakondadele näitama.

Tõtt-öelda on minu meelest üks poliitilise meedia suur häda see, et kõike nähakse läbi erakonnaprillide. Öeldakse, et eesti rahvas koosneb EKRE valijatest, Reformierakonna valijatest, Isamaa valijatest jne. Ma arvan, et see on suur viga. See on hullusärk, millesse inimesed ennast ise panevad.

Kas te ise ei aita oma tegevusega just sellele kaasa? S.t kas te ei uuri just, keda inimesed valivad, ja sealt edasi, et mida ühe või teise erakonna valijad siis eri asjadest arvavad?
Vastupidi, me küsime kõigepealt, mida nad arvavad, mis neile korda läheb, ja alles siis, kui kõik need küsimused on küsitud, küsime me muu hulgas, keda nad valimistel eelistaksid. See on lihtsalt üks tunnus teiste seas.

Mis laadi küsimused need on, mida te hoiakute kohta küsite? Saan aru, et jutt käib ikkagi neistsamadest kiiluteemadest? Ma ei leidnud selle kohta eesti keeles eriti mingit infot, aga saan aru, et kiiluteemaks olete tõlkinud „wedge issue"?
Jah, seda ei olegi minu teada eesti keeles keegi teine uurinud. Ega siin tegelikult mingit raketiteadust ei ole. Me vaatame, kuidas inimesed vastavad küsimustele, mis tekitavad polariseerumist üle erakondade piiride; mis lõhestavad sageli ka konkreetse erakonna valijabaasi. See annab tulemuseks sootuks teist laadi – ja mulle tundub, et ka huvitavama ja sisulisema – pildi kui küsimus, et mis erakonda toetatakse. Ma näitan sulle! (*Siin vahepeal sai diktofonilinti üle kuulates jälgida, kuidas intervjueeritav ja intervjueerija vaatavad arvutiekraanilt nii kümmekond minutit tabeleid ja graafikuid, kommenteerivad ja analüüsivad neid. Mis siin salata, intervjueerija üllatub sealjuures korduvalt ikka tajutavalt, kasutades isegi paar korda võõrkeelset fraasi „mind blown".*)

Ja kuidas te neid andmeid kõige efektiivsemalt grupeerite või tõlgendate?
Me saame väga hästi vaadata, kui lõhestavad mingid küsimused mingi erakonna valijate jaoks on. Ma arvutan välja polariseerituse indeksi, mis näitab seda, kui täpselt teema erakonna valijaid poolitab, teiseks saan vaadata radikaliseeritust, mis tähendab, kui tugevad on hoiakud mingi teema puhul. Kolmas, mida ma vaatan, on olulisus, mis näitab, kui palju on inimesi, kel on arvamus *vs.* kui paljudel ei ole arvamust mingis küsimuses. Ja siit edasi on võimalik võtta juba terve erakonna pilt ja vaadata, kuhu kõik need teemad üksteise suhtes paigutuvad. Nii saab juba üsna selgelt tuletada, mis teemadele peaks erakond oma kampaanias keskenduma (küsimused, milles nende valijad on ühtsed ja milles need arvamused on tugevad) ja mis teemadest eemale hoidma.

No olgu, tundub, et teil on märkimisväärselt head ja ka praktilist infot. Miks te ei tee sellega midagi?
(*Kavalalt*) Me teeme!

Hoiate valimiste jaoks?
Me teeme sellega juba praegu midagi. Aga me ei pane seda avalikult välja. Eks seda materjali on siin *veel kõvasti*. Me töötame selle nimel, et meil oleks võimalikult hea nähtavus, aga ka võimalikult hea arusaam asjadest.

Kas Ühiskonnauuringute Instituut võib teha midagi sarnast n-ö teisele poolele?
Ma muidugi täpselt ei tea, mida nad teevad või mitte, aga sedalaadi asja vaevalt.

Aga kas enne Salka ei olnud üldse kellelgi sedalaadi infot, sul endal ka mitte?
Ei. Kui me hakkasime jaanuaris sellega tegelema, siis mul oli hüpotees, et neid asju saab teha paremini, kui neid on siiani tehtud, ja pean ütlema, et ma olen üllatunud, et see meil nii hästi läks. Võin öelda, et erakondade reaktsioon on olnud üsna sarnane sinu omaga. Keegi ei ole mulle varem küll öelnud, et „mind blown", aga seda on nägudelt peegeldunud küll, et inimesed näevad midagi, mida nad ei ole enne näinud.

Pole siis imestada, et vahel näib, et EKRE isegi äkki kardab teid natuke.
Ma ei tea, kas nad kardavad. Ma eelistaks, et nad ei oskaks meid karta!

Kusjuures, lisaks KOV ja riigikogu valimistele on minu meelest ka pühapäevane Isamaa suurkogu (*intervjuu toimus reedel, 18. juunil ehk kaks päeva enne Isamaa suurkogu* – M.T.) miski, kus panused on päris suured. Praegu on seda muidugi riskantne öelda, sest lugeda saab seda siis, kui sündmus on möödas, aga kui ma peaksin suure summa peale kihla vedama, siis ma ikkagi eeldan, et Seeder suudab oma positsiooni hoida.

Teisalt on see ikkagi väärt üritamist, sest juhul kui peaks minema teistpidi, juhtub see, millele Martin Mölder viitas – et praeguse riigikogu koosseisu puhul on EKRE isolatsioonis. See oleks hea. See on miski, mida on vaja. Ja see on miski, mida on vaja ka järgmiste valimiste puhul. Me töötame selles suunas, et ei tekiks enam olukorda, mis viis EKRE eelmiste valimiste järel valitsusse; et ei oleks ühtainsat *kingmaker*'it, nagu praegu oli Isamaa. Kui näiteks Eesti 200 saab üle künnise, on kohe rohkem võimalusi mitmesugusteks koalitsioonideks. Ei oleks enam ainult halbu valikuid.

Seda tüüpi asjadega me töötamegi. Lisaks muidugi terve hulk teemasid, millele me jooksvalt mõtleme. Näiteks kooseluseaduse rakendusakte ei taha enne KOV valimisi keegi puudutada. Selleks et nendega edasiliikumise võimaluse akent saaks pärast tulevaid valimisi ära kasutada, on vaja juba praegu tööd teha. Aga suur osa sellest tööst on lihtsalt inimestega suhtlemine, mitte avalik kampaania.

See on huvitav, sest alguses rääkisite valjuhäälselt just kõige avalikustamise juttu.
Rahastamine ongi avalik!

Summad praegu ei ole – kuigi sellestki oli ju alguses juttu.
Kusjuures, ma hakkan täna tööle sellega, et tahame panna välja poolaasta raporti. Jaanuaris kirjutasime, mis Salgast edasi saab, nüüd on pool aastat möödas – vaatame üle, mis me teinud oleme ja mida plaanime. Ma arvan, et paneme välja ka annetuste summad, aga tõmbame piiri kuhugi 5000 euro juurde. Siis väiksematel ei ole mõõduvõtmist, et kas olen oma naabrist rohkem või vähem annetanud.

Või et kui ma ainult 15 eurot olen annetanud, siis teised vaatavad, et vaene!
Jah, seda ei ole vaja. **Varro** (***Vooglaid*** – M.T.) arvas, et selle piiri võiks 10 000 peale panna, aga siis ma peaks ütlema, et meil on ainult kaks toetajat, kes on üle selle lati.

Oleme nüüd rääkinud kuivast statistikast ja uuringutest ning vihjanud, et meile on kättesaadavad mingisugused suurejoonelised andmed, mida lugejad ei näe, jne, aga suundume ehk põgusalt tagasi üldinimlike teemade juurde. Mis sa arvad, kas inimesed on pigem head või halvad? Kumba sa pigem eeldad?
Ma eeldan, et pigem head.

Ikka veel?
Kuidas ma ütlen… Mudel on see (*otsib kusagilt raamatukuhjast välja Will Kurti teose „Bayesian Statistics the Fun Way"*). Bayesi statistika käsitleb seda, kui tugevalt ma mingit hüpoteesi oma eeldustest lähtuvalt uskuda võiksin, ning annab mulle aluse, mille põhjal neid eeldusi jooksvalt korrigeerida. Nii et jah, ma eeldan, et inimesed on pigem head, aga olen valmis seda eeldust korrigeerima, kui kogemus näitab midagi muud. Ja see on see, mida me ka oma andmetega jooksvalt kogu aeg teeme. Ma võtsin siia veel suvelugemist (*kraamib välja järgmise teose, milleks on Milton Lodge'i ja Charles S. Taberi „The Rationalizing Voter"*).

Kogu aeg harid end siin maakodus?
No tuleb kursis olla! Kui meil Salgas esimesed andmed sisse tulid, oli meil neli doktorikraadiga inimest, kellega me nendes kaevasime ja neid analüüsisime. Ma räägin doktorikraadidest statistikas ja andmeteaduses, politoloogias jne! Peab ütlema, et see on üks Salga tegemise suuri võlusid, et *goodwill*-krediiti on ka praegu päris palju. Ja eks siin on natuke taustal ka seda, kes ma ise olen – nimi ja nägu on tuttavad. Ma saan kasutada Eesti tippude abi. Ja tegelikult mitte ainult, me oleme saanud ka väljastpoolt Eestit tipptasemel inimesi mingites asjades konsulteerima.

Keda sa ise valid?
KOV valimistel mõtled või?

Näiteks.
Ei tea veel. Pool aastat on aega sinna.

Saad õige varsti 50. *Quo vadis*, mis on elus veel tegemata?
Jube raske öelda. Kui ma sain 40, siis ma sattusin näiteks teatrit tegema – mida ma kolmekümneselt poleks elades arvanud. Ja neljakümneselt ma ilmselt poleks elades arvanud, et ma teen seda, mida ma praegu teen. Nii et ei tea, mis elu toob.

See oli Salga tegemise idee – pühenduda sellele, et maailm tõesti saaks paremaks; mitte lihtsalt nõuda, et keegi teine midagi teeks või tegemata jätaks, vaid teha seda ise tõsiselt ja professionaalselt.

Me vaatame Salgas tänavusi KOV valimisi kui katseprojekti. See on koht, kus me testime oma võimekust, et panna ennast valmis 2023. aasta riigikogu valimisteks. Selleks me praegu oma võimekust ehitamegi.

Minu meelest on üks poliitilise meedia suur häda see, et kõike nähakse läbi erakonnaprillide. Eesti rahvas jagatakse EKRE valijateks, Reformierakonna ja Isamaa valijateks jne. Ma arvan, et see on suur viga.

Nele Tammeaid on Tartus tegutsev fotograaf, semiootik ja kultuuriuurija. Tunneb erilist huvi personaalse fotograafia vastu: pildistab omaenda argipäeva ja uurib isiklike piltide funktsioone.

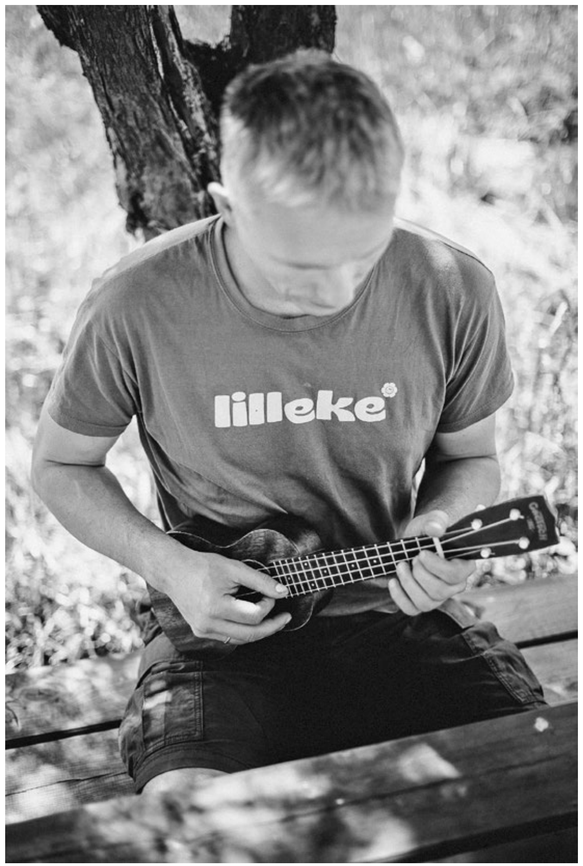

[1] *Jaak Aaviksoo kõnest Tartu rahulepingu aastapäeval 2010.*
[2] *Jüristo, T. 2010. Eesti rahvusliku tahte triumf? – Postimees, 09.02.*
[3] *Tarmo ei pea siin silmas mitte seda intervjuud, vaid artiklit „Päevast päeva vastu hambaid" (Müürileht, nr 90, 2019), mida keskkoolilõpetajad said muide aastal 2021 emakeele lõpueksamil analüüsida!*
[4] *Mölder, M. 2021. Isamaa kannapööre põlistaks Reformierakonna võimu. – Postimees, 15.06.*
[5] *Detsembris 2020 (Norstat) üleriigiline küsitlusuuring (n = 2000) abielureferendumi teemal ning vahemikus veebruar kuni märts 2021 (Norstat) üleriigiline küsitlusuuring (n = 2000) poliitiliste kiiluteemade kaardistamiseks. Vt:* salk.ee/uuringud
[6] rahapada.salk.ee
[7] *Vt lähemalt: Tiks, J. 2021. Rindejoon erakonnas Isamaa. Tehnoloogiaettevõtjate annetus pani isamaalased üksteist skeemitamises süüdistama. – Eesti Päevaleht, 01.04.*

KAKS MEEST KAHEST EHK NÄDALALÕPU POLIITIKA-SAADETE VÄLIMÄÄRAJA

Nädalat kokku võttev arutelusaade on iga raadiojaama au ja uhkus. Mida info ülekülluse keskel võtta, mida jätta ja millest puudu on?

Kirjutas **Andrei Liimets**, illustreeris **Andrei Kedrin**

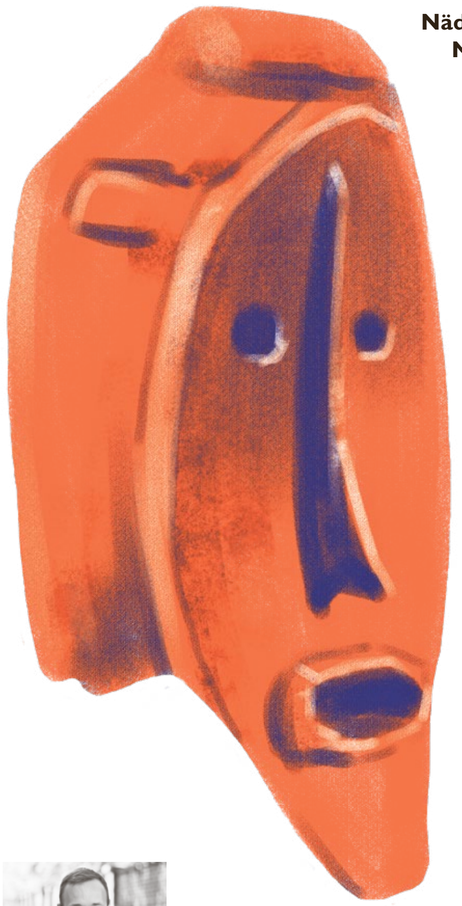

Inimkonna taagaks on olnud läbi ajaloo kindlate teadmiste nappus ümbritseva maailma kohta. Hiljuti Netflixi jõudnud film „News of the World" näitab 19. sajandi lõpu Metsiku Lääne näitel, kuidas peategelane teenib raha linnast linna rändamise ning seal ajalehtede ettelugemisega. Sel aastatuhandel on probleem pealtnäha pöördunud – infopuuduse asemel on Lääne ühiskondade tõveks saanud hoopis selle ülekküllus. Ööpäevaringne klikkidele orienteeritud pealkirjadega palistatud uudistetsükkel tekitab maailmast adekvaatse pildi saamise asemel pigem püsivat ärevushoogu ning aitab end haigeks muretseda.

Üks mõistliku infodieedi lahendus on tarbida meediat kindlalt paika seatud koguses ja rütmiga, näiteks mõne hoolikalt kureeritud formaadi kaudu. Selleks pakuvad võimalust mitmed populaarsed nädalalõpu arutelusaated, mida jagub iga endast lugupidava raadiojaama kavasse, rääkimata kõiksugu moekamatest taskuhäälingutest. Enne kui neist tuntuimate seas ringkäigule asuda, saagu võrreldavuse huvides paika ka lihtne hindamisskaala. Olgu arvestusühikuks mees ja maksimaalseks võimalikuks skooriks kaks.

„MUULI JA AAVIK" – LAISAD ÜLDISTUSED

Nädalalõpp saab alguse juba üsna varakult, kuna reedeti kell 11 läheb Kuku raadios eetrisse „Muuli ja Aavik". Nagu tutvustus ütleb, teritavad poliitika- ja ühiskonnaelu valupunktide kallal hambaid pikaaegne ajakirjanik ja poliitik **Kalle Muuli** ning Postimehe peatoimetaja **Marti Aavik**. Seega saab panna tabloole juba kirja täistabamuse: kaks meest kahest. Olgu lisatud, et enamikku kuulatuimatest arutelusaadetest juhivadki ajakirjanikud.

Kuigi sissevaated Eestis nädala jooksul toimunusse pakuvad tänu kahe saatejuhi kaalukale kogemuste pagasile sageli vajalikku konteksti, on Muuli ja Aaviku duetil energiat sama palju kui auto alla jäänud kassil. Umbes sama vaimukas on ka. Ühe hiljutise saate läbivaks naljaks kujunes näiteks tõik, et alguses defineeriti kuulajale mõistet „kvartal". Muhedus pole muidugi poliitikaanalüüsi nõue, kuid tuleb vähemalt mingil määral end niigi liiga tõsiselt võtvas maailmas ja eriti kuulatava formaadi kaasahaaravuse huvides kasuks.

Andrei Liimets on kultuuriajakirjanik ja kodanikuaktivist, kes teeb lisaks palju kuulamisele ise Raadio 2 filmisaadet „Kinovärgiga mandariin". Skooriks tuleks kaks meest kahest, aga üks naine on ka. Varem oli kaks!

Poliitikasaadete keskseks probleemiks on argumenteeritud analüüsi sage sassiajamine isikliku kogemuse või lihtsalt laiskade üldistustega.

„Muulis ja Aavikus" avaneb üks poliitikasaadete keskseimaid probleeme: argumenteeritud analüüsi sage sassiajamine isikliku kogemuse või lihtsalt laiskade üldistustega. Olgu näiteks Muuli väide kiiruseületajate teemal: kui saririkkujana läheb kirja korra poole aasta tagant 7 kilomeetrit tunnis kiiruse ületamine, „ei usu, et ma ka kahekümne aasta jooksul kedagi ära tapan". Õigupoolest tahtnuks küll saate kinni panna juba rohepööret puudutanud vestluse käigus, mille ühe üldistusena käis saatejuht välja, et „neegrid tulevad ikka üle Vahemere".

„LOBJAKAS *VS.* VOOGLAID" – VÄÄRTUSPÕHINE POKSIMATŠ

Hoopis erksam tulevärk läheb Kuku raadio ja Postimehe veebiülekande vahendusel lahti keskpäeval, kui ühes uuemas vestlussaates ristavad piigid vastavalt vasak- ja parempoolsete perede laste hirmutamiseks kasutatavad kollid **Ahto Lobjakas** ja **Varro Vooglaid**. Ka pealkiri on konflikti lubav – „Lobjakas *vs.* Vooglaid". Seega poksikindad valmis, hambakaitsmed ette ja kaks meest kahest kirja.

Liberaalsemas tiivas on arutatud üksjagu SA Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks eestvedaja Vooglaiu parketikõlbulikkuse üle peavoolumeedias. Ajakirjanik **Vilja Kiisler** on nimetanud sellist saateformaati inimvaenulikke seisukohti omava arvamusliidri legitimeerimiseks. Lobjakas on intervjuus Müürilehele selgitanud, et just selline debateerimine on huvitav, kuna see sunnib oma isiklikke vaatepunkte uurima[1]. Personaalse maailmavaate vallas võib muidugi eriarvamusele jääda, kuid oma eelduste ja eelarvamuste analüüs tuleks kasuks mitmetele teistelegi saatejuhtidele, kes esitavad nädalast nädalasse sama refrääni juba viimased kakskümmend aastat.

53 senise saatega on kahe suuresti üsna vastandlike vaadetega mehe omavaheline dünaamika üksjagu muutunud. Kui veel aasta tagasi sai stuudios valitsevast pingest noaga tükikesi lõigata ning sageli liiguti monoloogist monoloogi ilma erilist ühisosa leidmata, siis nüüdseks suudetakse omavahel juba semutsevalt nalja visata. „Lähme koos lasketiiru!" hüüatas Vooglaid ühes hiljutises saates, kui selgus, et ka Lobjakal on relvaluba. Kui juba asuti koos defineerima, mis on armastus, mõjus see ennekõike julgustavalt – kui Lobjakal ja Vooglaiul on lootust, on seda meil kõigil.

Teistest sarnastest saadetest erineb „Lobjakas *vs.* Vooglaid" siiski debatirohkuse ning üsna reljeefsete seisukohtade poolest. Hiljuti väljendati viimast üsna üksmeelselt näiteks metsateemadel, nimetades riigi metsamüüki organiseeritud kuritegevuseks. Selgemat arutelu segavad aga aeg-ajalt Lobjaka teadmiste pagasiga edvistav viidete ja mõistete džäss ning Vooglaiu lemmikteemadega vehkiv ning tähelepanu eksitav *whataboutism*. Näiteks **Marti Kuusiku** kaasuse arutelu sissejuhatuses läksid esimese hooga lendu väited, et „perevägivald pole ainult meeste poolt ellu viidud" ja „homoseksuaalide seas on rohkem koduvägivalda".

Lobjakas ja Vooglaid toovad arutelumaastikule ka kõige selgemaid väärtuspositsioone – üks liberaalsest, teine konservatiivsest servast, ehkki need sildid võivad mõnevõrra eksitada. Kohati on see pragmaatilise või isegi küünilise poliitmängu kommenteerimisel tervitatav, kohati muutub aga üsna õõvastavaks, kui väitest „relva omamine on oluline osa meheks olemisest" saab hetk hiljem ameerikalikus filmireaalsuses toimetav „kui sind tullakse vägistama, siis lased kuuli pähe".

„RAHVA TEENRID" – ANALÜÜTILINE TSENTER

Analüütilist tsentrit esindab nädalakokkuvõtete seas ilmselt laupäeval kell 11 eetrisse minev „Rahva teenrid". Vikerraadio stuudios võtavad koha sisse kolm ajakirjanikku, kelle jutujärge juhib **Mirko Ojakivi** või **Huko Aaspõllu**. Tänu pigem kirjeldavale ja leplikule kui konfliktsele või hinnangulisele toonile annab „Rahva teenrid" küllap kõige parema ülevaate nädala olulistest teemadest. Tõsi, sarnase teemavaliku tagab kõigi saadete puhul olenemata nende juhtide maailmavaatest juba tõsiasi, et Eesti on teatavasti väike. Kui joogid autosse või rahad Porto Francosse, ei saa keegi seda naljalt arutamata jätta.

Kallutatuse ja liberaalse diktatuuri suuvoodriks olemise süüdistustest ei pääse aeg-ajalt muidugi ka „Rahva teenrid" – mitme EKRE juhtfiguure kritiseerinud saate järel on kommentaarisein täitunud hüüatustega, et mis rahvast need süvariigi saadikud ikka teenivad. Karjuvat kallutatust kohtab enamikus poliitikasaadetes siiski üsna vähe – isegi isiklike seisukohtade väljendamisel lähtutakse enamasti tasakaalustatud ajakirjanduse väärtustest ega tehta pidevaid erandeid ühelegi erakonnale või maailmavaatele.

Värskust aitab säilitada roteeruv koosseis. Lisaks Eesti Rahvusringhäälingu ajakirjanikele osalevad saates aeg-ajalt näiteks **Sulev Vedler** Eesti Ekspressist, **Neeme Korv** Äripäevast, **Martin Šmutov** Õhtulehest, **Krister Paris** Eesti Päevalehest ja teised. Ehkki kaks meest kahest saab stabiilselt kirja iga saade, on saatejuhtide ringis ka **Merilin Pärli** ERRist, **Heidit Kaio** Eesti Naisest ja **Evelyn Kaldoja** Postimehest. Huvitavamad kipuvadki olema just saated, mis valmivad neist kolmest mõne osalusel – lisaks eri perspektiividele toob näiteks Kaldoja saatesse ka kõrgel tasemel rahvusvahelise poliitika kirjaoskuse.

Siin käsitletud saadetest täidab „Rahva teenrid" ka enim meediakriitilist funktsiooni, arutades sageli põhjalikumalt, kuidas ajakirjandus mõnda teemat üldse avanud on. Sama harrastab pühendunumalt Kuku esmaspäevane „Olukorrast ajakirjanduses", kus **Rein Lang** ja **Väino Koorberg** – bingo, kaks meest kahest – eelmise sajandi meediaharjumuste pinnalt tänapäevast maailma puslena kokku panna püüavad.

Eesti ajakirjandusmaastikku on juhtinud kaua peamiselt paljuräägitud keskealised valged mehed, kel on tulnud pika karastumise käigus oma seisukohti üsna napilt revideerida.

„POLIITIKAGURU" – KOHALIKU POLIITIKAKOMMENTAARI KULLASTANDARD

Tõeline poliitikasaadete tulevärk läheb aga lahti pühapäeval. Keskpäeval stardivad Kuku raadio „Poliitikaguru" ja Raadio 2 Indrek ning Hindrek ehk Lepik ja Riikoja saates „Olukorrast riigis", kell üks jätkab Vikerraadio lainel SS ehk **Anvar Samost** ja **Toomas Sildam** saatega „Samost ja Sildam".

Lisaks saab Tre Raadiost kuulata isa, poja ja nüri vaimu saadet „Räägime asjast", kuid ehkki kaks meest kahest tuleb **Martin** ja **Mart Helme** kujul eriti mehiselt ära, tasub lähtuda raamatute pealkirjaloogikast: kui riiulil paistab millegi juures „otse ja ausalt", siis on mõistlik reipal sammul edasi liikuda. Pigem juba oodata teisipäevani ja võtta ette **Andrus Kivirähki** ja **Mart Juure** – jah, kaks meest kahest – „Rahva oma kaitse". Tõsiseltvõetavat on sama palju, naerda saab ometi rohkem.

Kohaliku poliitikakommentaari kullastandardit esindab formaatidest värskeim ehk „Poliitikaguru". Kodanikualgatusliku veebiportaaliga alustanud seltskond on õigustanud end täielikult ka kuulatavas formaadis. Sisukatele analüüsidele aitab kaasa põhitoimetuse lai asjatundlikkus eri valdkondades. Kuigi vaieldakse võrdlemisi vähe ja liberaalsuse-konservatiivsuse teljel jääb saade selgelt esimesse otsa, annab vaatenurkade paljusus kõvasti juurde.

Politoloog **Tõnis Lehega** liituvad teiste seas Ekspressi peatoimetaja **Erik Moora**, avalike suhete ekspert **Andreas Kaju**, Euroopa Komisjoni Eesti esinduse juht **Keit Kasemets**, ettevõtja **Tõnu Runnel**, külalistena aeg-ajalt näiteks SA Liberaalne Kodanik juht **Tarmo Jüristo**, Praxise analüütik **Rauno Vinni**, füüsik **Andi Hektor** ja majandusteadlane **Kaspar Oja**. Kuigi vähemaga kui kaks meest kahest saade ei riski, on toimetus seda ka teadvustanud ning igasse saatesse on kaasatud viimasel ajal ka mõni naissaatejuht, näiteks kodanikuaktivist **Maris Hellrand**, sotsioloog **Riina Raudne**, moelooja **Reet Aus**, kultuurigeograaf **Helen Sooväli-Sepping**, kommunikatsiooniekspert **Annika Arras** ja lisamaa juhiks pürginud endine peaprokurör **Lavly Perling**.

„SAMOST JA SILDAM" NING „OLUKORRAST RIIGIS" – DOTSEERIV TOON

ERRi eetritest samal ajal sarnast ambitsiooni ei paista ega kostu. Ajakirjanik Toomas Sildam on suurepärane intervjueerija ning tema tehtud usutlustele viidatakse sageli ka „Samosti ja Sildami" saadetes. Samuti muljetavaldava ajakirjandus- ja poliitikakogemusega Samost hämmastab kordamööda oma võrreldamatu suutlikkusega süveneda mahukatesse kohtu- ja poliitikadokumentidesse ning nüansimeele puudumisega teemades, milles mõni jäik seisukoht juba ees seisab. Majandusliku pragmaatika ja ettevõtlusvabaduse teel on üleolevat vatti saanud teiste seas nii Tartu tselluloositehase vastased, looduskaitsjad kui ka maskikohustuse toetajad. Aga noh, kaks meest kahest sellegipoolest.

Samost on teinud varem Kuku raadios saadet „Muuli ja Samost" ning olnud ilmselt staažikaima analüüsisaate „Olukorrast riigis" pikaaegne saatejuht. Viimastel aastatel on Raadio 2 ühe lipulaeva koosseis aga järjepanu vahetunud. Pikalt tegid saadet Ahto Lobjakas ja **Andrus Karnau**, kelle omavahelise dünaamika silmapaistvaimaks osaks kujunes Lobjaka suutlikkus verbaalse mängu teravuse huvides nõnda pikalt provotseerida, et Karnau õhku ahmides kokku jooksis, suutmata otsustada, millele vastata ja millele mitte.

Lobjaka üksjagu tähelepanu pälvinud lahkumise järel käis läbi plejaad külalissaatejuhte, püsima jäi lõpuks ajakirjandusuurija **Marju Himma**, kellel kujunes Karnauga välja hea sisuline ja analüütiline eetriklapp. Himma lahkumisel lisandus saatesse majandusajakirjanik **Harry Tuul**, kellega Karnau võttis üle varasema Lobjaka rolli jõuliste ning provotseerivate monoloogide esitajana, mis eriti just konservatiivsematel kuulajatel sageli harja punaseks ajasid. Karnault pärineb hulk kõige teravamaid, aga ka selgemalt ja julgemalt artikuleeritud kommentaare sellistel teemadel nagu katuserahad või seksuaal- ja rahvusvähemuste õigused.

Kui kõik nädalalõpu vestlussaated ühe jutiga läbi kuulata, võib mõnikord jääda mulje, et kuulsidki ühe mehe arvamust.

jätkub >

< eelneb

Julge stiili tulemuseks sai aga jaanuarikuine kursimuutus, kui ühes valitsuse vahetumisega vahetusid ka saate „Olukorrast riigis" juhid. Tulemuse kaks meest kahest tagavad praegu Eesti Ekspressi ajakirjanik **Indrek Lepik**, kes on saatejuhina tõeline leid, ja varem Kuku raadiot juhtinud, muu hulgas seal saadet „Muuli ja Riikoja" teinud, nüüd aga Maalehe peatoimetajana tegutsev **Hindrek Riikoja**.

Kuigi suurem kogemuste pagas on viimasel, esindab ta tihti ka näiteks Samostile omast laisalt ironilist ja tüütult üleolevat suhtumist kindlatesse inimestesse ja nähtustesse. Saatejuhid on rõhutanud korduvalt vastumeelsust poliitikute „dotseeriva" tooni suhtes, mis immitseb aga mõlema jutujärge pea iga kord, kui teemaks tuleb **Kaja Kallas**. See ei pruugi olla teadlik ega tahtlik, kuid kipub jääma mulje, et teatava põlvkonna meestel on raske aktsepteerida naisi juhtivatel kohtadel.

Eks see ilmesta mõnevõrra Eesti ajakirjandusmaastikku laiemalt, mida ongi juhtinud peamiselt need paljuräägitud keskealised valged mehed, kel on tulnud pika karastumise käigus oma seisukohti üsna napilt revideerida. Nii saabki võimalikuks, et „Olukorrast riigis" eetris on kõlanud täisealise Nõmme Kalju treeneri ja alaealise sportlase suhte ümber lahvatanud skandaali nimetamine „suhtedraamaks". Kõnekas on ka Riikoja hiljutine manitsus vaktsineerimisvõrdsust meenutanud Lepikule: „No vot, siin tuleb meie vanusevahe mängu, sa oled see noor ja sinisilmne inimene, kes tegelikult maailma asjadest päris õigesti kahjuks aru ei saa, elu ongi karm ja ebaõiglane."

Need, kes on hindamissüsteemil silma peal hoidnud, võivad küllap juba järeldusi teha: vaatamata mõningatele eranditele domineerib Eesti poliitika- ja nädalakajasaadetes üks sugu ning suuresti ka üks vanusevahemik, seega ka üsna sarnased arusaamad maailma toimimisest. Noorte või naiste häält annab sonariga taga otsida. Eestivenelaste vaadet ei leia sellegagi.

Eelnev ei tähenda, et olemasolevad saated oleksid halvad – vastupidi, saatejuhtide teadmiste ja kogemuste pagas seoses Eesti poliitika nurgatagustega on valdavalt muljetavaldav. Argumentatsiooni kõikuv tase on muidugi eraldi probleem ja mõne teise artikli või Eesti Väitlusseltsi koolituse teema. „Mina sõidan Eestis palju ringi ega näe kusagil ohjeldamatult raielanke" on umbes sama taseme hämming kui „ma ei tea kedagi, kes teaks kedagi, kes valib **Savisaart**". Üksikutele repliikidele viitamine pole siiski kuigi esinduslik – olles veetnud ka ise sadu tunde raadio otse-eetris, olen piinlikult hästi kursis sellega, kui keeruline on hoiduda aeg-ajalt midagi karjuvalt totakat kuuldavale toomast.

Kaks meest kahest ei peaks olema norm ajal, mil märkimisväärne hulk Eesti viimaste aastate tugevaimaid ajakirjanikke on naised.

Pigem napib vaheldust ja erinevaid vaatenurki ning see muudab saadete käsitlused üpris sarnaseks. Kui kõik nädalalõpu vestlussaated ühe jutiga läbi kuulata, võib mõnikord jääda mulje, et kuulsidki ühe mehe arvamust. Analüütiline aparaat on hakanud korduma nii saadetes kui ka raadiojaamades. Empaatia ja tasakaalukuse asemel kipub pigem langema kõva rusikas: kuritegevuse korral räägitakse ühiskonna õiglustundest ja kõrgematest karistusmääradest, mitte näiteks taastavast õigusest või soodustavatest keskkondlikest teguritest, looduskaitse puhul majanduslikust pragmaatikast, mitte jätkusuutlikkusest, poliitika puhul võõtetest ja skeemidest, mitte väärtustest ja võimalikest alternatiividest.

„IDA POLIITIKA" – SÕÕM VÄRSKET ÕHKU

Just vajadusest alternatiivide järele alustas maikuus kogukondlikus IDA Raadios „IDA poliitika". Saatejuhid **Marian Võsumets** ja **Mats Kuuskemaa** – ai-ai, ainult üks mees kahest, juba poolel teel mitte ühegi meheni kahest – lubavad onuheinovabadust ja nooremaid hääli. Praktikas on see senises kolmes saates tähendanud muu hulgas rohkem tähelepanu klassikalise meedia asemel sotsiaalmeediale, nüansitundlikumaid käsitlusi sellistel teemadel nagu lähisuhtevägivald, linnaruum ja aktivism ning selliseid väljendeid nagu „*praise*'i saama".

Hinnanguid anda on veel vara, aga seni on kahe küllaga mööda maailma rännanud inimese vaatenurgad mõjunud värske õhusõõmuna. Uut leiab võrreldes eelkäijatega ka teemavalikutes. Otsa on vaadatud näiteks Eesti Black Lives Matteri liikumisele, vasak- ja parempoolsuse seisu püütud aga näha konkreetsetest isikutest rääkimise asemel ka laiemas arenguplaanis. Väljakutseks saab ilmselt kõlamine kaugemale kui Telliskivi Loomelinnaku hipsterikoor.

Üksluise saatejuhivaliku puhul napib ka suuremate raadiojaamade peatoimetajatel õigupoolest vabandusi – kaks meest kahest ei peaks olema norm ajal, kui märkimisväärne hulk Eesti viimaste aastate tugevaimaid ajakirjanikke – lisaks varem mainituile näiteks Vilja Kiisler, **Kärt Anvelt**, **Marii Karell**, **Mari Mets**, **Helen Tammemäe**, **Keiu Virro**, **Anette Parksepp** ja mitmed teised – on naised. Kaks naist kahest saab praegu näiteks Raadio 2 näitel kirja hoopis laupäevane **Kethi Uibomäe** ja **Kristel Aaslaiu** veetav „Naistesaun" – saade suhetest. Poliitikakommentaari saadab aga sama mure mis poliitikat ennast: lämmatav puudus erisuguste taustade ja värskete vaadete järele.

[1] *Kõiv, H. 2021. Tsentrist, kes tegi võimalikuks EKRE võimuletuleku. Intervjuu Ahto Lobjakaga. – Müürileht, 22.03.*

LAPSEVANEMAD, KES MURRAVAD MÜÜTE

Tihti arvatakse, et hooldusperekseks saamise eeltingimus on paarisuhe, eramaja ja varasem laste olemasolu. Tegelikult leidub hooldusvanemate seas ka neid, kellel pole kunagi bioloogilisi lapsi olnud, kellel pole elukaaslast või kellel on samasooline partner. Järgmise kolme hoolduspere lood annavad aimu nende eri taustast, motivatsioonist, muredest ja rõõmudest.

Toimetas **Henri Kõiv**, illustreeris **Lilian Hiob**

NOORED, KES EELISTASID BIOLOOGILISELE LAPSELE ASENDUSHOOLDUST

Elise ja Norman otsustasid bioloogilise lapse saamise asemel pakkuda esmalt kodu perekonda vajavale lapsele. Esimene mõte selles suunas tekkis Elisel umbes kaheksa aastat tagasi, kui ta oli suvel kasvataja lastelaagris, kus osalesid ka mõned lastekodulapsed. „Nendega koos oli väga vahva, aga samal ajal oli kurb näha, kuidas nad igatsevad lähedust, perekonda. Seal mõtlesin esimest korda, et võiksin kunagi ka ise pakkuda mõnele lapsele võimalust peres kasvada."

Kui noored omavahel kuus aastat tagasi tutvusid, oli just Elise see, kes tõstatas pereplaneerimist puudutavatel vestlustel hooldusperе temaatika. Nor manile oli see idee algul võõram: „Ma tõesti ei mõelnud esimesena teises peres sündinud lapse kasvatamisele, aga mul ei olnud ka midagi selle vastu. See trajektoor tundus piisavalt huvitav."

Vahepeal on raske meeles hoida, et kogu see karjumine on tegelikult sisuliselt lihtsalt beebi nutt, kellel on jäänud need sammud kunagi korralikult läbi käimata.

Otsuse tegemisel kujunes väga oluliseks hooldusperedele mõeldud koolitus. „Harjusin seal eri laste lugusid kuuldes mõttega, et laps võib jõuda meieni vabalt ka teisiti," meenutab Norman. Talle meeldis, et koolitusel ei ilustatud tegelikkust. Kooituste kaudu muutus hooldusperе idee noorte jaoks käegakatsutavamaks.

Nii saidki Norman ja Elise lapsevanemateks ühele väga toredale kaheksa-aastasele poisile. Tegu oli mõlema jaoks esimese lapsega, mistõttu esialgu tehti vigu, mida on Elise sõnul nüüd lõbus meenutada. „Meile endile meeldib pigem spontaanne elu ja me ei võtnud algul tõsiselt teadmist, et lapsele on väga tähtis rutiin. Paar korda näiteks mõtlesime, et miks laps nii halvasti käitub, ja siis saime aru, et olime unustanud lõunat süüa. Või et kui oluline on lapsele igal õhtul täpselt sama uneaeg."

Esimene kuu möödus kolmeliikmeliseks kasvanud peres üllatavalt rahulikult. „Algul oli ta hästi tubli laps – sõi kõike ja käitus nagu lumehelbeke, oli pehme ja viisakas. Me ei saanud aru, miks nad räägivad, et tegu on keeruliste lastega. Kõik on ju lihtne!" kirjeldab Norman.

Mesinädalad said aga kuuga läbi. Algas piiride kehtestamise periood, mis oli eriti raske Elisele, kes oli harjunud jalutama eemale olukordadest, kus keegi teda halvasti kohtleb. Nüüd oli ta aga korraga punktis, kus üks kaheksa-aastane karjub täiest kõrist tundide kaupa ja saadab kõige ropumatesse kohtadesse, kuid sellest eemalduda pole võimalik.

Sellised situatsioonid on nõudnud Eliselt palju eneseületust ja kannatlikkust. „Vahepeal on raske meeles hoida, et kogu see karjumine on tegelikult sisuliselt lihtsalt beebi nutt – tal on jäänud need sammud kunagi korralikult läbi käimata ja ta elab end nüüd välja. Ja aja jooksul läheb see paremaks. Ta teeb need staadiumid läbi ja õpib end aina rohkem kontrollima." Elise sõnul ongi nüüdseks jonnihooge vähemaks jäänud, kuid vastastikune üksteise tundmaõppimine ja usaldusliku suhte saavutamine võtab aastaid. Peamine on jääda keerulistes olukordades rahulikuks ning raskuste lahendamist isegi nautida.

jätkub >

< eelneb

ÜKSIKEMA, KES KASVAS TUGIISIKUST HOOLDUS-VANEMAKS

Pärast pika töösuhte lõppu Tallinnas kolisin aastaks Pärnusse. See oli omamoodi eneseotsingute aasta. Üks töö oli end ammendanud, kuid samal ajal ma ei teadnud, mida järgmiseks teha. Kummalisel kombel tabas mind Pärnus kultuurišokk. Sama riik, rahvas ja keel, ent täiesti erinev töökultuur. Tööpäevad olid küll pikad ja vaba aeg kavandatud trennideks, aga siiski tundsin end Pärnus üksildaselt. Nii ma siis mõtlesingi, et võib-olla oleks tore käia mõne lapsega aeg-ajalt kinos. Endine kooliõde, kes oli tegelenud Pärnus pikalt noorsootööga, soovitas mulle organisatsiooni Vanem Vend, Vanem Õde (VVVÕ).

Nüüd olen vabatahtlik tugiisik, toetav täiskasvanust kaaslane. Kõik vabatahtlikud läbivad psühholoogilise taustakontrolli ja vestluse, samuti koolituse. Organisatsiooni eesmärk on pakkuda lastele, kes on sattunud organisatsiooni huviorbiiti, erapooletut täiskasvanud inimest, keda ta saab usaldada. Reeglina tuli kohtuda lapsega kord nädalas paar tundi.

Pärnus puutusingi esimest korda kokku ühe lapsega. Teisi kogemusi mul lastega ei olnud. Olin alati eelistanud täiskasvanute seltskonda. Esimestel kordadel kartsin, et äkki ma ei oska suhelda või leida piisavalt huvitavat tegevust. Läksin pisut kergema vastupanu teed ja kasutasin seda aega Pärnu meelelahutusvõimaluste avastamiseks: liikluspark, miniloomaaed, kino, batuudikeskus, piljard, spaad, seikluspargid jne.

Hiljem olin Tallinnas tugiisikuks õele-vennale. Nad olid 11-aastased, kui läksime koos H2O veekeskusesse. See oli nende esimene kord olla meelelahutuslikus veekeskuses. Suursündmus oli ka koos väljas söömine. Helsingisse sõit oli nende esimene välisja laevareis.

Kui kohtuda vaid nädalavahetustel ja meelelahutuseks, tekib lastel ootus, et iga kohtumine on täis suuri ja põnevaid sündmusi.

Ma ei ole pedagoogilise ega psühholoogia haridusega. Ilmselt lähenesin lastele natuke ka omakasuga, et oleks põhjust minna põnevatesse paikadesse, kuhu üksi ei läheks. Jagatud rõõm on topeltrõõm ja põhjus üldse midagi ette võtta. Nii veetsin mõned nädalavahetused, kui polnud lastega ühtegi kohtumist, lihtsalt kodus voodis. Elu näis siis mõttetu. Karjäär polnud enam esikohal ja tundus, et tõeline investeering tulevikku on lapsed – pakkudes neile aega, raha, teadmisi, uusi kogemusi ja elamusi. Nii küpsesingi umbes 6–7 aastaga nii kaugele, et hakata hooldusemaks.

Pean tunnistama, et esimese lapsega veetsime küll toredasti aega, aga me ei leidnudki temaga hingeliselt ühist keelt. Samas oli see hindamatu kogemus, sest õppisin, kui oluline on panna paika piirid ja jälgida oma enesetunnet, et tass oleks n-ö täis. Mõistsin ka, et kui kohtuda vaid nädalavahetustel ja meelelahutuseks, tekib lastel ootus, et iga kohtumine on täis suuri ja põnevaid sündmusi. Tavaelus võib mõni nädalavahetus olla ju lihtsalt kodus teleka ees peesitamise ja puhkuse aeg.

Minu noorsand oli juba pikka aega natuke minu orbiidil. Tema vennad olid mu tuttavate juures hooldusperedes. Tema oli ainsana vendadest veel lastekodusse jäänud. Korraldasime esmakohtumiseks pisikese matka, et saaksime aru, kas sobime teineteisega. Seejärel julgesin kirjutada lastekaitsetöötajale, et saada lapse tugiisikuks.

Kohtusime peaaegu kolmveerand aastat nädalavahetustel ja koolivaheaegadel. Mu ema soovitas mul last enda juurde päriselt mitte võtta enne, kui pole näha, et ka laps on valmis, vajab ja igatseb mind. See andis lapsele ja ka minu lähedastele aega üksteisega kohanemiseks. Vahetult enne koroonapandeemiat sõitsime reisile ja kui tagasi tulime, jäigi laps minu juurde, sest algul pidime jääma karantiini. Siis algas distantsõpe ning seejärel jäin ma töötuks ja koduseks.

Mulle tundub, et lapsele oli kõige arusaamatum see, miks ta peab nüüd korraga koristama hakkama, kui kogu eelmine aasta käis ta külas ega pidanud seda kunagi tegema. Siiski tundus, et laps kohanes kiiremini kui mina. Nüüd käib ta poes, talle meeldib ka endale süüa teha, sest minu tehtud toitu sööb ta harva, ta koristab enda järel köögi ning korra nädalas poole korterist.

Minu jaoks oli suurim väljakutse noorsandi suhtlemismuster. Esialgu seadis ta kõik mu sõnad kahtluse alla. Küsis midagi ja teatas siis minu vastuse peale enesekindlalt, et ei, see ei ole nii, või et ei, ta ei usu! Paari päevaga tekkis mul tunne, et olen paks, kole ja mõttetu. Siis sain aru, kui laastavalt see muster mõjub, ja hakkasin seda muutma. Hakkasin õpetama teda oma väiteid põhjendama, esitama fakte ja arutama.

Seda, kui olulised on lapsele lähedased sugulased, näitab seegi, et enne kohtumist kaob tal ootusärevusest isegi söögiisu.

Pool aastat hiljem tuli ilmsiks järgmine suhtlemismuster. Päevas oli 15 sõnavõttu, mis olid alandavad, üleolevad või lihtsalt valusad. Suhteliselt kiiresti ja märkamatult muutus seegi. Tagantjärele tundub, et muster seisnes selles, et teda ei tohi maha jätta. Selline käitumine areneb välja, kui laps kiindub ja hakkab armastama. Tal tekib meeletu hirm sellise seotuse ees, mida ta on nii väga igatsenud ja oodanud.

Vennad ja ema-isa on lapsele ääretult olulised. Isaga veedab ta korra kuus nädalavahetuse sugulaste juures. Mõne vennaga käime kolmekesi muuseumis, kinos või kontserdil. Kui ikka vanem vend tuleb muuseumisse kaasa, kulub ka minu noorsandil seal rohkem aega. Lapse emaga kohtume samuti, aga harvem, sest ta elab Tallinnast kaugel. Seda, kui olulised on lapsele lähedased sugulased, näitab seegi, et enne kohtumist kaob tal ootusärevusest isegi söögiisu.

Minu perele tuli minu otsus hakata hooldusemaks ootuspäraselt. Üksinda olekski väga raske last kasvatada. Mul on suur tugivõrgustik. Väga palju tuge pakub venna pere. Laps on seal aeg-ajalt hoius ja nõnda saan endale puhkust lubada. Mu vend on noorsandile tõeline meeseeskuju – suur ja tugev kuldsete kätega töömees, kes armastab autosid, motikaid ja tehnikat. Käib noorsandiga vahel jõusaalis või nokitsevad garaažis. Kui mu vend on noorsandi läheduses, siis minu sõna väga ei maksa. Meile mõlemale on aeg-ajalt toeks ka psühholoog.

Kõige toredam on koos noorsandiga maailma avastada, näiteks reisides, aga ka lihtsalt kinoõhtuid korraldades või koos vendadega midagi ette võttes. Mulle meeldib ka koos hommikust või lõunat süüa ja korra ühise laua taga istuda. Ka üheskoos koolitööde tegemine on omamoodi kvaliteetaeg.

KAHE ISAGA HOOLDUSPERES ÕIDE PUHKENUD POEG

Enne kui Martin* 11-aastasena Raineri* ja Kristo* perre jõudis, oli ta elanud alates kolmandast eluaastast asenduskodus, vana nimega lastekodus. Nüüd on poiss elanud kahe isaga peres juba kolm aastat.

Pikka aega oli Kristo see, kes perre last igatses, samas kui Rainer kõhkles – kuni harjus mõttega ja jõudis järeldusele, et miks mitte. Mehed otsustasid võtta ette lapsendamise teekonna, olles valmis, et ühel hetkel tuleb vastu betoonsein sildiga „Teile me küll lapsi ei anna!". Enda üllatuseks ei kohanud nad aga ühtki kurja lastekaitsjat.

Elu viiski Raineri ja Kristo kokku lapsega, kellele nad soovisid kodu pakkuda, misjärel nad esitasid avalduse, et saada hooldusperе vanemateks. „Kaalusime ka lapsendamist, sest juriidiliselt oleks see võimalik. Siis aga saime aru, et staatus pole esmatähtis ja hooldusperes saab rutem." Mehed pääsesidki kohe PRIDE'i koolitusele, kus peresid valmistatakse ette selleks, mida mittebioloogilise ja varasemast elust kaasa tulnud „seljakotiga" lapse kasvatamine endast kujutab. Nad tunnistavad, et koolitustest ja kohtumistest spetsialistidega oli kasu küll. „Sain aru, et minu elus ja mõtetes peab olema aega, et tegeleda lapse muredega, et käia temaga näiteks teraapias. See on palju olulisem kui suur sissetulek või oma maja," meenutab üks isadest.

Isade üks julgustavaimaid hetki oli see, kui Martini arst ütles pool aastat pärast poisi uude koju kolimist, et Martin on lapsena õide puhkenud.

Esialgu käisid Kristo ja Rainer Martiniga mõne tunni kaupa kinos või muuseumis. Hiljem hakkas poiss nädalavahetustel külas käima. Siis mehed mõistsidki, et midagi on vaja ette võtta. „Raske oli pühapäevaõhtuti jälle ta kotti pakkida, et ta asenduskoju tagasi viia," ütleb Kristo. Rainer meenutab, et ka Martin ise hakkas asju „korraldama": „Ta küsis meilt, et kunas me nüüd kohtusse läheme ja ta ära lapsendame. Selelitasime siis, et on mitmeid võimalusi, kuidas ta saab meie perre tulla, aga kõik asjad võtavad aega ja neid tuleb teha õigesti." Martin oli pannud uude koju kolides kokku nimekirja asenduskodu lastest, kes kõik temaga kaasa võiksid kolida.

Kas päris alguses läks ka midagi viltu? Rainer meenutab, et esialgu oleksid nad võinud Martiniga reeglite suhtes järjepidevamad olla: „Kuskil kuklas ikka mõtled, et vaene laps, mis ta on pidanud üle elama. Nüüd tagantjärele tarkusena võin öelda, et lapsesse tuleb suhtuda nagu igasse tavalisse lapsesse." Ja kuidas suhtus Martin kahe isaga peresse? „Me selgitasime, et olemegi selline pere, kus on koos kaks meest. Meie põhimõte on, et kõikidest asjadest tuleb rääkida avatult ja ausalt." Muide, kui Martini arst hiljem küsis, et kuidas ta siis välja valiti, vastas poiss: „Mina valisin nemad välja. Mind ei vali keegi."

Oma peremudelit ei varja Rainer ja Kristo ka kooli ega klassikaaslaste eest – muidu juhtub nii, et ühel hetkel peab laps vanemate eest n-ö kapist välja tulema. Ja seni pole poisil olnud ühtegi halba kogemust. Muret valmistas Martinile hoopis see, et erinevalt teistest lastest tuleb tal isadepäevaks joonistada kaks kaarti!

Kristo meenutab, et kuigi nad on Raineriga 20 aastat koos olnud, sai tema pere siiski paraja šoki. Nüüdseks on nad harjunud. Raineri sõbrad ja sugulased jällegi olid enda väitel tükk aega oodanud, et mehed midagi sellist teeksid. Kõige konkreetsem oli uues olukorras Martin, kes tutvustas end Kristo ja Raineri lähedastele selge jutuga: „Tere, mina olen teie uus sugulane."

Isade üks julgustavaimaid hetki oli see, kui Martini arst ütles pool aastat pärast poisi uude koju kolimist, et Martin on lapsena õide puhkenud ja tema süda on nüüd rahul, sest poisi elu liigub lõpuks õiges suunas.

Muidugi ei tähenda see, et poleks olnud ka keerulisemaid hetki, ent Raineri sõnul saavad nad neist koos üle, sest Martin on oma pere laps. On olnud üksikuid kordi, kui Martin on solvumise ajel öelnud, et seal peres ta küll enam elada ei taha. Põhjuseks ikka see, et seatakse piire ja nõutakse pere reeglite järgimist. Sellisel puhul aitab isasid teiste lastega tuttavate ja sõpradega rääkimine – ja tuleb välja, et ka bioloogiliste lastega on muresid!

Muret valmistas Martinile hoopis see, et erinevalt teistest lastest tuleb tal isadepäevaks joonistada kaks kaarti!

Nii et kokkuvõttes on elu pigem ilus. Sellegipoolest soovitavad mehed teha esimese reisi lapsega pigem Hiiumaale, mitte Hispaaniasse, nagu tegid nemad. Ja mida näevad isad tulevikus? Veel lapsi – ent seda ei otsusta nad enam kahekesi, vaid kolmekesi.

* *Nimed muudetud*

Loe intervjuud samal teemal leheküljelt 17 >

Toeta jätkusuutlikku maailma-vaadet.

Reklaami Müürilehes.

Müürilehe lugejaskonna moodustavad peamiselt kõrgharitud noored vanuses 18–40, kelle väärtused ja harjumused on juba kujundamas ümber tööturgu, tarbimist ning sotsiaalseid suhteid. Tänapäeva noore jaoks on tähtsad nii julged sõnumid kui ka kanalid, millega ettevõtted end seovad. Reklaami müravabas keskkonnas ja loo oma ettevõtmistele tähendusrikkaid kontakte.

Julge eristuda ja vaata lähemalt: *muurileht.ee/reklaam*

MÜÜRILEHT

800 HOOLETUSSE JÄETUD LAST OTSIMAS KOHTA MEIE SÜDAMES JA KODUS

Eesti lastekodudes ootab endale uut perekonda 800 last. Seda on kordades rohkem kui peresid, kes oleksid nõus mõne lapse hooldajaks hakkama. Uurime sotsiaalkindlustusameti asendushoolduse valdkonna juhilt, kes ja kuidas neid lapsi üldse aidata saab.

Intervjuu **Nadežda Leoskiga**, küsis **Henri Kõiv**

Mis on õigupoolest hooldusperе? Kuidas see erineb näiteks lapsendamisest?
Lapsendamine on pöördumatu protsess. Sa lapsendad lapse ja oled talle bioloogilise vanema eest. Lapsendada saabki ainult selliseid lapsi, kelle bioloogilised vanemad on surnud või nende vanemlikud õigused on ära võetud ja lapsel puuduvad ka lähedased, kes oleksid nõus vanema rolli täitma. Hooldusperе tuge võib laps samas vajada ajutiselt, et naasta võimaluse korral millalgi oma pere juurde. Vahel võib laps vajada seda hoolt aga pikka aega, kuni täiskasvanuks saamiseni. Mõnikord juhtub ka nii, et lõpuks hooldusperе lapsendab lapse.

Kui need lapsed vajavad ajutist hoolt, siis kus on nende bioloogilised vanemad?
Pere- ja asenduskodudes ehk lastekodudes on palju lapsi, kelle vanemate hooldusõigus on peatatud või teatud määral piiratud. Näiteks võib selliste laste vanematel esineda tõsiseid sõltuvusprobleeme. Lapse bioloogiline vanem võib saada ravi või osaleda rehabilitatsiooniprogrammis ega saa sel ajal oma hooldushustust täita. On ka vanemaid, keda on tabanud ränk haigus või kes viibivad kinnipidamisasutustes. Eesmärk on sellistel puhkudel bioloogilisi vanemaid võimalikult palju toetada, et nad suudaksid taas oma vanemlikke kohuseid täita, kuid praktika näitab, et sünniperre naasmine pole väga igapäevane. Samas on ka neid lugusid ja selleks peavad hoolduspered valmis olema.

Iga aasta eraldatakse perekondadest umbes 250 last. Rohkem kui pool nendest lastest ei naase oma sünniperekonda, nemad vajavadki hooldusperet.

Kuidas seda ajutist rolli mõtestada – see võib ju tekitada ka hooldusvanemates soovi mitte liialt kiinduda?
Hooldusperedega tuleb olla maksimaalselt aus, s.t rääkida lapse taustast, vajadustest ja ka sellest, kui tõenäoline on, et laps naaseb oma bioloogilise pere juurde. Ühtki sellist otsust ei tehta üleöö. On äärmiselt oluline last ja hooldusperе vanemaid selleks ette valmistada, veel tähtsam on neid sellel teekonnal toetada.

Kuidas on üldse hooldusvanemate ja bioloogiliste vanemate omavaheline suhtlus reguleeritud? Kas nad peavad teatud regulaarsusega kokku saama?
Enneköike tuleb lähtuda lapse huvidest ja vajadustest. Lapsel on oma taust ja lähedased inimesed – need on tema „seljakott". Kindlasti ei tasu karta lapse juuri – side sünnivanemate ja sugulastega on lapse jaoks väga tähtis, oluline on seda mõista, austada ja aktsepteerida. Olen suhelnud täiskasvanud inimestega, kes on lapsepõlves lapsendatud ja otsivad nüüd oma juuri. Need on minu arvates emotsionaalselt väga keerulised lood. Kui laps pole oma bioloogilise perega kohtumiseks valmis, ei hakata teda väevõimuga nendega kokku viima. See protsess peab olema maksimaalselt turvaline. Laps vajab stabiilsust ja tunnet, et ta saab tema ümber olevaid täiskasvanuid usaldada.

Kui ei olda kohe valmis last perre võtma, siis võib alustada ka tugiisiku tööst.

Kui palju on Eestis praegu selliseid lapsi, kes vajaksid hooldusperе?
Meil on lastekodudes ligi 800 last. Iga aasta eraldatakse perekondadest umbes 250 last. Rohkem kui pool nendest lastest ei naase oma sünniperekonda, nemad vajavadki hooldusperet. Lastekodudes on kõige rohkem lapsi vanuses 10+, aga on ka nooremaid ja vanemaid.

Kuidas hooldusperes kasvamine lapsi mõjutab? Kas meil on alust väita, et see on selgelt positiivsema mõjuga kui näiteks lastekodus kasvamine?
Meil pole enam suuri, n-ö kombinaadi tüüpi lastekodusid nagu vanasti. Lastekodud on perelaadsed, kus igas peres on kuus last. Aga see on ikkagi asutus. Tõsi, ka pere- ja asenduskodus võib lastel tekkida lähedane ja usalduslik suhe perevanema või kasvatajaga. Aga need inimesed siiski vahetuvad lapse kõrval. Pole püsivat sidet, mida hooldusperе saaks lapsele pakkuda. Asenduskodus ei pruugi lapsel tekkida tunnet, et ta kuulub sinna, kuigi lapsed elavad seal. Lapse jaoks on kõige keerulisem, kui ta tunneb, et ta ei kuulu enam kuskile. Rahvusvaheliselt on leitud, et lastekodus kasvavatel lastel on sageli keerulisem täiskasvanuna elus iseseisvalt toime tulla. Seega me räägime ühiskonna tervisest. Hoolduspered tagavad tugevama ja tervema ühiskonna.

Kes ja miks võiksid kaaluda hooldusperes hakkamist?
Sa sobid hooldusperе vanemaks, kui oled avatud, soe, empaatiline, hooliv, kannatlik, koostööaldis ja lapsi armastav inimene, kes ei karda raskusi. On hea, kui sul on lastega kogemusi, ent nende puudumine ei saa takistuseks.

Kuidas paarid tavaliselt hooldusperе ideeni jõuavad?
Selle ideeni jõuavad nii paarid kui ka üksikud inimesed. Põhiline motiiv, mida ma olen kuulnud, on see, et inimesel on jõudu ja soovi endast midagi anda – pakkuda hoolt ja armastust lapsele, kes seda väga vajab. Mitte soov omada last, vaid just nimelt anda lapsele tükike endast, suunata ja toetada teda, aidata tal areneda ja iseseisvuda.

Kui palju on Eestis hooldusvanemaid?
Hooldusperedes kasvab umbes 150 last, mõnes peres on neid lapsi ka mitu. Seda on kindlasti liiga vähe kui võrrelda 800 lapsega lastekodudes. Samas teeb mulle rõõmu, et mullu esitas hooldusperе vanemaks saamiseks avalduse 72 inimest. Seda on 20 võrra rohkem kui 2019. aastal. Mina usun, et meie ümber on veel rohkem inimesi, kellel on nii südames kui ka kodus ruumi, mida nendele lastele pakkuda.

Ma eeldan, et hooldusperes saamine ei käi üleöö. Kui pikk ja keeruline see protsess on?
Päris mitmed pered on öelnud, et see protsess võtab kokku ajaliselt umbes üheksa kuud nagu bioloogilise lapse ootuski. Reeglina kestab ettevalmistus umbes kuus kuud, mõnikord rohkem, maksimaalselt kuni aasta. Me vestleme huvilistega korduvalt, esitada tuleb põhjalik motivatsioonikiri, pereuuringu käigus tulevad spetsialistid ka huviliste koju – see kohtumine võib kesta terve päeva ja seal räägitakse pereliikmetega sügavuti mitmesugustel olulistel teemadel, nagu peresuhted, tervis, valmisolek muutusteks jne. Lõppfaasis toimub veel kolm kuud vältav ja üheksast kohtumisest koosnev grupikoolitus. Selle teekonna käigus on kõige olulisem töö iseendaga, mille juures spetsialistid on igati toeks ja abiks. Täiesti normaalne on ka see, kui teekonna lõpus jõutakse järeldusele, et siiski ei soovita hooldusvanemaks hakata.

Kas te praagite selle protsessi käigus ka ise mingeid inimesi välja?
Me ootame perelt, et nad ei varjaks midagi. Muidugi oleme sõnastanud enda jaoks mõned välistavad tegurid, nagu kriminaalne taust või soov lapse kaudu mingeid isiklikke ambitsioone ellu viia. Kõiki asju ei saa aga seadustesse kirja panna. Meie juurde tuleb ka inimesi, kes on oma lapse kaotanud ja tahavad hooldusperena kuidagi leinatunnet ületada, kuid nemad suuname pigem teraapiasse ja tagasi tulevad nad siis, kui leinaprotsess on läbitud ja saavutatud on tasakaal. Neid peresid, kellele oleme pidanud ära ütlema, pole samas palju olnud. Reeglina tulevad inimesed, kes on sellele palju mõelnud ja sisimas valmis.

Kui palju saavad hooldusvanemad ise otsustada, millise lapse nad enda juurde võtavad?
Pered ei vali lapsi, igale lapsele leitakse just talle sobivaim pere. Samas saavad pered läbi mõelda, millise lapse tulekuks nad on valmis, mis on nende jaoks välistavad asjaolud. Näiteks on peresid, kes on valmis vaid teatud vanuses lapse tulekuks või kes ütlevad, et erivajadustega lapsega nad ei saaks hakkama. Ka nendes küsimustes tuleb olla aus. Kokkusobivus on ka üks oluline märksõna. Kui kaheldakse klapi olemasolus, siis tuleb ka see välja öelda. Me ei taha ju traumeerida lapsi taas sellega, et nad saadetakse hooldusperest tagasi. Praeguse süsteemiga tahame selliseid olukordi ennetada. Natuke suuremate lastega saab hinnata sobivust omavaheliste kohtumistega: algul üksikud kohtumised ja käigud, siis nädalavahetustel pere juures ööbimine. On olemas ka tugipered, kellest on hiljem kasvanud välja nii mõnigi hooldusperе. Tugiisikud on eri vanuses inimesed, kes võtavad enda väljakutseks ja missiooniks toetada lastekodulapsi ja olla neile usaldusisikuks. Nad käivad lastekodus elava lapsega regulaarselt koos aega veetmas. Mõnikord suhe jääbki selliseks, aga teinekord võib see jõuda nii kaugele, et tugiisikust saab hooldusperе vanem. Kui ei olda kohe valmis last perre võtma, siis võib alustada ka tugiisiku tööst.

Mis on teie kogemuste põhjal hooldusvanemate kõige suuremad väljakutsed?
Suhtlus bioloogiliste vanematega. Kui aga juba aktsepteeritakse, et lapsel võib olla kaks ema ja kaks isa, siis see pole enam väljakutse. Siin peab ka spetsialist usaldusliku suhte tekitamisel tuge pakkuma. Samuti on väljakutse see, kui laps käitub arusaamatul moel. Neid lapsi iseloomustab enamasti kaotusekogemus, isegi kui nad pole pärit vägivaldsest perest. Kaotus, et nad ei saa enam oma ema või isaga kasvada. Uues peres vajab laps kohanemiseks aega. Ta üritab teada saada, kas tal on võimalik ka pärisselt neid inimesi usaldada. Sealt võivad tekkida käitumuslikud murekohad, mis pole pere jaoks kunagi lihtsad. Aga sellised olukorrad võivad viidata ka sellele, et laps on hakanud sind usaldama – ta laseb end vabaks ja julgeb asju teha. Spetsialistide toel saab vanem paremini aru, miks laps nii käitub.

KUI SEE TEEMA PUUDUTAB SIND JA KAALUD VÕIMALUST SAADA HOOLDUSPERE VANEMAKS VÕI SOOVID SELLE KOHTA ROHKEM INFOT, SIIS UURI LÄHEMALT AADRESSIL *HOOLDUSPERE.EE.*

KOLM AASTAT KOGOT

Viimastel aastatel on Eestis tekkinud mitmeid uusi eraalgatuslikke galeriisid. Üks neist on end Tartu Aparaaditehase hoovi sisse seadnud Kogo galerii.

Aleksander Tsapov

Iga endast lugupidava loomelinnaku või uue linnakvartali juurde paistab kuuluvat ka galerii või paar. Aparaaditehases näiteks Ag47 ja Kogo, Telliskivis Juhan Kuusi Dokfoto Keskus ja Fotografiska, Noblessneri uusarenduses Kai kunstikeskus ja Temnikova & Kasela, Fahle Pargis Vaal ja Fahle Galerii jne. Isegi kaubanduskeskused tahavad oma osa – näguripäevi nägev T1 Mall of Tallinn mahutas enesesse Kunstiruumi nime kandva asutuse ja Solarise keskusest leiab Solaris Galerii. Kui Pärnu ja Viljandi peaksid kunagi oma loomelinnakud saama, võib ka sinna oodata mõnda kunstile pühendunud pinda. Küllap see on omalaadi ajastu märk, et arendajad ja galeristid üritavad vastastikusest tehingust maksimumi võtta: esimene toob inimesi ja teine loob kohale lisaväärtust. Eks galeriisid ole ka seinast seina – puhastest kommertsgaleriidest nii-öelda ka kunstiväljа jaoks tõsiseltvõetavate näitusepindadeni. Viimaste hulka kuulub kindlasti ka **Liina Rausi** asutatud ja juhitav Kogo galerii, mis on suutnud end oma lühikese eluea jooksul tugevalt kohaliku kaasaegse kunsti kaardile kinnitada. Seda eelkõige tänu järjepidevale läbimõeldud programmile, regulaarsele meediakajastusele ja tekitatud tundele, et tegemist ei ole ajutise oportunismi, vaid pikaajalise plaaniga.

Kogo nimi seostub nii kogumise kui ka kogudega, aga sellele on lisatud kerge lõunaosariikide aktsent.

Liina Rausi arvates toimetab Kogo hübriidgaleriina ehk tegemist ei ole täielikult kommertsliku ega ka täielikult projektiruumi või artist-run'i-laadse mittetulundusliku institutsiooniga.

Kohtun Liina Rausiga päriselus esimest korda soojal maikuul **Kristi Kongi** näituse „Sädelev täht Magenta. Oli see unes või oli see ilmsi?" avamisel. Kõrvalasuvast restoranist on tellitud korisevate kõhtudega külalistele mõned hilisõhtused pitsad ja avatakse ka vahuaegse kunsti eksponeerimisele keskendunud Y-galerii kadumist.

Kogo nimi seostub nii kogumise kui ka kogudega, aga sellele on lisatud kerge lõunaosariikide aktsent. Liina oli ise aastatel 2012–2016 seotud Tartu noore kunsti oksjoniga ja on läbinud ka galeristide kursuse. Galerii loomise algimpulsiks oli asjaolu, et Liinal oli ajusagavеinipudeleid. Minu kõht on täis ja alimente vastu ei võta. Juttu tuleb galerii tegemistest, koroonast ja tulevikust. Tagasi Tallinna sõites mõtlen, et peaks uuesti kohtuma ja veidi täpsemalt rääkima, kuidas ikkagi sellise väikegalerii pidamine Tartus täpselt käib. Umbes kuu hiljem saamegi taas kokku. Taevas laiutab päike ja Liinal on kiire, sest varsti peaks tal algama videokõne Lõuna-Koreaga, kuhu lähevad ilmselt peagi teele Müürilehe külgedeltki tuttava **Alexei Gordini** kunstimaailma üle ironiseerivad tööd.

KEEMIKUST GALERISTIKS

Tuleb mõneti üllatusena, et Liina Rausi taust on hoopis keemias, mitte kunstis. Kunst on olnud ampsudena tema suur kõrvalarmastus. Keemikuna tegeles ta molekulide sünteesimisega, mida sai omakorda rakendada ravimi- ja meditsiiniuuringutes. Praegu on ta aga täiskohaga galerist, kellel on ka galeriiga pea sama vana laps. Liina ei alustanud Kogo galerii rajamisega päris üksi, tema partneriks oli galerii tegemistest nüüdseks pisut tagasi tõmbunud **Erkki Luhamaa**, kes aitas ruumide leidmise ja korrastamisega ning kellel olid sidemed ka Tartu Aparaaditehases, kuhu galerii lõpuks endale kodu leidis. Kogo avamise ettevalmistused kestsid umbes paar-kolm aastat, mille jooksul otsiti sobilikke ruume ja peenhäälestati kunstiväljale sisenemise strateegiat. Küllap mängis siin oma rolli ka teatud tühimik, mis tekkis Tartusse pärast aastatel 2004–2015 tegutsenud ja oma elukaare vältel kaasaegse kunsti eksponeerimisele keskendunud Y-galerii kadumist.

Nagu lugeja ehk juba aimata võib, ei ole Eestis väikese eraalgatusliku galerii ülalpidamine sugugi lihtne – meie lapsekingades kunstiturg on pisike, kirglikke kunstikogujaid vähe ja omatulu teenimise võimalused seetõttu üsna tagasihoidlikud. Seda riskantsem on selliste galeriide rajamine Tartusse, Viljandisse või mõnda väikesesse asulasse. Sellest hoolimata on lisandunud hiljuti galeriid nii Viljandisse (Rüki) kui ka Võrru (Kanal). Liina ütleb, et Kogot on toetanud esimese kolme aasta jooksul omajagu nii Tartu linn kui ka kultuurkapital. Kultuurkapital toetavat tema sõnul meeleldi projekte, mis saavad ka kohalikult omavalitsuselt tuge, ja kulka on juba teist aastat Kogole tegevustoetuse määranud. Liina sõnab talle omasel naerusuisel moel, et nad ei ole oma näituseprogrammiga just kõige lihtsamat teed läinud ehk valinud kaasaegset kunsti, mida oleks lihtne ja glamuurne müüa. Kui pinnin kulissidetagust infot, siis saan teada, et praegu moodustab teoste müügist saadav omatulu galerii eelarvest ümmarguselt veerandi. Kuigi juba sissejuhatuses mainitud Kristi Kongi näitus „Sädelev täht Magenta. Oli see unes või oli see ilmsi?" oli just üks selliseid, kus inimesed tõesti tulid ligi ja uurisid, kas tööd on müügiks ja kui palju need ka maksavad. Kongi intensiivsete värvide pillerkaar on pilkupüüdev! Liina arvates toimetavad nad hübriidgaleriina ehk tegemist ei ole täielikult kommertsliku ega ka täielikult projektiruumi või *artist-run*'i-laadse mittetulundusliku institutsiooniga. Ehkki mittetulundusliku formaadi poole on nad pikas plaanis liikumas. Viimati sai Kogo SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitali arenguhüpet ettevalmistava vooru toetuse, mille eesmärk on aidata vabaühendusi jätkusuutlikumaks muuta.

Kristi Kongi näitus „Sädelev täht Magenta. Oli see unes või oli see ilmsi?". Foto: Marje Eelma

KUNSTNIKUD JA KÜLALISED

Praeguse seisuga esindab Kogo kuut kunstnikku: **Eike Eplik**, **Mari-Leen Kiipli**, **Alexei Gordin**, **Eva Mustonen**, **Elina Vitola** ja **Kristi Kongi**. Peale Eike Epliku olid ülejäänud viis esindatud töödega ka Kogo galerii 2018. aasta kevadel toimunud avanäitusel „Vaatamis- ja lugemistuba". Kunstnike esindamisega on Liina seisukohast sedasi, et galerii peab tõestama, et ta suudab neile midagi pakkuda – kunstnik soovib oma teoseid sissetuleku saamiseks müüa ja näituseid teha. Lisaks sellele võiks galerii esindada kunstnikke kunstimessidel. Sügisel osalebki Kogo galerii esimest korda Liste kunstimessil Baselis, kus on käinud varem ka näiteks Temnikova & Kasela galerii. Liina peab rohkem uutele juhi-kuraatorina Tartus elav lätlanna **Šelda Puķīte** ja professionaalse kommunikatsiooni eest vastutab **Karin Kahre**. Mõistagi on viimase kolme aasta jooksul käinud eri perioodidel galeriist läbi ka mitmeid praktikante. Liina ütleb küll, et kohati teeb talle muret, kas inimesed leiavad galerii poodidest ja toidukohtadest küllastunud Aparaaditehases üles. Kui kirjanik **Peeter Sauter** kord neid külastas, siis ta ütles, et nad võiksid panna üles inimesi suunava suure plagu, aga kõik asutused peavad järgima seal ühtset disainikontseptsiooni „valge kiri mustal taustal". Lisaks sellele kasvab galerii ees üks hoovi väheseid puid, mis neid suviti kenasti varjab.

Galeriil on umbes 60 ruutmeetrit pinda, mis on küllaltki mõõdukas, ja hoiustamisruumid on kõrvalasuvas Hektori hostelis. Liina ütleb, et kunstnikele istub üldiselt Kogo suurus hästi ja nad saavad ruumiga ümberkäimiseks vabad käed. Kui uurin Liina käest, kas galerii suunal on ka nurinat või kriitikat kuulda, siis ta ütleb, et pigem vähe. Kui on, siis universaalsemal tasandil selliste inimeste käest, kellele üleüldiselt kaasaegne kunst ei meeldi. Sama vastuseisu oli märgata ka ajal, kui **Rael Artel** juhtis Tartu Kunstimuuseumi. Liina leiab, et Tartus võib kohata teatavat vastandumist kaasaegsele kunstile, kuigi kui vaadata Tartu Kunstimaja programmi, peaksid ka nemad seetõttu hambus olema.

Kuna Tartu on laiemalt kogu Lõuna-Eesti tõmbekeskus, satub galeriisse ka inimesi, kellel pole otseselt kaasaegse kunstiga varem kokkupuudet olnud – „jalutatakse kogemata sisse". Samas meelitavad näitused, nagu hiljutine Kristi Kongi oma, rohkem publikut. Liina hindab, et kuus käib galeriist umbkaudu läbi 600 külastajat, kuigi see on natuke vananenud statistika, sest koroonaperioodil oli galerii pikalt suletud. Külastatavus on teatud määral hooajaline, kuna soojemal ajal meelitab ilm Aparaaditehasesse rohkem inimesi ja siis satutakse enam ka galeriisse.

JÄRGMISED KOLM

Liina ütleb, et talle isiklikult on kolm esimest aastat olnud suur väljakutse, kuna tal on ka galeriiga sisuliselt sama vana laps, mistõttu ta on pidanud jagama end korraga kahe elluastumise vahel. Kogo lühikesse tegutsemisaega on mahtunud rohkem kui aasta jagu piiranguid, kuid järgmise kolme aasta strateegiline eesmärk on rahvusvaheliste suhete arendamine ja seda eriti Balti regioonis. Samuti on praegu plaanis koostöö kahe Soome ning ühe Prantsuse galeriiga. Rahvusvahelise nähtavuse ja koostöö üks levinud formaate on messidel osalemine, aga messid nõuavad palju raha – tuleb maksta messitasu, transportida töid ja inimesi jne. Seda tuleb teha teatava järjepidevuse ja pühendumusega. Lisaks tuleb hoida silma peal kohalikul kunstiväljal, nuusutada värskeid tuuli ja leida potentsiaalseid kunstnikke, keda esindada. Uute kunstialgatuste käimalükkamine on vaevarikas ja finantseerimisvõimalused pigem piiratud, eriti kui ei ole plaanis rajada puhast kommertsgaleriid, mille fookuses on väga kindel sihtrühm ja maitse. Liina arvab, et väljaspool riiklikke institutsioone oleks Kogoga sarnastele eraalgatustele ruumi küll, isegi Tartusse mahuks neid veel. Eestis on kunstikogumine ja -ostmine pehmelt öeldes alaarenenud ja arenguruumi on küllaga, mistõttu püüab ka Kogo suurendada oma regionaalset nähtavust haridusprogrammi arendamisega, aga ka regulaarsete ja ülevaatlike uudiskirjade laialisaatmisega, mis peaksid tutvustama galerii tegemisi laiemale auditooriumile.

Kuna Tartu on laiemalt kogu Lõuna-Eesti tõmbekeskus, satub galeriisse ka inimesi, kellel pole otseselt kaasaegse kunstiga varem kokkupuudet olnud – „jalutatakse kogemata sisse".

Eestis on kunstikogumine ja -ostmine pehmelt öeldes alaarenenud ja arenguruumi on küllaga, mistõttu püüab ka Kogo suurendada oma regionaalset nähtavust.

Teine valdkondlik samm oleks panna kohalikke näituseid rohkem ringlema ja näidata neid eri linnades. Tihtilugu pole aga väiksemates kohtades piisavaid võimalusi kunsti eksponeerimiseks – puudub n-ö taristu. Galeriide jaoks võiks ju olla ideaalmaailmas näiteks ühendav organisatsioon, mis aitaks omavahelisi sidemeid hoida ja arendada. Liina ise aga ei tunne praegu, et tal oleks aega ja võhma sellise valdkondliku arendustegevusega tegelemiseks, sest kaks titte võtavad oma!

Galerist Liina Raus Kogos tööpostil. Foto: Aleksander Tsapov

Kogo galerii sissepääs Tartu Aparaaditehase hoovis. Foto: Marje Eelma

Bruno Goosse'i näitus „Sanatoorne atmosfäär". Foto: Marje Eelma

UUS EESTI DISAIN

SORCERER SOURCING

Küsis **Mariliis Mõttus**

Kes seisavad Sorcerer Sourcingu taga ja kuidas see kontseptsioon sündis?
Sorcereri taga on viis kunstnikku: **Agathe Peri**, **Alissa Naaber**, **Greta Liht**, **Gaida-Erica Pärn** ja **Kirke Talu**. Idee sündis ühisest huvist taaskasutuse ja riiete vastu ning mõttest anda seisma jäänud toodetele uus tähendus. Tundsime sel keerukal perioodil, kui kauplused ja meelelahutusasutused olid suletud, vajadust uue mängulise väljundi järele, milleks sai Sorcerer.

Kuidas defineeriksite Sorcereri identiteeti?
Sorcerer analüüsib tabusid ja igapäevast poleemikat ning loob uusi olustikke, segades omavahel jätkusuutlikult moodi ja muid kunstipraktikaid. Esteetilisest küljest kombime teatraalselt ja muinasjutulisel moe ääre-alasid ning eemaldume peavoolu trendidest. Inspiratsiooni leiame ka subkultuuridest ja niššidest, nagu Jaapanis populaarne Lolita mood. Kõik meie tooted on ainulaadsed ja sõltuvad olemasolevatest materjalidest. Iga kollektsiooni sünnil on kindel taustalugu ja tihti töötame ühe toote kallal mitmekesi, täiendades nii üksteise oskuseid. Meie eesmärk pole olla kommertsbränd, vaid panna rõhku toodetele, mis lõhuvad piire, ei allu tavapärasele tootmisele ja on kantavad pigem kunsti- kui moeobjektidena.

Eesmärk pole olla kommertsbränd, vaid panna rõhku toodetele, mis lõhuvad piire, ei allu tavapärasele tootmisele ja on kantavad pigem kunsti- kui moeobjektidena.

Teie looming koosneb enamjaolt ümber töötatud materjalist rõivastest ja esemetest. Mis materjale te tavaliselt kasutate ja millest te nende valimisel lähtute?
Kasutame vaid teise ringi tooteid ja lisaks üritame minimeerida tööprotsessi käigus tekkivaid jääke, võttes neid loomisel uuesti kasutusele. Materjali valimisel lähtume esteetikast ja koostisest ning sageli püüame luua tootele eri struktuure ja kombineerida tehnikaid, nagu tikand, kanga looduslike pigmentidega värvimine ja käsitsi õmblemine. Lisaks riietele oleme teinud ka dekoratiivesemeid, kotte, ehteid ja muid aksessuaare, mille oleme valmistanud samuti äraviskamisohus pärlitest, teokarpidest, savikildudest, traadist jms.

Määratledes moe rolli ja selle suhet maailmaga peaksime pöörama tähelepanu taimestikule, loomastikule, tehnoloogiale, materjalikultuurile ja energiaressurssidele ning vaatama kaugemale inimesest.

Mulle näib, et Sorcerer mängib esteetiliselt kohati loodusliku ja samas ka tehisliku piiril. Ühest küljest jääb teie rõivaid vaadates mulje, et oleks justkui sattunud samblasesse põlislaande, teisalt kasvavad seal laanes sammaldunud puude kõrval roosad kunstküüned. Kas see on teadlik vastandumine?

Loodusliku ja tehisliku esteetika vastandamine on meie teadlik otsus, et saaksime luua kontraste ja vastandlikke keskkondi. Määratledes moe rolli ja selle suhet maailmaga peaksime pöörama tähelepanu taimestikule, loomastikule, tehnoloogiale, materjalikultuurile ja energiaressurssidele ning vaatama kaugemale inimesest. Praeguses maailmas tuleb arvestada, et meeletult palju on seisma jäänud riideid ja juurdetootmise asemel tuleks eelkõige vana ümber töötada või anda vanale hoopis uus kontekst. Eri materjalide vastandamine pakub värskemat lähenemist ja võimaldab luua tooteid, mõtlemata algsele kontekstile ja materjali päritolule. Rõivaid stiliseerides püüame anda ka vaatajale/tarbijale uusi ideid ja alternatiivseid võimalusi, kuidas neid kanda, kombineerida ja seeläbi teisiti mõjuma panna.

Fotod: Kristina Kuzemko

Te esitlete rõivaid omamoodi muundatud keha vahendusel, deformeerides seda videotöötlusega või tõmmates näiteks näo ümber suka. Kasutate ka väga palju keha värvi toone. Mis roll on kehal Sorcereri loomingus?
Keha on justkui viimane tähtis koostisosa meie loomingueines. Luud, lihased, veri ja nahk on komponendid, mis äratavad riideeseme ellu ja lisavad sellele vürtsi. Meie rõivaid saab vaadelda ka eraldiseisvate kunstiteostena, kuid peab tõdema, et inimkeha on loo edasiandmisel märkimisväärselt tähtis. Meie jaoks on keha oluline abstraktse ja voolava väljendusvahendina ning meid paeluvad keha liikumisvõimalused ja -amplituud. Modellide ainulaadne liikumine ja kehahoiak suurendavad riideesemete võlu. Seepärast eelistame modelle, kellest immitseb maagilisust, kes tunnevad end mugavalt ja on võtnud omaks enda unikaalsuse siin maailmas.

Katsetame oma loomingus ja stilistikas eri viise, kuidas vaadelda keha uue pilguga ning murda tavapäraseid ideaale ja stereotüüpe. Kuna keha- ja iluideaalid muutuvad ajas ning nendele me otseselt rõhku ei pane, siis lähtume töötlustes puhtalt taustaloo ja tunnete edasiandmisest. Teisalt aitavad muundamine ja deformeerimine hägustada keha piirjooni, mistõttu toode ja keha sulavad ühte ning samal ajal ei seostu tootega ükski kehaideaal.

Sorcereri rõivad ei allu klassikalises mõttes moe kriteeriumitele, vaid kõlguvad omamoodi esteetika piirialal, mis ei pruugi paljudele istuda. Millest te rõivaste loomisel lähtute? Kas see on esteetika, eksperimenteerimine, ilu piiride nihutamine või hoopis midagi muud?
Moepraktikal on meie igapäevaelus erakordne tähendus. Kunstifilosoofia ja igapäevaesteetikaga tegelev professor **Thomas Leddy** on öelnud, et kui tavapärane muutub erakordseks, asetub see ruumi, milles tajume teda pühana või millegi sarnasena.

Moemaailmas on tavaline, et toimub muutumine omamoodi sakraalseks ruumiks, mis heidab tavapärastele esemetele uut valgust ja annab neile uue tähenduse ning jõuab mõnikord isegi fetišismini.

Meie loomeprotsessis mängib tähtsat rolli eksperimenteerimine, eelkõige just seetõttu, et meie tiimi liikmetel on väga eriilmelised käelised oskused, mis aitavad üksteise puudusi toetada. Kollektsiooni loomisel ei ole meil kindlat plaani seoses sellega, milliseid tooteid on tarvis, vaid teeme neid vastavalt meeleolule mõnusas atmosfääris ühise toetava grupina. Muudame tihti ka suunda, sest töö käigus selgub, mis ja kuidas paremini töötab.

Keha on justkui viimane tähtis koostisosa meie loomingueines. Luud, lihased, veri ja nahk on komponendid, mis äratavad riideeseme ellu ja lisavad sellele vürtsi.

Kas teil on eeskujusid, kelle loomingut teistelgi jälgida soovitate?
Soovitame jälgida brände ja disainereid Chopova Lowena, **Corrina Goutos**, **Caroline Ohrt**, Garbage Core, ye_olde_shame_shoppe ning kindlasti poode Apoc Store ja Shop Kathleen, kes toetavad mõlemad meie omaga sarnase esteetikaga kunstnikke toodete müügi ja turundamisega ning pakuvad neile head keskkonda arenguks.

Meie unistus on olla tulevikus loomeinimesi ühendav platvorm, mille kaudu saame pakkuda lisaks toodetele ka töötube ja stiliseerimist või miks mitte ka iluteenuseid ning samuti kaasata ka edaspidi sarnase esteetikaga disainereid, kelleks on praegu **Pire Sova**, **Madlen Hirtentreu** ja **Erik Merisalu**.

Viska pilk peale:
instagram.com/sorcerer_sourcing

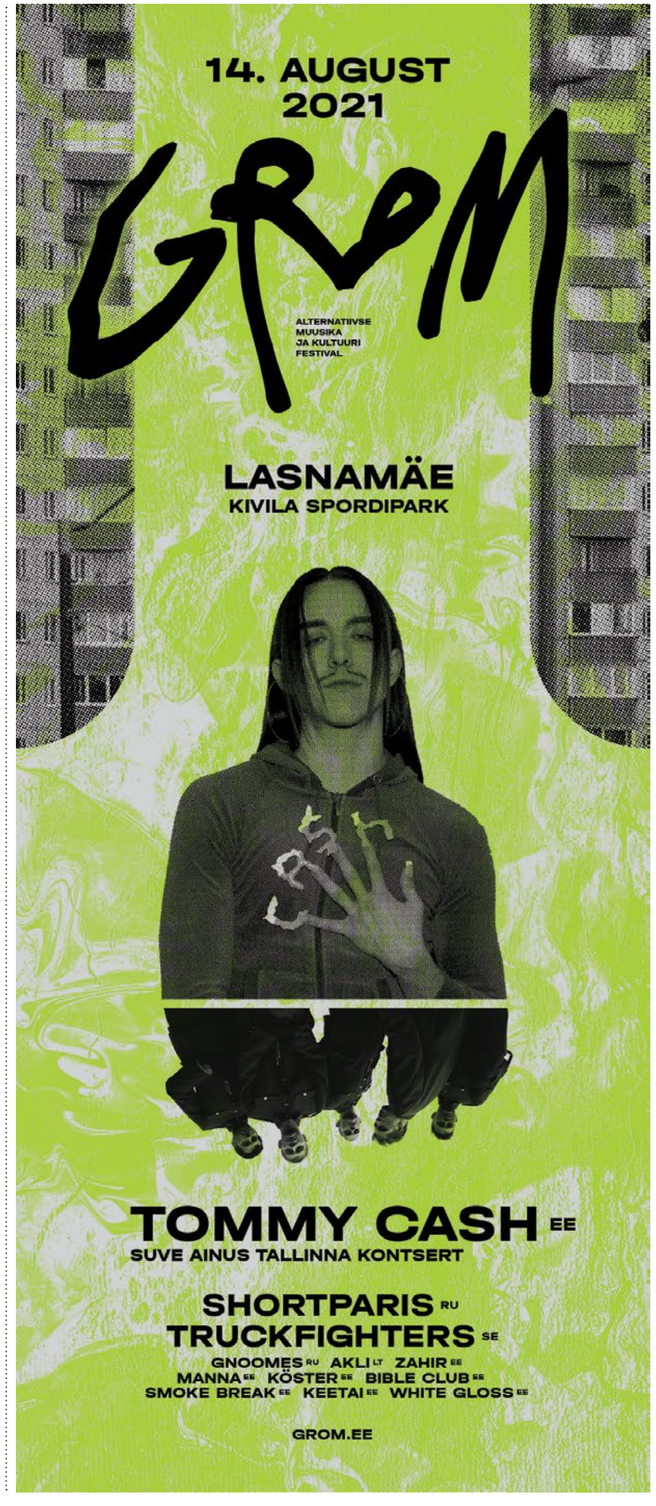

SORCERER SOURCING – KAS KUNST, MOOD VÕI FIKTIIVNE VISUAALNE MÄNG?

Lilian Hiob, kuraator ja kunstiagent

Filosoof **Donna Haraway** kasutab essees „Küborgi manifest" (1985) küborgi metafoorina, et rääkida inimese killustunud identiteedist ning tehnoloogilisest, kehalisest ja sotsiaalsest reaalsusest 20. sajandi lõpul. Ühest küljest on küborg militarismi ja patriarhaalse kapitalismi sigitis: suurem, parem, kiirem kui inimene; inimese võimu ja võimekuse pikendus. Haraway käsitluses on aga küborg olend, kelle duaalse olemuse kaudu on võimalik ületada sellised Lääne mõttekultuuri iseloomustavad allutavad dihhotoomiad nagu loodus *vs.* kultuur, keha *vs.* vaim, mees *vs.* naine, loom *vs.* inimene. Haraway mõistes on küborg vahend(aja), kes on hajutanud ranged piirid inimese, looma, looduse ja masina vahel.

Seesugust hierarhiate minetamist ning sotsiaalsete piiride hajutamist näeb ka Sorcerer Sourcingu esteetikas. Ei saa täpselt piiritleda, kas tegu on kunsti, moe, müügiplatvormi või kellegi fiktiivse visuaalse mänguga. Kas objektid, mida Instagramis ja platvormil Depop jagatakse ning müüakse, on mõeldud kandmiseks inimesele, loomale või kübergile? Kes on need apokalüptilise, ebamäärase, kuid nii tuttvaliku välimuse ja aimatava otstarbega objektid loonud? Minetatud on hierarhia materjalide vahel, ka soorollide ja ilustandardite harjumuspärane kaanon on lammutatud: hinnalisi materjale, nagu hõbe või siid, segatakse leidmaterjalide, väärtusetute *second-hand*-detailide ja orgaanilise ainesega. Sorcerer Sourcingu vaatajate ette paisatud aksessuaarid, rõivad ja artefaktid näevad välja metsikud, ebaratsionaalsed ning võivad isegi kutsuda kohati esile teatavat abjektsust. Sorcerer Sourcingu käekiri illustreerib fantaasiat inimjärgsest keskkonnast, kus võim on inimese käest taandunud ning sama ululist rolli mängivad materjalid, loodussaadused ja mitteinimesed.

KULTUURIVÄLJA ÜMBER-PÖÖRAMISE KATSE. TAGASIVAATAV PILGUHEIT RÜHMITUSELE ZA/UM

Haruldasest nähtusest, mis seadis korraks kahtluse alla Eesti kultuurivälja toimimise igavesena näivad printsiibid. Sõpruskonna (kultuuri)blogist alguse saanud rühmitus ZA/UM püüdis 2013. aastal perifeeriast välja murda ja hoolimata sellest, et n-ö revolutsioon luhtus, tõi see suuremas plaanis endaga kaasa nii mõndagi huvitavat.

Eva Kinkar

ZA/UMi sõbrapildi n-ö originaal aastast 2013, mis erineb veidi laiemalt levinud versioonist selle poolest, et kõik näod on näha. Foto: Ruudu Ulas

Räägime ZA/UMist – täiesti omamoodi fenomenist, mille kohta paljud justkui teavad midagi, aga samas ei tea ka. Grupeering – isegi kaubamärk –, mis võib märksõnana kutsuda esile müriaadi reaktsioone ninakirtsutusest muige või tunnustava peanoogutuseni. Midagi vist oli selle Sirbiga ja mingi arvutimängu on äkki ka teinud? Midagi ütleb see ZA/UMi 12 senise tegutsemisaasta kohta küll, aga kuna ZA/UMi kui rühmitusse pole keegi varem väga süüvinud[1], pakun niši täitmiseks välja põgusa ülevaate nende loomingust, tegevusest ja suhestumisest eesti kirjandusväljaga.[2]

Sirbi toimetuse vahetumisega läksid ajutiselt segamini kultuuriväli ja poliitiline võimuväli ning zaumnikud panid pretsedenditult proovile kogu kultuurivälja autonoomsuse.

PEATEGELASED

Kui alustada olulisimast, tuleb nentida, et ZA/UM on ennekõike sõpruskond, inimesed ise nn zaumnikud. 2009. aasta jaanuaris kollektiivses ZA/UMi blogis tegutsema asunud autoreid oli palju, nüüdseks netiarhiivi virtuaaltolmukihi alla kadunud lehel olid „katzen kangelastena" välja toodud **Robert Kurvitz**, **Martin Luiga**, **Aleksander Rostov**, **Helen Hindpere**, **Joanna Ellmann**, **Kaspar Kalvet**, **Ruudu Ulas**, **Lilian Marie Merila**, **Made Luiga** / **Mudlum**, **Helen Haav**, **Jim Ashilevi**, **Kristo Viiding**, **Triin Tasuja**, **Carolina Pihelgas** ja **Siim Nurklik**. Esiti sõpruskonna mõtete ja loomingu avaldamise keskkonnast sai ajapikku laiema haardega kultuuriblogi, kus võtsid sõna ka näiteks **Argo Tuulik**, **Eia Uus**, **Taavi Eelmaa**, **Mikk Pärnits**, **Johanna Ross** jt. 2013. aastal, vahetult enne Sirbi skandaali, leiti ühine keel hiljem võtmeisikuks osutunud **Kaur Kenderiga**, aastal 2014 asutati **Jüri-Franciscus Lotmani** ja **Siim Sinamäe** osalusel Nihilist FM.

Ehkki teatud mõttes ZA/UMi n-ö õigusjärglane, ei olnud Nihilist FM enam niivõrd kultuuriblogi, vaid mitmesuguste ühiskonnakriitiliste ideede häälekandja ja vaba loomingu avaldamise keskkond. Nii autorite ring kui ka lugejaskond olid Nihilist FMis märkimisväärselt laiemad. Esiteks lõi 2013. aasta novembris toimunud õnnetu Sirbi episood soodsa pinnase zaumnike provokatiivse saidi rajamisele 2014. aasta juunis, teiseks kasvatas eksplitsiitne avaldamisvabadus tekstide mitmekesisust, esitades niiviisi omamoodi läbilõike toonasest Eesti ühiskonnast ja pakkudes huvi teistelegi lisaks Eesti kultuurivälja agentide kitsale ringile. Igasugune filter puudus: ole kes tahes, kirjuta mida iganes ja kuidas iganes, vajuta lihtsalt nuppu ja, hops, tekst läkski teele!

Kahe blogi vahelisse perioodi jääb niisiis kurikuulus Sirbi toimetuse vahetus, mis tekitas toona suurt vastukaja. See asjaolu on juba iseenesest kõnekas, sest kuigi ZA/UM oli tolleks ajaks juba mitu aastat tegutsenud ja tegutseb teatud mõttes siiani, langevad rühmituse 12 aastat kestnud loomeperioodi enim kajastatud nädalad just Sirbi toimetuse päevile. Konkreetset episoodi, aga ka üleüldse ZA/UMi tegevust annab vaadelda hästi **Pierre Bourdieu'** väljateooria raamides, võttes abiks mõisted *väli*, *agent*, *kapital*, *piiratud tootmise allväli*, *laiaulatusliku tootmise allväli* jne. Lühidalt öeldes läksid ajutiselt segamini kultuuriväli ja poliitiline võimuväli ning zaumnikud panid pretsedenditult proovile kogu kultuurivälja autonoomsuse. Ühtlasi tegi seni pea olematu kultuurilise ja sümboolse kapitaliga kultuurivälja perifeerias asetsenud ZA/UM katse kogu välja struktuuri ümber mängida, et pääseda selle hästi hoitud keskmesse ehk piiratud tootmise allväljale. Ometi kukkus kogu üritus kõigi silme all läbi ning ZA/UMi Sirpi kui ajaloolist fakti jäi tunnistama vaid üks lehenumber.

KULTUURIVÄLJA ÜMBERPÖÖRAMISE KATSE

Kui veel üks samm minevikku põigata, tarvitseks kultuuriväli veidi lahti seletada. Igal väljal tegutsevad agendid, kehtivad kindlad väärtushinnangud ja jaotub teatud liiki kapital. Konkreetselt kultuuriväljal toimib Bourdieu' järgi äraspidine loogika, kus edu mõõdupuu ei ole majanduslik kapital (nagu see muidu sageli kipub olema), vaid prestiiž, kollegiaalne tunnustus, kultuuriline kompetents jne.

Eesti kultuuriväljal domineerib autonoomne hierarhiseerimisprintsiip, mis tähendab, et kõrgema staatusega on piiratud tootmise allväli ja hinnas on nn kõrgkultuur. See vastandub heteronoomsel hierarhiseerimisprintsiibil põhinevale laiaulatusliku tootmise väljale ehk massikultuurile, mida saadab materiaalne tulu ja (tõsi küll, tihti lühiajaline) menu laiatarbepubliku seas. Reeglina on kultuurivälja perifeerias paiknevate agentide soov enda positsiooni parandada ehk pääseda piiratud tootmise allvälja keskmesse. Enda kehtestamiseks on üldiselt kaks võimalust: kehtivate reeglitega mugandumine – lootusega suurendada oma kapitali – või välja struktuuris suuremate muudatuste esilekutsumine oma senise positsiooni muutmiseks – mida ZA/UM mingis mõttes ehk ka teha üritas.

Kõrvalseisjale tundub, et zaumnike endi kõrgem agenda ja prioriteet ei pruukinudki olla ühele või teisele allväljale jõudmine, vaid pigem muudatused Eesti kultuurivälja struktuuris, sellega vahest ise ilmtingimata kõrgemat positsiooni saavutamata. Ei sidunud nad ju end piiratud tootmise allväljaga, kuna taoline elitaarsus oli zaumnikele vastumeelne (Sirp, jah, ent siinkohal võiks Sirpi käsitada ka vahendina mingisuguse kõrgema agenda nimel), samas panid nad laiaulatusliku tootmise allväljale sobitumiseks siiski teatud rõhku oma tekstide aatelisele kvaliteedile. Kummagi välja reegleid ignoreerides või lausa eitades oli aga kahtlemata raske kuhugi keskmesse pääseda.

Sirbi seiga puhul osutus toimunud sündmustest kirjandusloolisel olulisimaks zaumnike välja antud manifestilaadne tekst – Sirbi visioonidokument[3]. Seda võib pidada ZA/UMi kui rühmituse vaateid ja väärtusi peegeldavaks baastekstiks, mis pidi küll sel konkreetsel juhul andma suunised ümberkorraldusteks Eesti kultuuriväljal või vähemalt kultuuriajakirjanduses, laias laastus aga peegeldas zaumnike põhimõtteid, mida oma (loomingulise) tegevuse kaudu ellu viia. Üldistatult võib manifestist välja tuua järgmised pidepunktid: avatud suhtumine ja kultuurile lähenemine laiemas plaanis, võrdsed võimalused, sõna- ja otsustusvabadus, mitmekesisus ja kultuuri- või ühiskonnakihte lähendav kaasamine, progressiivsus, loovus ja mängulisus käsituses, järeleandmatus kvaliteedis jne.

MANIFESTI REALISEERUMINE

ZA/UMi loomingu määratlemisel võib lähtuda järgmisest kriteeriumist: mis osutus rühmituse kuvandi väljakujunemisel kaalukaimaks? Põhitekstideks on seda silmas pidades niisiis blogid ZA/UM (2009–2016) ja Nihilist FM (2014–2017), Robert Kurvitza „Püha ja õudne lõhn" (2013), Mudlumi „Tõsine inimene" (2014), Kaur Kenderi „Untitled 12" (2014), Siim Sinamäe koostatud „Nihilist.fm. Final cut" (2017), Mudlumi „Poola poisid" (2019), aga ka HAPKOMAHi „Kuidas minust sai HAPKOMAH ja lisaks kõik lood Nihilist.fm'ist" (2016) ja digitaalse tekstina videomäng „Disco Elysium" (2019). Tegemist on ZA/UMi tegutsemisaastatel märgilisi etappe tähistavate teoste, digitaalsete tekstide koondpunktide ja zaumnike ideedeplatvormi enim lahti seletanud tekstidega.

Eesti kultuuriväljal domineerib autonoomne hierarhiseerimisprintsiip, mis tähendab, et kõrgema staatusega on piiratud tootmise allväli ja hinnas on nn kõrgkultuur.

Mainitud teoste vaatlemisel ZA/UMi manifesti taustal selgub, et manifesteeritud põhimõtted kajastuvad ka rühmituse loomingus. Näiteid võib leida erinevaid: uue meedia kanalite kasutamine, teatav kollektiivsus, vormiline ja sisuline vastuvõtlikkus eriilmelistele tekstidele, tekstide ja autorite puhul innu seadmine väljakujunenud normidest ettepoole, arutelule ärgitamine ühiskonna jaoks olulistel teemadel, kirjastuse asutamine, eesti kirjakeele rikastamine jne. Eeltoodu võiks umbkaudu kajastada ZA/UMi enesekuvandit eesti kirjandusväljal. Külmalt peale vaadates ju ei midagi iseäranis originaalset ega uuenduslikku. Kuna aga manifesti saatnud sündmused olid tugevalt laetud, tajusid teised kirjandusvälja agendid zaumnike eri akte rünnakuna kultuurile kui sellisele, sestap nähti ZA/UMi (hoopis vastupidi zaumnike endi nägemusele asjadest!) teravalt vastukultuurilise rühmitusena. Sirp oli sunniviisiliselt sümboolse pankuri rolli sattunud, ainult et kaasagendid lasid kogu ürituse päris kiiresti alla ning loodetud muudatused välja struktuuris jäid kättesaamatuks.

Kuna manifesti saatnud sündmused olid tugevalt laetud, tajusid teised kirjandusvälja agendid zaumnike eri akte rünnakuna kultuurile kui sellisele, sestap nähti ZA/UMi (vastupidi zaumnike endi nägemusele) teravalt vastukultuurilise rühmitusena.

Kui vaadata ZA/UMi tekstide retseptsiooni, on Sirbi afäär (jällegi) rühmitust tugevalt saatma jäänud. Üldiselt küll negatiivses võtmes, kuid suuremas plaanis on see toonud kirjandusväljale kaasa ka üht-teist huvitavat. Julgen pakkuda, et Sirbi *takeover*'ita poleks sündinud Nihilisti, samuti oleks Robert Kurvitza debüüt märksa väiksema tähelepanu osaliseks saanud. Tõsi, meeleolud mahenesid paar aastat hiljem, kui paljud kultuuritegelased Kenderile „Untitled 12" kohtuprotsessis toetust avaldasid, kuigi sümboolselt oli tekst väljalt ikkagi halva mälestusena kõrvale heidetud.[4] Kultuurivälja etableerunud agentide üldine ja ühine seisukoht näis olevat, et jah, muidugi on „Untitled" kirjandus, selles pole kahtlustki, ometi eitati arvamusavaldustes häälekalt teksti lugemist ja sellest öeldi justkui lahti. Kultuurirahva sae tõmbas käima just sõna- ja loominguvabaduse kontseptuaalne ohtusattumine, mitte niivõrd asjaolu, et ühele konkreetsele kirjanikule tehakse äkki liiga. Eriti veel Kaur Kenderile, kes kolleegides niikuinii sooje tundeid vististi esile ei kutsunud.

WHERE ARE THEY NOW?

Kõigele mainitule lisaks pole vähem tähtis ka üleüldine tõdemus, et ZA/UM on tegelenud aktiivselt ja programmiliselt mitmesuguste piiride proovilepanekuga – olgu need siis žanrilised või keelelised või hoopis piirid eri väljade vahel. Hea näide on „Disco Elysium", mille keegi võiks vabalt massiivse digitaalse tekstina ette võtta ja läbi analüüsida.

Kirjandusväljal ZA/UM praegu enam rühmitusena ei tegutse. Nüüdseks on zaumnikud liikunud kollektiivselt üleilmsesse videomängude sfäärі ja olnud selles äärmiselt edukad, jõudes nii sümboolse kui ka materiaalse kapitali kullaauguni. Tundub, et ZA/UMi kuvand on hakanud sellega seonduvalt ka Eestis paranema; võib-olla on asi selles, et kirjandus ja „päris" kultuur (ega videomänge vist veel niipea sinna hulka arvata) on rahule jäetud. Üha enam tundub, et ZA/UM ise on teistkümnendate valulike arenguetappide läbimise tulemusel leidnud viimaks oma niši, mille juurde pidama jääda. Muu on olnud taustamüra ja teekond, nüüd saavad tüübid hakata seda päris õiget ZA/UMi asja ajama, kirjandusteadlased aga päris õiget ja algupärast ZA/UMi teksti uurima. Lootust on, et neid tekste lisandub ajaga veelgi – kuigi mingis mõttes oleks loogiline ja vahest ei paneks kultuuritarbija ka pahaks, kui zaumnikud jääkski truuks nende ühele prevaleerivale aktile – ehkki esialgu on materjali ju piisavalt.

Eva Kinkar on kirjandusteadlane ja „Disco Elysiumi" mängija, kes kaitses äsja TLÜ humanitaarteaduste instituudis magistritöö teemal „Rühmitus ZA/UM eesti kirjandusväljal".

[1] *Vahest ehk Priit Kruus doktoritöös „Vaikne avangard. Eesti noorkirjanike rühmituste laine ja uue meedia kooslused: Erakkonnast ZA/UM-ini" (Tallinna Ülikool, 2018).*

[2] *Kui räägin kirjandus- või laiemalt kultuuriväljast, lähtun Pierre Bourdieu' pakutud kontseptsioonist: ühiskondlik sfäär on jagunenud väljadeks, millel on oma reeglid, struktuur, toimimisloogika. Vt Bourdieu, P. 1993. The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature.*

[3] *Terviktekst:* web.archive.org/web/20131117055453/http://www.zaum.ee/2013/11/sirbi-visioonidokument.html

[4] *Kenderi kaitseks ja seaduse ümbersõnastamiseks koostatud pöördumisele kirjutas alla 23 Eesti Kirjanike Liidu liiget, samuti avaldas Kenderile toetust rahvusvahelise PEN-klubi Eesti keskus.*

KOLUMN

Eestlased on valdavalt religioonikauge rahvas, keda iseloomustab aga vankumatu usk mitmesugustesse tõendamata kõrgtehnoloogilistesse imedesse, millest loodetakse lahendust kõikvõimalikele süsteemsetele keskkonnaprobleemidele.

Foto: Kõre Liv

TEHNOKUNINGATE ALAMAD

Kirjutas **Madis Vasser**, illustreeris **Stella Salumaa**

„Aidakem loojaid!" hüüatas ärritunud lugejakiri[1] vastuseks ühele minu hiljutisele artiklile[2], mis kritiseeris kohaliku tuumatööstuse järjekordset sisuturunduslikku desinformatsioonikampaaniat. Kuigi tegemist ei olnud minu üleskutsega jumalateotusele, on taoline ristirüütellik kaitserefleks kõrgtehnoloogiasektori suurkujude ja nende tõotatava taevariigi ümber levinud nähtus. Olukorrale ei aita kaasa ka multimiljardär **Elon Musk**, kelle ametinimi on kevadest „tehnokuningas". Juba keskajal oli teada, et kuningate vääramatu õigus tuleb otse jumala käest.

KÕRGTEOLOOGIA

Mis siin salata, kunagi olin minagi tõsine tehnoloogiaevangelist. Kriitilise kirjanduse lugemisega patustades sai minust aga ajapikku ketser. Need kiriklikud võrdlused võivad esmapilgul tunduda otsitud, kuid kõrgtehnoloogia usuhõngulised paralleelid ei ole jäänud märkamata ka teistele. Näiteks kirjutab Tartu Ülikooli religiooniuuringute doktorant **Nele Dresen** Postimehe teadusrubriigis, et meil ei ole lootust päris rohepöördeks, kuniks usume „tehnoloogiaprohvetite" loitsu, mille kohaselt on keskkonna päästmiseks vaja seda üha enam rahaks teha[3].

Näiteks **Roger Hallam**, kes arendab kliimakriisi lahendamiseks vägivallatu otsetegevuse strateegiaid, näeb riikide survestamises kaht põhilist eesmärki: süsinikupuudutavad kuidagigi suuremahulisi inimkäitumise muutusi, kuna neid peetakse „ebarealistlikeks". Lahendused saavad olla ikka ainult tehnoloogilised, olgugi et enamasti neid veel reaalsuses ei eksisteeri. See on umbes sama, kui koroonapandeemia puhul oleks välistatud igasugune kontaktide vähendamine ja mindud lihtsalt desovahendiga inimesi süstima, nagu soovitas USA eelmine president **Trump**.

Energeetikaküsimuste analoog praegu on rääkida tarbimise vähendamise asemel nt tõestamata ja ohtlikust tuumajaamatehnoloogiast – sisuturundustekstides kõlab kaunilt, aga mis on objektiivsed kõrvalmõjud? Eesti fosforiidikaevandamise küsimuses on Geoloogiateenistuse strateegia sama: kõigepealt rõhutatakse, et jätame emotsioonid ukse taha, ning seejärel kiidetakse rõõmsalt (ehk emotsiooniga) viimaseid tehnoloogilisi arenguid uurimisel ja puurimisel. Paduusklikku on keeruline veenda, et tema jumal on tegelikult vaid ilus 3D-kuju võtnud puuslik.

Enda üllatuseks olen leidnud tehnousklike seast ka võitluskaaslasi, kes muus vallas ajavad väga arukat asja. Näiteks energeetikateemalistel aruteludel lükatakse tihti soojendusharjutusena laualt maha kõik mõtted, mis emissiooni kiire vähendamine ning laialdane teadus- ja arendustegevus riskantses ja algelises geoinseneeria valdkonnas. Ingliskeelses kultuuriruumis viimastel aastatel kliimamuutustest tingitud ühiskondliku kollapsi ja seda leevendada püüdva süvakohanemise populariseerija **Jem Bendell** arvab, et pooluste kohale kuidagi tehislike pilvede tekitamine võiks inimkonnale pisut lisaaega anda. Tõsi, tema piirdub ainult ühe konkreetse ja jätkuvalt mitteeksisteeriva tehnohäki kaalumisega.

Üks võimatu soovunelm on muidugi parem kui mitu, aga null oleks veel parem. Jah, kunagi ei saa täie kindlusega öelda, et tillukesed tuumajaamad või hiiglaslik tehiskliimatermostaat oleks ilmvõimatud, aga samavõrd väär on väita, et lihtsalt piisavalt kuluka ja pühendunud teadus- ja arendustegevuse palvuse tagajärjel on selline tehnoloogia sada protsenti võimalik ja sealjuures ka soovitav.

TEHNOKILPLASED

Väide, et iga probleem ei vajagi kõrgtehnoloogilist lahendust, võib ajada tehnousklikud püha viha täis. Seda võis täheldada näiteks mõni aeg tagasi populaarse sotsiaalmeedia grupi Keskkonnasäästjad jutulõimes, kus kodanikke püüti liigitada „keskkonnainimesteks" ja „tehnoloogiainimesteks", kes müstiliselt kuidagi üksteisest aru ei saa. Kuid nagu kommentaarides kiirelt selgus, ei ole sellist erisust tegelikult võimalik teha, kuna „keskkonnainimeste" tehnoloogiakriitika pärineb „tehnoloogiainimeste" endi sulest. Võtmetekstide autoriteks on teiste hulgas doktorikraadiga insenerid, tehnoloogid ja füüsikud. Ehk oleme kõik tehnoloogiainimesed, kuid mõned meist on rohkem tehnoloogiafirmade sisuturunduse dogmade küüsis kui teised.

Küll aga kasvas sellest arutelust välja uus diskussioon: kuidas nimetada inimest, kes lahendab probleeme tarbetult kõrgtehnoloogiliselt? Sõelale jäi „tehnokilplane" ehk „kiiplane" (mitte ajada segi kiibistamisvandenõudega). Taustaks: **Kreutzwaldi** sulest pärit „kilplane" tähendab rahvakeeli rumalat, kes enne teeb ja siis mõtleb ning kelle teod lähevad seetõttu tühja. Kiiplased eelistavad üldjuhul lahendada igat masti ja mõõtu, sageli lihtsaid või pseudoprobleeme kas nutiseadmete, asjade interneti, tehisintellekti või tehnoloogiaga, mida ei ole olemas.

TEHNOMULL

Sel kevadel kolmandat korda Eesti Rohelise Liikumise juhatusse kandideerides märkisin oma kõige südamelähedasemaks mureks inimeste vankumatu usu mitmesugustesse tõendamata kõrgtehnoloogilistesse imedesse, millest loodetakse lahendust kõikvõimalikele süsteemsetele keskkonnaprobleemidele. Selle usu murdmine on ilmselt lõputu ülesanne.

Mulle annavad jõudu tehnokuningate alastiolekut aduvad kolleegid, kes pärast järjekordset riiklikku kaasamisüritust jagavad, kuidas mõnest utoopilisest arengudokumendist sai jälle veidikenegi õhku välja lastud. Eksisteerib isegi „tehnoloogiliste tühisõnade bingo", kus figureerivad sellised väljendid nagu „läbimurre", „tootlikkuse kasv" ja „teadusmahukus". Mängige seda alati, kui mõni ametnik üritab teile keeruliselt kõlavaid mittevastuseid anda. Võib-olla jõuame nii ühel hetkel punkti, kus riiklikeks sihtideks on hoopis ühiskondlik läbimurre, õnnelikkuse kasv ja tarkusmahukus.

Selleks ei pruugi meil olla enam vaja nüüdseid tehnokuningaid, kellega võib minna nagu moodsa aja monarhidega ikka: kord aastas esitavad nad meedias ilusa kõne ja ülejäänud aeg arutatakse, miks peaks ühiskond neid ülal pidama. Sest nagu tõdes tehnoloogifilosoof **Ivan Illich** juba ligi pool sajandit tagasi: „Kogu majanduse organiseerimine üha „parema" elu saavutamiseks on osutunud suurimaks vaenlaseks heale elule."[4]

Bürokraatlikes kliimameetmetes on juba mõnda aega sisuliselt kasutusel „patukahetsus", mida kutsutakse moodsamalt „süsiniku korvamiseks" (*carbon offsetting*). Usk iseenesest on kindlasti vajalik, aga nõustun aktivismist võõrutunud keskkonnakaitsja **Paul Kingsnorthi** mõtisklusega, et meie kultuuri keskmes peab olema midagi spirituaalset, mis on mõõtmatult kõrgem ja olulisem kui me ise ja meie tehnoloogilised mänguasjad – ehk siis loodus.

MONOTEHNISM

Tehnoloogiausu sagedaks väljenduseks on igasuguste konkureerivate narratiivide välistamine juba eos. Näiteks energeetikateemalistel aruteludel lükatakse tihti soojendusharjutusena laualt maha kõik mõtted, mis

Madis Vasser on Eesti Rohelise Liikumise juhatuse liige ja tehnoloogiainimene.

[1] *Lugejakiri: tuleks luua, mitte keelata. – Postimees, 23.05.2021.*
[2] *Vasser, M. 2021. Väänatud sõnad ja faktid Eestis algavas tuumadebatis. – Postimees, 19.05.*
[3] *Dresen, N. 2021. Ja seda suve ei tule enam. – Postimees, 24.05.*
[4] *Illich, I. 1973. Tools for Convivality.*

KOLUMN

Kui muidu saab teha nägu, et avalik ruum on pelgalt taustadekoratsioon, siis suveaeg kehtestab sellele hoopis rohkem nõudmisi.

Foto: Ants Leppoja

SUVERUUMI VÄLI-MÄÄRAJA

Kirjutas **Elo Kiivet**

On aeg enne hapukurgihooaja vaikust, kui uksest, aknast ja ekraanilt valguvad peale üha uued suvekalendrid (tihe!), suvehoroskoobid (igaühele midagi!), suvekaardid (hopsti autosse!), suvesoovitused (seksikad!) ja suvemanitsused (ohtlikud üledoosid!). Aga milline on meie suveruum? Ja ärme palun räägi tüütutest klišeedest ehk sillerdavast merest, soojast rannaliivast või sõnajalaõitest, vaid ehitatud keskkonnast, inimkäeliselt kujundatud ruumist.

SUVE-EESTLASE TUNGID

Üldistatult ehk meelevaldselt lihtsustades võib eestlase suvekäitumise jagada kaheks äärmuseks: hüsteeria *vs.* letargia, festivalitrall *vs.* suvilapeitus. Esimese esindaja tahab jõuda kõikjale ja on valmis sõitma mis tahes kaugesse võõrasse urkasse, kui seal vaid toimub midagi ja sinna on kujundatud mingi elamus, mingi uus ruum. Teine eelistab põgeneda linnatolmust võimalikult eemale ja ignoreerida peibutavaid kutseid, sukelduda kaugele roheli(sema)sse omaruumi. Muidugi on nende vahel kujuteldaval värviskaalal sada eri varjundit ning mingi osa harrastab ka kordamööda pendeldamist ühes või teises äärmuses, suutmata või tahtmata valida.

Kõige selle juures on tegelikult mõneti kurblooline, et linnast pagetakse, minnakse ära, igatsetakse eemale ning otsitakse paremat olemist metsade ja merede juurest. Kuigi selle põhjusena armastatakse näha lihtsalt eestlast loodusrahva esindajana, kes igal võimalusel juurte juurde naaseb, kahtlustan, et asja taga on pigem meie igapäevase elukeskkonna ehk linnaruumi puudused. Ajal, kui linnades elab juba ligi 70% rahvastikust ja see arv pigem kasvab, ei saa me lubada endale luksust, et tehiskeskkond on ebameeldiv, eemaletõukav ja sunnib puhkama või veetma vaba aega mujal. Suvel paistab see eriti teravalt välja, sest inimesed tulevad kodudest-kontoritest õue ja otsivad rohkem võimalusi värskes õhus olemiseks, on tavapäratult aktiivsed, isegi seltsivad ja pööravad ninad päikese poole. Paljudel ei ole ka võimalust, et ära käia, ringi tuuritada, olgu siis sündmuste vahet sõites või suvituskultuuri nautides. Seega on suveruum tihedalt asustatud aladel eriti oluline. Selle avastuseni on jõudnud paljud suuremad linnad üle maailma, nagu Pariis, kes rajavad näiteks kõikvõimalikke linnaujulaid või jõeäärsetele sõiduteedele ajutisi liivarandasid.

Paide keskväljaku ruumieksperiment 2019. aastal. Fotod: Kaarel Vene ja Ants Leppoja

KATSED LABORIST TÄNAVALE

Nii nagu suvi on lopsakas ja kirev, paksu talvenahka maha ajav ja vallatupoolne, muutub ka suveruum vabameelsemaks. Pargimurule ja pinkidele ilmuvad inimesed, kes ei kipu kiirustama ega end tõhe uputama, ning kuna neid saab kokku palju, on nii mõnedki linnad mõistnud, et selleks tuleb kas või ajutiselt rohkem ruumi anda. Teist suve muudetakse autovabaks Tartus Vabaduse puiestee lõik ja Pärnus Supeluse tänav, millele lisandub tänavu ka Kuninga tänav. Kui Emajõe Ateena eksperiment kestab kuu aega, siis suvepealinn avab oma tänavad inimestele suisa kolmeks kuuks. Ajutisus lepitab vastaseid ja annab võimaluse eri lahendusi katsetada, testida nii linnavalitsuse kui ka ruumikasutajate talumis- ja kujutlusvõimet.

Paide keskväljaku ruumieksperiment tuleb neljandat korda ning muudab tühja halli autoringtee inimeste tegutsemis- ja olemispaigaks. Igal aastal on midagi muudetud, lisatud, parandatud, proovitakse liikluslahendusi ja otsitakse ühismeelt eri huvide vahel. Linnaväljakule on kujundatud väikesed pesad, kus kaaslastega ümber laua koguneda, lisatud varjualused, et väljas ajaveetmist ei segaks vihm, ning halluse tõrjumiseks värvi ja rohelust. Kuigi seda saadab ka kultuuriprogramm, näitajaks Kuressaare tänavapiknikku hiigelpika lauaga peatänaval (algus 2014). Inimeste kehalistele naudingutele ja eelkõige söömisele võib alati panustada, see meelitab rahva ikka välja, ka muusika ja teater peibutavad paljusid. Nüüd on üha enam pildil ka (kujutav) kunst – Voronja galerii tõi kultuurse suve-eestlase kaardile Peipsiveere ning sel aastal täiendab Rakvere värskelt uue kuue saanud Pikka tänavat **Flo Kasearu** näitus „Elust välja lõigatud". Muuseumiruum on laienenud igas mõttes ega olegi enam vihmase ilma asendustegevus, vaid täieõiguslik suvise meelelahutuse või vaimukosutuse osa.

ERIPALGELINE KULTUUR

Esimene ruumieksperiment Eestis oli õigupoolest Mere puiestee 1:1 mõõtkavas tänavamakett, mille puhul arhitektide liidu noortesektsioon rullis 2013. aastal üheks nädalavahetuseks maha muru ning lisas tollal veel mitte nii levinud pinksilauad jm suvetegevusi, et näidata päriseluliselt, kuidas näeks välja inimsõbralik linnatänav. Kuigi pealkiri oli teine, kandis see sama mõtet: katsetada ja tõestada püstitatud hüpoteesi reaalajas ja päris ruumis. Kõik need katsed on õnnestunud ja näidanud, et inimestele tuleb luua vaid võimalus, anda juurde vabadust ning ruumi kasutamine muutub hüppeliselt ja kohe. Nagu iga õppetunni puhul, on ka ruumikultuurist lihtsam aru saada, kui on võimalik ise järele proovida.

Ajutiste ümberkorralduste mõttes on muidugi veel vanemad katseruumid kõiksugu laadad ja festivalid. Samalaadse rõõmuga on vallutanud väliruumi ja andnud sellele uue hingamise kohvikute- ja asumipäevad, mille teerajajaks võib pidada Uue Maailma tänavafestivale ja Kärdla kohvikutepäeva (mõlema algus 2007) ja suunamuku, kui rattateid, siis rohkem jalgrattureid, kui head avalikku ruumi, siis aktiivsema ja tervislikuma elu, mis ergastab muide ka ümbritsevat majandust. Kui sügisel võib linnaametnike kanapimedust („olen näinud Tallinnas vaid kaht jalgratturit") veel kuidagi vabandada kehva nägemisega, siis suvel ei ole võimalik kõikjal pulbitsevat rahvasumma eirata. Ruumieksperimendid on mõneti justkui mõlemale poolele, muudatusi ihkavale ja harjumuspärasesse klammerduvale, sobiv lahendus – ühed saavad kas või ajutiselt juurde kohti, kus mõnusalt olla, teised selgitada oma igapäevasest tegevusetusest irdumist suvehooaja erilisusega (mitte segi ajada oma vigade tunnistamisega).

Rubriiki „Võimatu vaid Tallinnas" võiks jätkata lõputult, illustreerides seda Noblessneri populaarsetele mereäärsetele puitastmetele ja pinkidele ilmunud keelumärkidega (kena JOKK-skeem, millega kõigile vaba kallasrada on sadama nime all tarbimissunnile alistatud), menuka Kultuurikatla aia kiirustava ja plaanivaba lammutamisega (kultuuriürituste asendamine tolmuparklaga) või aruteluga, kas ja kuidas sulgeda Tallinna lauluväljaku kaarealune trepistik (meeldivalt tervemõistuslikuna soovitavad kodanikud panustada hoopis koleda ehitustara asemel prügikastidesse või turvamehe palkamisse). Kuigi pargis ei kollita viisakaid piknikupidajaid enam kollavestides vahid ja linnavalitsus lubab uusi ajutisi rattateid, siis isegi suvi ei väära pealinna kurssi oma elanikele rõõmu keelamisel ja avalikus ruumis vabaduste kinnikeeramisel.

Nutulaulu asemel tasub suunata pilk kaugemale ja tõestada eelneva valguses, et laul depressiivsetest Eesti väikelinnadest on kunstiline liialdus. Valminud on palju uusi keskväljakuid (Võru, Valga, Põlva, Tõrva, Elva, Kuressaare, Kärdla, Rapla, Rakvere, Viljandi, Paldiski), mida uudistada, kus kõõluda ja mille väga erisugustest arhitektuurilahendustest tekkivaid ruumikogemusi testides oma lemmik valida. Väikeste kohtade võlu ja tõelise kohalikkuse avastamine pakub ootamatuid toredusi ja värskendavat raputust. Näiteks kaunistab tillukest Lelle alevikku triibuline piiripost(?) kosutava eneseiroonilise tekstiga: kui sind siin pole, siis pole siin kedagi. Jätkugu samasugust teravmeelsust ja katsetamisjulgust meie kõigi suveruumi avardamiseks.

Elo Kiivet on arhitekt ja urbanist. Kohaloomeentusiastina usub ta, et võrdsem avalik ruum muudab maailma paremaks ja elu rikkamaks.

CRINGE

/ krɪndʒ /

Kirjutas **Helena Aadli**
Illustreeris **Vahram Muradyan**

Kui mõelda sõnale *cringe*, võib tekkida lisaks psühholoogilisele ja vaimsele ebamugavustundele füüsiline aimdus. Mõiste on eelkõige seotud ebamugavuse, piinlikkuse ja häbitundega kohmakuse ja täbaruse kontekstis. Selleks ei pea ise midagi totakat tegema – tunne on kohal ka siis, kui keegi teine käitub harjumuspäratult. Kuigi see sõna oli olemas juba vanainglise keeles, muutus selle uuem tähenduskiht viraalseks umbes 2010. aastate esimeses pooles: *subreddit* pealkirjaga „r/cringe" loodi 2009. aastal ning võib oletada, et sealt mõiste kulutulena levima hakkaski.

Tavakeeles viitab see tegusõnana hirmust või alandlikkusest kössitõmbumisele, tänapäeval on aga hirm ja alandlikkus asendunud sõna tähenduses piinlikkuse ja ebameeldivusega. Eesti keeles võib võrdsustada selle lihtsalt sõnaga *piinlik*, slängis on kasutusel ka *kringel*. Omakeelse vastena on soovitatud kasutada meeldejäävat ja ebamugavustunnet sisaldavat sõna *krige*. Kui seda parasjagu tuntakse, võib öelda *krigema*, ning pikemaajalisema krigemise vasteks on *krigelemine*.[1]

Ühiskondlikke reegleid käsitledes on möödapääsmatuks teemaks sotsiaalsed normid – käitumisreeglid, mis peegeldavad ka internetis tegutsevate gruppide väärtusi, sh nn kirjutamata seaduste kaudu ka seda, kuidas on aktsepteeritav käituda, mida öelda, mis on lahe ning mis mitte. **Melissa Dahl** on välja toonud, et *cringe* on kokkupõrge kahe maailma vahel: üks neist selline, mis vastab meie ettekujutusele iseendast; teine aga peegeldab, millised me teiste inimeste jaoks oleme.[2]

Mööda ei pääse ka sellisest nähtusest nagu *cultural cringe* ehk kultuuriline krigelemine. See on mingi kollektiivi alaväärsuskompleks oma päritolu ja ühiskonna tõttu võrdluses mõne muu, tihtilugu paremal järjel ühiskonnaga. Kodust kultuuri nähakse ebapiisavana ning sellele tundele on omane enda kultuurilise identiteedi häbenemine. Seevastu internetiajastuga kaasnenud nähtus *cringe culture* – nimetagem seda siinkohal krigekultuuriks – on hoopis midagi muud. See tähistab virtuaalseid kogukondi, kes tegelevad inimeste mahategemise ja digihäbistamisega, kiusatavateks on tihti haavatavamad ühiskonnagrupid.

*Kiirem kui EKI, ammendavam kui Vikipeedia – Müürilehe veerg **„Puust ja punaseks"** selgitab sõnu, mõisteid ja olukordi, millest räägitakse palju, aga mille päritolu ja tähendust suudavad vähesed lõpuni aduda. Seekord uurime, mismoodi internetikogukonnad ebamugavusega toime tulevad.*

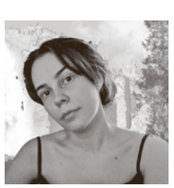

Helena Aadli on pärast artikli kirjutamist hakanud vähem krigema.

NORME RIKKUV SISU

Krigemisel tekib paratamatult jaotus: need, kes on piinlikud, keda krigetakse, ja krigejad, kes tunnevad piinlikkust krigetavate pärast. Problemaatiliseks muutub krigemine siis, kui seda tehakse pahatahtlikult, näiteks kui pannakse kokku halvustava pealkirjaga videokogumikke või, veel hullem, kui kirjutatakse häbistavaid kommentaare või isegi (küber)kiusatakse. Tihtilugu ei ole nn krigeloojad arvestanud jagatava viraalseks minemisega ning eeldatakse, et sisu näeb ainult ideaalne auditoorium ehk need, kes on ettekujutuses meiega sarnased. Paraku aga võib lugejaks osutuda hoopis košmaarne auditoorium (*nightmare audience*), kes on ideaalse vastand, ning neil võib olla postitaja üle võim, olgu jälgijaskonnaks siis vanemad, õpetajad, ülemused või vaenlased.[3]

Tutvusin ka ise mõne TikToki videokollektsiooniga ning panin tähele, et enamasti olid need videod inimestest, kelle välimus oli ebakonventsionaalne, näiteks videotes kujutatavatest arvestatav osa olid ülekaalulised või indiviidid, kes ei vasta atraktiivsuse levinud kriteeriumitele, silma jäid ka pigem finantsiliselt vähem kindlustatud, eakamad ning isegi erivajadustega inimesed. Kõlakambriefekti võimendab ka TikTok ise, kureerides videoid ning takistades konventsioonidega mittesobituvate kasutajate loomingu levikut.

On välja toodud, et TikToki parasjagu populaarsetest voogudest (*For You feed*) kustutatakse videoid, mis kujutavad inimesi, kes on liiga inetud, vaesed, tüsedad, kõhnad, asümmeetriliste nägude või kehadega. Ka ümbrus ei tohi olla liiga lagunenud või kasin, kuna see ei olevat piisavalt uhke ega veetlev.[4] Meediakultuuri uurija **Tarishi Verma** on toonud internetikrige puhul India TikToki kasutajaid vaadeldes välja, et levinumad trendid ja populaarsed tiktokerid kuuluvad pigem kõrgemasse klassi ja kasti ning ebapopulaarsed on need lood, kus kasutajad keskenduvad esteetilistele kriteeriumitele vastamise asemel näituseks savitelliste vorpimisele. Kõiki, kes jäävad väljapoole norme loovast klantspildilikkusest, kirjeldatakse *cringe*'ina.[5]

EBAMUGAVUSE OMAKSVÕTT

Usun, et paljud mäletavad lapsepõlvest olukorda, kus sai harjutatud mõnda tantsukava, kartmata, et keegi võiks ootamatult sissepääsu lahti virutada ja piinlikule, mitte kellegi silmadele mõeldud hetkele peale satuda. Generatsioon Z on haaranud ohjad enda kätesse: videod sellistest situatsioonidest laaditakse TikToki keskkonda ja need on vabalt kõigile kättesaadavad. Sotsiaalselt kohmakad situatsioonid on omaks võetud ning nende kaudu tuntakse end võimestatuna. Teemaviited *#embracethecringe* või *#imcringe* on osa sellest. Trendi taga võib näha protesti ideaalseks nuditud kuvandite vastu ning vajadust mitte karta olla ebatäiuslik. Seega võib krigehuumor mõjuda isegi teraapilisena – see on enda veidruste heakskiitmise viis, mis algab nende tunnistamisest. Mittelahe on juba tükk aega uus lahe olnud.[6]

Positiivseks näiteks kodumaalt on Instagrami konto *@heterokringel*. Kuigi mõni võiks öelda, et tegemist on nn homopropagandaga, pööratakse olukord konto postitustes hoopis ümber: *@heterokringel* tõstab kuvatõmmistega esile lokkavat homofoobiat ning osutab krigega jaburale heteronormatiivsusele. Kui harjumuspärases heteronormatiivses maailmas on LGBT+ kogukonna liikmed need, kelle üle naljatehakse, siis selle aktsiooniga tunneb kogukond kollektiivset piinlikkust heterote pärast, pakkudes sellega Eesti kontekstis olulist dialoogi heteronormatiivsuse ning vaikimisi sätestatud normide teemal.

KRIGE ON SURNUD?

Näib, et krigemine ütleb enam nende, kes krigevad, kui krigetavate endi kohta. Eriti kui krigeja otsustab näiteks end mõnes kommentaariumis öelalt väljendada või päriselus turtsatades silmi pööritada. Kuna puhtsüdamlikkus võib tunduda tihtilugu piinlik ja liiga otsene, siis kaitserefleksina krige eest on ka siirus muutunud ebapopulaarseks. Sarkasmiga liialdamine, et kaitsta end libastumise ja naeruväärsuse eest, on küüniline. Võib ette kujutada, et need, kes ise krigevad ning seda väljendavad, kardavad ise kõige enam lolliks jääda. Tajutav on ka tendents, kus igasugune asjade meeldivaks pidamine on mittelahe ning aktsepteeritud on absoluutselt kõige üle ironiseerimine. Võib-olla on siin asjakohane rääkida nn *post-cringe*'ist – kriged on lõpuks need, kes krigevad; naeruväärsed need, kes naeruvääristavad.

[1] *Keeleuuendaja 4: alumistest koertest, gaasivalgustusest ja naerulätetest.* – toimetaja.eu, *08.08.2019.*
[2] *Tlalka, S. 2018. Embrace the Cringe of an Awkward Situation.* – mindful.org, *23.03.*
[3] *Murumaa-Mengel, M. 2017. Managing Imagined Audiences Online: Audience Awareness as a Part of Social Media Literacies. Tartu Ülikooli doktoriväitekiri.*
[4] *Hern, A. 2020. TikTok 'tried to filter out videos from ugly, poor or disabled users'.* – *The Guardian, 17.09.*
[5] *Verma, T. 2020. Cultural cringe: how caste and class affect the idea of culture in social media.* – *Feminist Media Studies, nr 21 (1), lk 159–161.*
[6] *Raphael, S. 2019. How Gen Zers are using TikTok (and cringe humour) to bring about social change.* – *Vogue, 13.09.*

„KUI SU EESKUJUD SINUSSE USUVAD, HAKKAD KA ISE SEDA TEGEMA"

YASMYN ei karda suurelt unistada ning ajaga on mitmetest unistustest saanud reaalsed saavutused. Ja ta teab, et suudab pareminigi, peaasi et oma mugavustsooni kinni ei jää. Laome teie ette ühe lauljatee sillutise, kus leiavad oma koha ka perekonna naistelt päritud julgus, esimesed stuudiokülastused koos isaga, lapsepõlves äratuskella asemel kõlaritest kostunud muusika ja teised seigad.

Intervjuu **YASMYNiga**. Küsis **Johanna Maria Mängel**, pildistas **Silver Mikiver**

Johanna Maria Mängel on vabakutseline muusikaajakirjanik ja sotsiaalteaduse magister, keda paeluvad eelkõige eri kultuurinähtuste allikad, allhoovused ja mõjud ning muusika äärealad.

Silver Mikiveri eesmärk on luua inimestest fotosid, mis aitavad neil särada ja silma paista, et nad saaksid olla tänu koos loodud visuaalidele veelgi edukamad.

jätkub >

< eelneb

See oli kõigest kaks aastat tagasi, kui Sinencia Jasmine Kass YASMYNina muusikaareenile ilmus, mõjudes juba alates esimestest kontsertidest küpse ja värske artistina. Nii veenvat moodsa hiphopi, souli ja *RnB* kehastust polnud kohalikul helimaastikul veel nähtud. Umbes aasta hiljem asus maailmaturneele ka COVID-19 ning tundus, et YASMYNi äsja hoo sisse saanud minek hangub pandeemia teerulli all. Ebakindlas keskkonnas sündis aga naise uus omanimeline kauamängiv, millega ta astub välja varasemate plaatide *DIY*-raamidest ning liigub sihikindlalt rahvusvahelise karjääri suunas. Sellele aasta kevadel ilmunud albumiga „YASMYN" peab nimitegelane sammu uue kooli *RnB* tippudega, nagu **Abra** ja **SZA**, kes omakorda sünteesivad **Erykah Badu**, **Lauryn Hilli** ja teiste 1990ndate *neo soul*'i korüfeede essentsi – muljetavaldav seltskond, kelle hulgas viibida. Kohtume eduka heliteose tuules, et vaadata tagasi (ja edasi) YASMYNi kujunemisele ja metamorfoosidele.

Muusikapress, nagu ka sa ise, on kirjeldanud värsket LPd kui sinu seni kõige küpsemat loomingut. Oled ise veel öelnud, et album on senistest kõige sinulikum ja seda peegeldades kannab see ka sinu nime. Kuidas see otsus sündis? Kas oli ka teisi pealkirjavariante?
Ma ei mõelnud esialgu, et teen kontseptuaalset albumit, aga kuidagi lihtsalt juhtus nii, et kõik laulud sobisid omavahel kokku ja moodustasid minu seni kõige terviklikuma teose. Leidsin, et sellel peaks olema ka nimi, mis terviku kokku seob. Tundsime Kaspariga (***Kaspar Kolk** ehk Kapa, YASMYNi elukaaslane ning partner loomingus* – toim.), et albumi pealkiri võiks olla kuidagi suursugune või teatraalne, mis peegeldaks, et kuulates loed justkui raamatut või vaatad etendust. Jõudsime ka ühe teise nimeni, aga see tundus liiga keeruline ja arvasime, et see ei haaku piisavalt hästi. Lõpuks mõtlesime, et suva, paneme „YASMYN" (*naerab*). Kui album on niigi senistest kõige rohkem minu moodi, siis tundus loogiline panna sellele oma nimi. Hetkeks põrgatasime ka ideed, et paneks „Sinencia", sest plaat on väga isiklik, kuid see tekitas minus ebamugavust – mul on veider, kui võõrad inimesed ütlevad mu pärisnime. Siis käisid veel naljaga pooleks läbi „Jassu", „kiisumiisu" jne, aga lõplikuks valikuks osutus „YASMYN".

Ma ei ole artist, kes saab tühjast laulusõnu kirjutada, mul on alati vaja rütmi ja meloodiat.

Kriitikal ja kriitikal on vahe. Pigem võtan seda arvesse, aga üritan alati aru saada, kas allikas, kust see tuleb, on usaldusväärne ja kriitika õigustatud.

Kui alustasin, olid mul mingid unistused ja mingi enesekindlus, kuid olen saanud tänu oma saavutustele kinnitust, et ma saan nende asjadega hakkama, millest unistan.

Viimasel albumil on märgatud ka sinu arengut artistina. Mis selle arengu taga on?
Arvan, et iga inimene, vahet pole, mida ta teeb, areneb iga aasta ja projektiga. Ka minu areng on toimunud ajaga ja tänu kogemusele. Kindlasti tean veidi paremini, mis saundid mulle meeldivad, milliseid biite tahan kasutada, kellega koostööd teha, missugust mussi ma tahan ja oskan luua ning millega ma tahan katsetada. See tuleb vanusega. 19-aastane mina oleks selle jutu peale öelnud, et pfft, mida sa ajad, ma tean kõike. Tegelikult see ei olnud nii.

„YASMYN" on esimene album, mis ilmus plaadifirma TIKS rekords alt. Kuidas see koostöö alguse sai?
Ma ei mäletagi täpselt, sest see tuli väga orgaaniliselt. Kuna album kõlab küpsemalt, siis mõtlesin, et see sobiks TIKSule hästi, ja ma vist pakkusin ise Peetrile (***Peeter Ehala**, TIKS rekordsi juht* – toim.), et võiks albumi nende alt välja anda. Ühelt poolt tajusin, et kui see ilmuks mõne leibeli alt, oleks see mulle kasulik, ning teisalt tundus, et minu album aitaks ka TIKSu. Kuna mul ja TIKSul on vanuse mõttes erinev kuulajaskond ning TIKSu pidudel käivad ning minu muusikat kuulavad inimesed on üsna erinevad, siis TIKS saab sellest sümbioosist nooremaid kuulajaid ja mina omakorda veidi vanemaid.

Sinu varasemad reliisid „SlowFall" ja „Illusions" on iseseisvalt välja antud. Kuidas plaadifirmaga koostöös albumi lansseerimine eelmistest väljaannetest erines?
„SlowFalli" puhul ei olnud mul mingit tugistruktuuri või abi peale Kaspari. „Illusionsi" ajal tuli juba Peeter ka kampa ja hakkas mind administreerima ning sellest ajast oli mul justkui PRi ja kommunikatsiooni mõttes abi olemas. TIKS on ka väga artistisõbralik leibel ja kuna olin Peetriga juba koostööd teinud, siis albumite „Illusions" ja „YASMYN" puhul protsessis väga vahet polnud.

Millist väärtust mänedžeri olemasolu sinu karjäärile loob?
Väga suurt väärtust. Kunagi ma ei tahtnud seda eriti tunnistada, aga nüüd on mul nii suva – mulle meeldib, kui teatud asjad on minu jaoks ette ja taha ära organiseeritud… Peale muusika, seda tahan muidugi ise teha. Kuid kogu PRi poole puhul on hea, et keegi teeb selle osa minu eest ära ja paneb mulle kalendrisse kirja, millal ma kuskil olema pean, ning mul jääb üle lihtsalt kohale ilmuda. Peeter on selles väga hea ning ta on mind väga-väga palju aidanud. Mänedžeriga on ka see tore, et Peeter on nii kaua muusikavaldkonnas tegutsenud ja ta teab inimesi ning oskab mind vajaduse korral hoiatada või suunata.

Kui pidid varem rohkem ise administratiivseid asju ajama, siis kas tundsid, et see tuli loomingulise energia arvelt?
Tegelikult mitte eriti. Mulle meeldis, et mul on kontroll kogu protsessi üle, kuid samas pole kontrolli puudumine praegu probleem. Mulle meeldib Peetriga koostööd teha, sest ta on minu jaoks olemas, et mind aidata. Ta kuulab minu soove ning sellest lähtuvalt lepime kokku, mida me teeme. Võrreldes praegusega oli mul varem kindlasti ka vähem asju teha, seega kui peaksin oma karjääri selles faasis ka administratiivse poolega tegelema, siis see tuleks kindlasti loomingulise energia arvelt.

Kuidas sinu lood sünnivad? Kas saad inspiratsiooni esmalt taustadest või annad esialgu omapoolse sisendi ja idee, mille põhjal sulle taustad luuakse?
Seni on olnud pigem nii, et saan inspiratsiooni taustadest. Mul on alati kirjutamiseks mingit tausta vaja. Vahel võtan lihtsalt YouTube'ist mingisuguse *type beat*'i ja kirjutan selle peale sõnu, mida millalgi hiljem kasutada. Ma ei ole artist, kes saab tühjast laulusõnu kirjutada, mul on alati vaja rütmi ja meloodiat. Kaspar ja minu vend (***Mick Moon*** – toim.) on näiteks sellised, kes võivad 24/7 lugusid kirjutada, neil ei ole midagi vaja, aga mina nii ei suuda. Kuna Kaspar on hakanud rohkem kätt harjutama biitide produtseerimises, siis on olnud ka nii, et istume maha ja loome instrumentaale minu soovide järgi ehk kirjeldan, millist lugu ma tahan, ja tema loob selle põhjal instrumentaali. See on päris huvitav väljakutse olnud. Olen juba mõnda aega muusikat teinud ja tore on näha, et ikka veel on nii palju asju, millega katsetada ja mida õppida.

Kes sind loomingu puhul nõuga toetab? Kellele sa oma muusikat esimesena kuulata annad?
Kuna me teeme muusikat koos Kaspariga, siis ta kuuleb esimesena juba sel põhjusel, aga ka üksinda tehes annaksin ikkagi esimesena just temale. Peetrile saadan ka alati, sest nagu ta ise on öelnud, pole ta muusikakriitik, vaid hindab oma kõhutunde järgi. See on väga-väga oluline, sest enamik inimesi kuulab muusikat samamoodi. Temalt küsin, kas *vibe* on õige või mitte. Ja kui ta ütleb, et ei ole, siis mul on ikkagi enamasti üsna suva (*naerab*). Mul pole tegelikult kindlat siseringi kujunenud. See, kellega ja kuidas oma avaldamata loomingut jagan, sõltub sellest, mis *vibe* inimesega tekib ja kuidas vestlus sujub, ning võin vabalt selle põhjal eri inimestele lugusid kuulata saata.

Kuidas sa üldiselt kriitikasse ja tagasisidesse suhtud?
Kriitikal ja kriitikal on vahe. Pigem võtan seda arvesse, aga üritan alati aru saada, kas allikas, kust see tuleb, on usaldusväärne ja kriitika õigustatud. Mõtlen ka ise läbi, et kui mul on asjade kohta mingi arvamus, siis kas seda on mõtet avaldada, kui minu seisukoht küsimuses ei ole asjakohane. Näiteks kui peaksin rääkima **Elon Muskiga** SpaceXi teemadel, siis kas minu sisend loeb? Pigem mitte. Enamasti kuulan tagasisidet inimestelt, kelle arvamus mulle isiklikult korda läheb, ning teiste puhul võtan seda arvesse, kuid mitte liialt tõsiselt.

Sinu plaadilt kumavad läbi *neo soul*'i ja moodsa *RnB* mõjud. Nende žanrite puhul on üks element tugeva naiskarakteri essents, mida sa ka ise artistina esindad. Millised naised on sulle eeskujuks ja inspiratsiooniks?
Kindlasti mu ema, tädi ja vanaema. Kassi naised on parimas mõttes haiged eided (*naerab*). Me ei karda konflikti, me ei karda olla 100% meie ise ja me ei karda unistada ega uusi asju proovida. Näiteks minu vanaema otsustas 60-aastaselt, et kolib Eestist minema ja veedab oma pensioni välismaal. Meie jaoks tundus see tema puhul nii loogiline samm, aga kui olen inimestele sellest rääkinud, siis kõik imestavad, et issand, kui julge. Mu vanaema on selle peale öelnud: „Mis mõttes julge!? Ma lihtsalt elan oma elu."

Tädi (***Carmen Kass*** – toim.) on olnud mulle väikesest peale Eestist kaugemale unistamises eeskujuks. Olen tema näitel näinud, et sinna jõuda on võimalik ja see pole tegelikult üldse nii kaugel. Kui see väike tüdruk Paidest saavutas sellise karjääri, mis tal nüüdseks on, siis minu jaoks on see tänapäeva võimaluste ja sotsiaalmeediaga lihtsamgi.

Ja minu ema seepärast, et ta on kõige sihikindlam naine, keda ma tean. Ei olnud vast lihtne 2000ndate alguses Eestis üksinda kaht tumedanahalist last kasvatada ning samal ajal avalikkuses pooltuntud olla. Usaldus on meie peres alati olemas olnud ning usk endasse tuleb samuti sealt. Kui su eeskujud sinusse usuvad, hakkad ka ise seda tegema. Tajun siiani, kui tädiga räägime, et ta usub, et ma jõuan kaugele, ja see on nii oluline. Pere on mulle väga suureks inspiratsiooniks.

Sinu artistikuvandiga on käinud kaasas tugev bränd ja visuaalne sõnum. Kuidas sinu identiteet artistina esimesest viimase albumini muutunud on?
Kindlasti on muutunud, aga teised ütlevad mulle seda rohkem, kui ma seda ise tajun. YASMYN on olnud alati väga enesekindel ja „I can do whatever the fuck I want" suhtumisega. Nüüd on selle suhtumise taha kogunenud saavutused, mis seda õigustavad. Seetõttu on mul artistina veelgi rohkem enesekindlust. Tajun, et YASMYN on jõudmas vaikselt punkti, kus ta ei pea enam midagi tõestama. Kui alustasin, olid mul mingid unistused ja mingi enesekindlus, kuid olen saanud tänu oma saavutustele kinnitust, et ma saan nende asjadega hakkama, millest unistan.

Kas Sinencia ja YASMYN on aja jooksul rohkem kokku sulanud või teineteisest kaugemale triivinud?
Arvan, et saan seda teada siis, kui uuesti esinema hakkan. Praegu ütleksin, et nad on pigem rohkem kokku sulanud ja COVIDist tingitud elukorralduse ajal on Sinencia rohkem YASMYNit mõjutanud. Pärast isolatsiooni on tekitanud ärevust uuesti intervjuude andma hakkamine ja inimeste keskel olemine. Jätsin hiljuti minemata ühele tähistamisele Sveta Baaris ja kui nägin fotosid sellest, mis seal toimus – Sveta ees oli 1000 inimest ja justkui festivalimelu –, siis mul oli nii hea meel, et ma ei läinud. YASMYN oleks läinud, aga Sinencia arvas, et ei, jumala eest mitte. Ma pole tegelikult üldse peoinimene. Eks ma pean veidi jälle sellest introvertsusest välja pugema, kuid üldiselt ma ei tunne, et artistina oleks minu jaoks oluline pidudel kohal olla ja hullult suhelda. Varem arvasin, et kuna ma ei pidutse ega viitsi eriti väljas käia ning mulle meeldib pigem olla inimestega väiksemas seltskonnas, siis see hoiab mind eemal inimestega kohtumisest ja koostöövõimalustest, aga olen aru saanud, et see on suva. Pigem leiad õigetest olukordadest enda jaoks ka õiged inimesed.

Mõjud laval artistina alati enesekindlalt, kuid ilmselt koged mainitud introvertsuse tõttu ka lavanärvi. Kuidas sa sellega toime tuled?
Jaa, muidugi kogen. Mul võib tekkida enne lavaleminekut selline närv, mis võib eskaleeruda peaaegu et ärevus- või paanikahooks. Ja siis ma lähen lavale ning pärast esimest lugu on närv läinud. Kaspar ütles selle kohta hästi, et närv on tegelikult jumala hea ning see hoiab sind fokuseerituna. Pigem vaatangi lavanärvile otsa nii, et see hoiab mind erksana.

Sinu elus on alati palju muusikat olnud – alustasid 10-aastaselt WAF laulukoolis ning sinu isa Joel De Luna oli muusik. Milliseid helielamusi sa oma lapsepõlvest kõige eredamalt mäletad?
Neid mälestusi on nii palju ja muusika on tõesti olnud lapsepõlvest saati suur osa minu elust. Meil oli kunagi väike korter Tildri tänaval. Magasime seal vennaga narivoodis ja mäletan, et ema ei ajanud meid kooliminekuks üles äratuskella, vaid muusikaga. Ta ei tulnud kunagi meid niisama äratama, vaid pani alati mingi plaadi mängima. Meil oli kodus korralik helisüsteem, millega ta siis esitas igasugu muusikat kõikvõimalikest žanritest. Soovitan kõikidele lapsevanematele (*naerab*). Võib-olla lapsena pole vahet, mis sind äratab, sest koolihommikul ärkamine on alati veidi nõme, aga täiskasvanuna laps tänab sind selle eest, et sa ta muusikaga üles ajasid. Kui väljas on ülisombune ja rõve ilm, aga ärkad näiteks mingi Ibiza *house*'i peale üles, algab päev mõnusa *vibe*'iga.

Meil oli kunagi väike korter Tildri tänaval. Magasime seal vennaga narivoodis ja mäletan, et ema ei ajanud meid kooliminekuks üles äratuskella, vaid muusikaga.

Meenub veel, et kui olin kuskil 12-aastane, viis isa mind esimest korda stuudiosse. Salvestasime üht tema kirjutatud lugu. Mäletan hästi, kui närvis ma olin esimest korda niiviisi stuudiosalvestusel mikri kaudu kõrvaklappidest oma häält kuuldes. Mingit osa loost oli minu jaoks raske laulda ja kui ma sellega hakkama sain, siis isa karjus teisel pool seina „Yes!" ja seda on ka demo pealt kuulda.

Mis sa arvad, mida isa sinu värske albumi kohta oleks öelnud? Mis oleks olnud tema lemmiklood?
Ma ei teadnud teda piisavalt hästi, et spekuleerida, mis tema lemmiklugu oleks võinud olla, aga ma arvan, et talle meeldiks „YASMYN" täiega. Tahaks väga, et ta saaks kuulda muusikat, mida ma nüüd teen. Enne kui ta lahkus, polnud ma veel jõudnud ise muusikaloomisega alustada ja seega ei jõudnud ma seda temaga koos kogeda, millest on kahju. Ta küll teadis, et ma laulan, ning oli minu üle uhke, aga ta ei jõudnud näha YASMYNit. Arvan, et päris *fun* oleks olnud temaga stuudios käia ja mussi teha. Me mõtleme teha tema legest loost „Opera On Fire" oma uusversiooni. See on tema lugudest üks mu lemmikuid. Vaatame, ehk tuleb mingi *remake*.

Viitad albumi lugudes samuti nii oma emale kui ka isale. Oma ema mõjust juba veidi rääkisid, kuid mida oled õppinud neilt artisti ja inimesena?
Isalt õppisin pigem seda, kuidas mitte käituda ja kuidas mitte inimestesse suhtuda, mida mitte teha ning mis harjumusi mitte harrastada. Aga samas on ta olnud mulle eeskujuks muusikategemisel.

Ema puhul leian, et ta kasvatas meid minu jaoks väga sobiva filosoofia järgi. Meil polnud vabakasvatus, kuid ta usaldas meie enda hinnangut ning lubas meil kõike teha. Kui olime teismelised – siis ikka tahad pidudel käia ja asju avastada –, ütles ema alati, mis on tagajärjed; et tee, mida tahad, aga ma olen sulle öelnud, mis on tagajärjed, ja nendega tegeled siis ise. Mulle mõjus see strateegia hästi, sest nüüd ma ei tunne vajadust pidutseda ega aineid või alkoholi tarbida. Olen suhteliselt tubli (*naerab*) ja väga töökas tüdruk. Ja seda osalt tänu sellele, et mul oli teismelisena võimalus seda maailma avastada ja jõuda arusaamani, et see pole minu jaoks midagi väärt.

Osalesid Sõltumatu Tantsu Laval etendunud tantsulavastuses „veenus.me", mille fookuses on kväärkogukond ning klubikultuur. Klubiskeene on pidanud tulema COVIDi tõttu toime ülimalt keerulises olukorras. Öös toimuvat kultuurielu ei mõisteta avalikus arutelus või kultuuripoliitikas endiselt ja klubikultuuri seostatakse negatiivsete märksõnadega, nagu müra ja laaberdamine. Mida klubikultuur sinu jaoks tähendab ning mis väärtust sa selles näed, kuigi sa ise suur pidutseja pole?
Artistina näen klubikultuuri väärtust töökeskkonna mõttes – esinen klubides, need toimivad minu jaoks justkui kontorina. Kuigi ma ise väga ei pidutse, siis näiteks Sveta Baar on nagu minu teine kodu. Klubidel on nii palju muid olulisi elemente selle kõrval, et seal tarbitakse alkoholi või teisi aineid. Ka näiteks see, et sul on koht, kus sõpradega lihtsalt istuda ja juttu ajada, on osa klubikultuurist. Pidutsemise poole pealt vajaksid klubid rohkem rahastust, paremat suhtumist nendesse ning koostööd teiste pooltega, et neil oleks võimalik pakkuda turvalist pidutsemiskogemust neile, kes seda soovivad. Ja kui peegeldada lavastust „veenus.me", siis klubidel on oluline roll ka kogukonna ja

jätkub >

< eelneb

identiteedi loomisel. Väga paljud noored leiavad endale nendes kohtades kodu, sest seal aktsepteeritakse neid. Näiteks Eestis on Sveta Baar üks turvalisimaid ja avatuimaid kohti, kus noor inimene saab avastada klubimaailma ja ennast. See võibki olla ainus koht, kus kväärnoored saavad seda vabalt teha. See on väga oluline.

Paratamatus on see, et alkoholimüük on põhiline asi, mis nende kohtade uksi lahti hoiab. Kui klubid saaksid rohkem toetust linnalt või riigilt, siis neil poleks seda vaja. Eesti iseseisvad klubikogukonnad teevad väga head tööd, kuid vanad mehed riigikogus ei näe seda, mida nad ei mõista. Nad pole ise selle maailmaga kokku puutunud ega taju, kui suur roll võib klubikultuuril inimese elus olla ja mitte ainult 18–19-, vaid ka 35- või 40-aastaste puhul. See probleem on nii süstemaatiline ja sisse tööotatud, et eksisteerib justkui mingi objektiivselt õige viis, kuidas elada. Peame ühiskonnana sellest ideoloogiast lahti laskma. Ideaal ei pea olema see, et kolid oma laste ja koeraga äärelinna. See on ka *fine*, aga elu variatsioone ja varjundeid on reaalsuses nii palju rohkem. Ja needsamad vennad, kes seal äärelinnades elavad, käivad ka aeg-ajalt kuskil Hollandis oma sõpradega punaste laternate tänaval ja avastavad asju, mida nad oma naiste eest varjavad. Tegelikult tahame me kõik olla osa vabast kultuurist ja vabast ühiskonnast, lihtsalt inimesed ei julge sellest rääkida.

Kas sa oled ka ise artistina sellist konservatiivset raamistamist kogenud?

Jaa, sest eelnevasse teemasse jookseb sisse ka see, kuidas inimesed reageerivad naise seksapiilsusele ja seksuaalsusele. Mulle on öeldud, et ma olen kõige provokatiivsem artist Eestis, mis ei ole minu arvates tegelikult tõsi. Mind on alati saatnud kommentaarid stiilis „Miks sul nii vähe riideid seljas on?". Vahet ei ole, kas seda mõeldakse hea või halvaga, iva on selles, et seda märgatakse. Oma seksuaalsuse väljendamine ja selle tähistamine, eriti naisena, on olnud alati justkui tabu, iseäranis Eestis, sest keegi ei räägi neist asjadest avalikult. Paradoksaalselt on sellel aga alati turgu olnud ning see on ka Lääne kultuuris täiesti tavaline, vaata näiteks **Cardi B-d**, **Megan Thee Stallioni**, isegi **Britney Spearsi** või **Christina Aguilerat** omal ajal. Ja needsamad inimesed, kes kommenteerivad, et „kuradi lits, pane riided selga" jne, on needsamad, kes salaja naudivad seda, kui naine muusikavideos *twerk*'ib. Millegipärast on see justkui mingi nilbe saladus, mida ei taheta avalikustada.

Nihutan hetkeks fookuse möödunud pandeemiaaega. Kas tundsid muusikuna nendes tingimustes ka lootusetust? Kuidas sa sellega toime tulid?

Jaa, täiega! Eelmine aasta oli keeruline ning tekitaski täpselt seda emotsiooni – lootusetust. Kuna mu karjäär justkui algas paralleelselt pandeemiaga, siis ma ei jõudnud kuhugi ning tekkis kartus, et ma ei saagi artistiks. Kuigi oli ju teada, et olukord on ajutine, tundus vahel vaimselt, et asjad jäävadki nii. Pidin COVIDi valguses end küünetehnikuks koolitama, et mul oleks töö, mis pole sellisest olukorrast mõjutatud. Mõtlesingi, et mis siis saab, kui olen lõpuks 30 ja toimetangi ainult küünetehnikuna. Siis olen justkui need inimesed, kes räägivad, et jaa, mul oli ka kunagi unistus… See oli väga-väga ebakindel tunne.

Veider oli ka albumit „YASMYN" teha, sest tekkis mõte, et miks ma selle üldse välja annan, kui ma ei saa esineda. Seda enam on albumi hea vastuvõtt olnud oluline ja see on kinnitanud, et kõik on võimalik. Ja seda enam proovin olla praeguses hetkes ja võtta sellest kõike, sest ei tea, mis sügisel veel ees ootab. Loodan, et võimalikult paljud siiski vaktsineerivad ennast, siis ehk pole asi nii hull.

Kuna mu karjäär justkui algas paralleelselt pandeemiaga, siis ma ei jõudnud kuhugi ning tekkis kartus, et ma ei saagi artistiks.

Elurütm tundub taas lõpuks normaalsuse poole tiksuvat ning *live*-kontsertidest ei pea enam vaid unistama. Milline oleks sinu jaoks ideaalne esinemispaik – milline võiks olla selle asukoht, miljöö ja publik?

Tahaksin esineda hästi-hästi suures kontserdisaalis ja tuuritada nii, et peaaegu iga päev ongi esinemiseks suured saalid, kus oleks olemas kõik võimalused, millest üks artist oskab unistada: hea valgus, hea heli, rekvisiidid ja kõik muu. Tahaksin hästi suurt esinemiskogemust. Alustada võiks näiteks Saku Suurhalli välja müüdud kontserdist ja sealt edasi välismaale.

Oled ühes meie varasemas intervjuus öelnud, et sinu debüüdi edu tekitas sinus ka mõnetisi pingeid, sest artistina ei tea sa kunagi, kas sinu parim aeg on parajasti käes või alles tulemas. Kuidas sa end pärast „YASMYNi" sooja vastuvõttu ning kogemuste kasvamist tunned?

Nüüd on veel rohkem pinget, sest see on jumala hea album (*naerab*). Tagasiside on ka olnud kõige parem, mida kunagi saanud olen, ja kõla poolest on see ka kõige parem asi, mille teinud olen. Mul on õnneks juba ka uut materjali, mida inimesed on kuulanud ja positiivselt reageerinud. Minu bassist **Siim Avango** rääkis mulle, et artisti neljas album on alati kõige parem, eks siis näis, kas see peab paika. Aga see pinge, et kas ma suudan end veel ületada ja edasi areneda, on alateadlikult olemas. Kindlasti suudan, aga väljakutse on selles, kas ma võtan selle otsuse vastu ja lähen edasi, mitte ei anna alla ega muutu mugavaks.

Tulen ringiga tagasi vestluse algusesse. Nagu mainitud, on sinu värskes loomingus kuulda sinu arengut artistina. Mis suunas sooviksid tulevases loomingus areneda?

Ma tahaksin viia *RnB* ja *neo soul*'i teisele tasemele. Praegu on see veel natukene *DIY* ja alternatiivne. Ma tahaksin, et ma saaksin selle Erykah Badu, SZA, **Jhené Aiko**, **Summer Walkeri** *vibe*'i 100% kätte. Selle jaoks on mul vaja välismaa muusikuid ja instrumentaliste. Eestis ma pole seda tunnetust veel leidnud. Üks *bucketlist*'i koostöö oleks ka **Pharrell Williamsiga**. Tahaksin, et tema produtseeriks mulle kunagi ühe loo. Ma ikka unistan suurelt (*naerab*).

„DeMonstratsioon" DeStudio pöörastest üheksakümnendatest.

DESTUDIO VÄRSKENDAV POHMELUS

Üheksakümnendatel laulatatud kommertsfotograafia ja kunsti abielu näib isegi digiajastu lastele kui miski *cool*, ajatu ja energiline.

Aleksander Metsamärt

Maailm algas või vähemalt leiutati uuesti üheksakümnendatel. Ülbetel ja segastel üheksakümnendatel, kelle inimkujuline figuur kannab nahktagi ja leopardimustrilisi retuuse, suitsetab tööpäevadel Rumbat ja nädalavahetuseti pidudel Marlborot ning teab pärast kella kaheksat õhtul Roosikrantsi tänavat vältida. Metsik ajalooline tegelane, kes ratsutab kauboina pseudosotsialismi surma ja korporatiivkapitalismi sünni vahel. Tema, kelle kätes oleks kõik justkui ühtäkki võimalik, kuid sealsamas täiesti uutmoodi nässus ja segamini.

Kui soovida sellele ajavaimule mingi konkreetne kehastus anda, pole Eesti kunstimaailmas tegelikult midagi paslikumat kui **Herkki-Erich Merila** ja **Peeter Lauritsa** fotorühmitus DeStudio. Legendi järgi 1992. aastal Merila stuudios tekiilapudeli lahendamise käigus sündinud duo suudab pea kolmkümmend aastat hiljem kristalliseerida nii kohalike kui ka globaalsete üheksakümnendate *Zeitgeist*'i. Kehastada režiimivahetuse katkestust. Illustreerida fotokunsti toonast žanrihierarhiaid purustavat lendu. Näidata, kuidas reklaam võib olla midagi kunstilist. Astuda modernismi trollipeatuses näoga vastu *post*'i ja kõndida minema verise muhu ja muigega.

Kui kohalik kunstimaailm prantsatas taasloodud vabariiki, olid tal näpud päris põhjas. Turumajanduse piiramatu ruum tekitas kunstimaailmas tänu riikliku tellimuse äkilisele kadumisele rahalise vaakumi.

Fotografiskas eksponeeritav retrospektiivnäitus „Pohmelus" toob DeStudio publikuni enneköike värskelt. On tähelepanuväärne, kuidas näitus suudab esitada kolm aastakümmet tagasi loodud kunsti igati legendivääriliselt, hoidudes samas pieteeditundest, mis kogu *vibe*'i ära rikuks. Tõtt-öelda piisavalt hästi, et Müürileht võib-olla ongi ainus väljaanne, kus sobiks DeStudiot ja seda näitust kajastada. Isegi kui DeStudio nüüdiskultuur on jäänud põlvkonna taha, suudab ta olla „nüüd-kohe-praegu" viisil, mis on lihtsalt rõõmustav!

Aleksander Metsamärt kirjutab ja mõtleb kunstist ning valdkonnaga piirnevatest aladest. Eraelus tarbib liiga palju suhkrut ja muid magusaineid.

KUNAGI AMMU

DeStudio on puhtpraktiliste banaalsuste tõttu ajaloolise hetke sünnitis. Kui kohalik kunstimaailm prantsatas taasloodud vabariiki, olid tal näpud päris põhjas. Turumajanduse piiramatu ruum tekitas kunstimaailmas tänu riikliku tellimuse äkilisele kadumisele rahalise vaakumi. Kuni kultuurkapitali loomiseni 1994. aastal rahastas kogu valdkonda sisuliselt ainult Sorose Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus. Valitses ikaldus ja mitmed suure potentsiaaliga kunstnikud kadusid äraelamise vajaduses kunstimaailma radadelt elumere lainetesse ning sealt ajaloo hämarusse.

Merila ja Laurits nägid aga olukorras võimalust. DeStudio plaan oli lihtne ja efektiivne: „Teeme reklaamibüroo. Sellega teenime raha. Rahaga finantseerime kunstitegevust." Ennast reklaamiti kõikvõimalikes leviformaatides terviklahendusi pakkuva ettevõttena. Toonase reklaami kaunis jumetusse maailma sukelduti energiaga, mida võib tagantjärele pidada samaväärd lammutavaks kui otsivaks, uuendavaks ja katsetavaks. Kasuks tulid kindlasti Lauritsa New Yorgis elatud 1991. aasta ja Merila kogemus ajakirjandusfotograafina. Turundusnõksud olid mõlemal fotograafil selged juba ajal, kui turundus tähendas paljude jaoks veel seda, kuidas jalaga keskturu lahtikäivat lauda avada.

Tõtt-öelda oli eesmärk ka kahe valdkonna omavaheline segiajamine. DeStudio eesliide „de" tähistas tegelemist nii kommertsmeedia loomise kui ka selle aktiivse parodeerimisega. Vastuoluline, irooniline, lõhestunud ja muigega suhestumine reklaami ning toonase ühiskonnaga laiemalt joonistub DeStudio loomingust välja seda rohkem, mida enam ajaloolisi kihistusi rühmituse tegevusele peale settib. Muutuv, muunduv, digiajastu piirimail eksisteeriv ja üleüldiselt piiridega mängiv aeg leidis endale DeStudio loomingus mastaabi, mis saab aina selgemaks, konkreetsemaks ja suuremaks, mida kaugemale tulevikku kunstikaanoni vagun ajaloo rööpaid pidi sõidab.

IKKA JA JÄTKUVALT

Tõenäoliselt ei tohiks ka kõige kunstikaugemal lehelugejal tekkida seda artiklit saatvaid fotosid nähes küsimust, et millist kunstivoolu või kultuurilist positsiooni DeStudio kehastas. Postmodernism *par excellence*! Nihestatuses on figuurid ja kompositsioonid. Valitseb fragmentaarsus, kehad ja organid on läinud sassi ning kõrge ja madal on äärmiselt relatiivsed suurused – kui neid üldse saabki enam suurusteks lugeda. Kuigi DeStudio looming väljendab tugevalt oma aega, on tegu ka edukate dekonstruktiivsete teostega iseeneses. Aja oma viga, et ta nende näost lahti ei saa.

DeStudio ei viljele postmodernismi aga kuidagi Lääne kunstielu tendentse kopeerides või järele aimates. Loomingulises protsessis said kokku Merila pressitööga omandatud kindlakäelisus ja Lauritsa ülitugev filosoofiline baas ning kasutusel olid kõik omaaegsed võimalused subjektivalikust tehnoloogiani. Igasuguste hierarhiate ja binaarsete vastasseisude tühistamine lähtus nii kunstimaailma äkilisest ärkamisest kaheksakümnendate formalistlik-rahvuslikust masturbatsioonist globaalküla konteksti kui ka reflekteerimisest ühiskondliku koe enda rebenemisjälgedel. Sealjuures on tunda, kuidas aktiivselt tollase sotsiaalse olukorraga suhestuvad teosed ei seisa enesekeskses üksinduses.

jätkub >

< eelneb

DeStudio looming toimib eelneva kontekstis murdepunktina ka tänu sellele, et vaataja on saanud kunstiloomes sama oluliseks elemendiks kui teos ise.

Nii formaalselt kui ka sisuliselt on DeStudio üks võtmemõiste katkendlikkus. Tööstuslikkust ja tehnoloogilisust traagelniidina kasutades lõid Merila ja Laurits tükkideks hekseldatud viljaka taimelava uudishimuliku pilgu lennuks – viimasele rohkete silmakujunditega ka üha viidates. Omal ajal kahtlemata agressiivselt ja dekonstruktiivselt mõjunud vaatamiskogemusele tähelepanu pööramine suudab seejuures nüüdisajal üllatada. Kui üheksakümnendatel võisid teosed mõjuda visuaalse orgiana, siis praegune, retrospektiivnäituse kontekstis paratamatult historiseeriv pilk pöörab dekonstruktsiooni kohati ümber konkreetseks konstruktiivseks tegevuseks. DeStudio teosed mõjuvad nüüd kohati pigem endaks nihestuvalt kui ennast tükkideks nihestavana. Teisisõnu saab omaaegne lõhenemine retrospektiivselt tervikuks kujuneva ilme.

Turundusnõksud olid mõlemal fotograafil selged juba ajal, kui turundus tähendas paljude jaoks veel seda, kuidas jalaga keskturu lahtikäivat lauda avada.

Loomingulises protsessis said kokku Merila pressitööga omandatud kindlakäelisus ja Lauritsa ülitugev filosoofiline baas.

Kuid nüüdisaegsus ei suuda kuidagi ümber hinnata ega mängida seda siirast elujõudu ja iroonilist huumorit, mis võib olla tagantjärele vaadates DeStudio hingestatuse peamine kandetala. Nali, olgu see visatud enda, glämmikultuuri või poliitavalikkuse suunal, on fotorühmitusel kasutusel küll dekonstruktiivselt paljastava vahendina, kuid see mõjub aastaid hiljem nagu kood, mille põhjal joonistub välja siiras ja heatujuline tegemisrõõm. Omaaegsete mälestuste põhjal olid DeStudio tegijad üle linna tuntud poisid, kelle koostööpartnerid olid samavõrd kaasloojad kui head sõbrad. On tõepoolest kaunis näha, kuidas fotokollaažid – terviku ja ka kollaaži osistena – peegeldavad nii teravmeelset nalja kui ka mingisugust küünarnukitundest kantud kultuuriseltskonda, kes üldse suudab nii hea killu maha panna.

AGA NÜÜD

Kui pöörduda tagasi näituse enda juurde, tuleb jagada kiidusõnu lisaks nimikangelastele ka kuraator **Eero Epnerile**. Naljakal kombel on DeStudio juurde naasmine märgiline ka talle. Nimelt kaitses Epner enda bakalaureusekraadi DeStudiost rääkiva tööga. Näituse terviku kergusest peegeldub head maitset ja põhjalikkust. Epneri loojutustamisoskus ühes suutlikkusega luua mõtestatud tervikut pole andnud kokku pelgalt parimat näitust Fotografiska praeguse näitusevaliku kontekstis, vaid potentsiaalselt galerii kogu senises ajaloos.

U-kujulisel põhiplaanil läbi kuue saali kulgev väljapanek on seega otsast lõpuni täielik maiuspala. Suurepärane valgustus ühes taasloodud teostega, uuesti eksponeeritud ja restaureeritud vanade ning nüüdisajaga kohandatud töödega, loob terviku, mis mõjub kohati nagu liikumine läbi ülerahvastatud õhtuse öölokaali. Kärtsuvalt ja mürtsuvalt toimiv sissejuhatus teeb sujuva ülemineku üksikteostele. Fotodele on jäetud autonoomiaks vajalik ruum, samas täidab tekkivate paralleelide ja lühiühenduste võrgustik vaataja peas ruumi isegi pealiskaudsema suhestumise korral.

Eriti tuleks kiita DeStudio viimase seeria „õõv@veetlus" esitlemist. Pärast 1997. aastat pani DeStudio oma tegevuse pausile. Aastal 2008 saadi viivuks taas kokku, et kommenteerida muutunud ühiskondlikku olukorda, ning sellest tekkinud räigelt kehakeskne, iha ja vastikust ühte põimiv seeria on näitusel väljateenitult heal positsioonil, kattes U-kujulise näituseruumi sisekurvi. Sarnaselt sellega, kuidas DeStudiost rääkides ei saa üle ega ümber üheksakümnendatest, ei saa unustada, et Peeter Laurits ja Herkki-Erich Merila on iseseisva kunstikeelega omanäolised, praeguseks krestomaatilised loojad. „õõv@veetluse" fotode paralleel varasema loominguga pakub mõlema mehe eraldiseisva loominguga tuttavatele kunstikeele arengu jälgimise meeliülendavat kogemust. DeStudio analoogformaadis fotode digitaalselt fragmentaarne kood, mis naaseb kümme aastat hiljem digiformaadis bioloogiliselt sidusa analoogkoodina, pakub mõtteainest üheksakümnendate prismast kaugele välja.

TEETÄHISED

Laurits ja Merila on teinud selle näituse teatavas *Gesamtkunstwerk*'likus vaimsuses. On leitud sobivaim võimalik galerii, antud välja raamat ning suudetud isegi Röövel Ööbik taas kokku ajada. Kõike seda läbib teadlik ja oma ebaühtsuses äärmiselt ühtne stiil ning ülima eneseteadlikkusega moodsas ajas püsimine. Seda isegi rahastuse vallas.

Samasuguse eduga, nagu üheksakümnendatel räägiti ära kliente, suudeti leida selle retrospektiivi kontekstis ülevaateraamatule rahastus Hooandja kaudu. Kuigi DeStudio jätkuv suutlikkus kasutada oma ideede elluviimiseks ajastukohaseid vahendeid on võluv, on näitusega kaasas käiv raamat tõeline saavutus iseeneses. Seda nii kujunduse kui ka sisu poolest. Ülivõrdes kirjutamine hakkab ära väsitama, kuid poleks üldse üllatunud, kui **Indrek Sirkli** kujundatud raamat kordaks **Laura Pappa** hiljuti kujundatud suvilaraamatu rahvusvahelist edukäiku. Läbimõeldud mäng nii tekstiformaatide kui ka paberi tekstuuriga pakub näitusega igati võrdväärset lugemiskogemust. Eriliselt südantsoojendav on **Johannes Saare** tekst, mis mõjub, otsekui DeStudio oleks suutnud peita ülevaateraamatusse oma ülevaatenäituse arvustuse.

Suurepäraste eksponeerimistingimuste kõrval lisab Fotografiska näitusele ka glamuuri ja varakuse hõngu, mis on antud kontekstis igati paslik. Nukker on ehk vaid see, kuidas alumisel korrusel eksponeeritud **Ellen von Unwerth** mõjub pärast DeStudiot magedalt ja klantslikult. Samas on meeldiv, et kohalike heeroste jaoks pole välismaiste staaridega rindapistmine mingi katsumus. Pähe kerkib tahes-tahtmata küsimus, kas ja kuidas suudab Fotografiska oma frantsiislikku positsiooni ära kasutada. Kuigi galerii eesmärk on tuua Eestisse fotograafia tippnimesid, on DeStudio suutnud teha näituse, mis konkureerib neist parimategagi ning rõõmustaks kunstipublikut küllap nii Stockholmis kui ka New Yorgis. Kui Fotografiska suudab kasutada oma ainulaadset positsiooni globaalsel kunstiturul kohalike fotograafide hüvanguks ja populariseerimiseks, on tal potentsiaali saada institutsiooniks, mis on kahesaja aasta pärast samavõrd märgiline kui tänapäeval Tartu Ülikooli kunstikabinet. Esimene samm selleks oleks loomulikult see, et eesti fotograafide/rühmituste näitused toimuksid väiksema intervalli tagant kui kaks aastat.

DeStudio provokatiivne enesereklaam ja reklaam Tartu Õlletehasele

DeStudio „Colgate", 2008

Kuigi Fotografiska eesmärk on tuua Eestisse fotograafia tippnimesid, on DeStudio suutnud teha näituse, mis rõõmustaks kunstipublikut küllap nii Stockholmis kui ka New Yorgis.

SIIANI KULD

Enim on Merila ja Laurits seda retrospektiivi luues õnnestunud DeStudio jätkuva aktuaalsuse hoidmise seisukohalt. Tagasivaadetel on alati võimalus kukkuda välja imalalt ja läägelt. Seda on suudetud täielikult vältida. Tohutu vahva on näha retrospektiivi kui aktiivset tagasivaadet, pärandi tunnustamist ja nautimist võrdses mahus selle taaskehtestamisega. DeStudio on kolmkümmend aastat hiljem positsioonil, kus tal jagub siiani, mida öelda ja näidata – loomulikult suudab ta endiselt ka šokeerida ja naerutada. Kuigi üheksakümnendate näitustega küllap konkureerida ei saa, on õhk Fotografiskas sellegipoolest paksult elektrit täis.

On suur šanss, et Laurits ja Merila on kehtestanud ennast selle näitusega lõplikult eesti nüüdisfotograafia *grand old man*'idena. Ajalugu on kirjutatud. Šampuseklaase on kokku löödud. Ning Maria Avdjuško silm sädeleb sama eredalt kui kirss tordil.

DESTUDIO NÄITUS „POHMELUS" ON AVATUD TALLINNAS FOTOGRAFISKAS KUNI 3. OKTOOBRINI.

Muusikarubriigile keerab volüümi juurde: biit me

Foto: erakogu

DJ-ANKEET

SANDER VARUSK

DJks ei soovi Sander Varusk end küll nimetada, kuid plaadimängijate taga on teda olnud võimalik näha rohkem kui küll ja oma muusikat tunneb ta hästi. Samal ajal kui üleüldiselt teeb jõudsat pealetungi elektroonika, eelistab tema jääda helide juurde, millest kõlavad vastu rokenroll ja päris instrumendid ning kus voolavad nüüdismuusika lätted. Nende lätete kohta on ta kogunud aja jooksul kokku ka korraliku teadmiste pagasi, mida ta jagab R2 saates „Popikroonikad" lahkelt ka teistega, olgu siis teemaks barokk-popp, David Bowie, post-punk või mõni teine oluline nähtus muusikaajaloos. Sellega asi muidugi ei piirdu, sest tema juhatada on ka äsja Eesti ettevõtlusauhindade jagamisel aasta muusikamüüjaks õnnistatud plaadipood ja kokkusaamiskoht Terminal. Sandrit näeb suvel esinemas näiteks Sõru Saundil, kus tema teha on The Brian Jonestown Massacre'i ja selle asutaja Anton Newcombe'i loomingule pühendatud DJ-sett.

Debüüt: Debüüti otseselt ei mäleta, aga seda küll, kui esimest korda mängijaid katsusin. Sõber näitas mulle, mida mingi nupp teeb, nüüdseks ammu kadunud Kanala ruumis päevasel ajal, kui seal midagi ei toimunud.

Muusikas oluline: Kuna muusika on minu jaoks eluks vajalik ja nii kõikehõlmav, siis ma ei hakka filosoofiliseks minema ja vastan siinkohal ainult DJ-teema kohta: kui keegi mängib publikule muusikat, võiks sellel olla karakterit, nurgelisust, ootamatust ja erinevust…

Muusikas ebaoluline: Üheülbalisus, millesse end „DJks" kutsuvad inimesed paraku tihti kukuvad, pidades prioriteediks biidi hoidmist ja miksimist. Selle järgi käib lõpuks üks ühelt jalalt teisele tatsumine ja minu jaoks on tegu tapeedi peale aja raiskamisega. Olete näinud küll – see, mida teevad need Boiler Roomi videokaamera vaatevälja trügijad. Kas endal piinlik ei hakka?

Kuula meie veebiväljaandest ka Sandri Müürlehele tehtud mikstseipi või pane kõrv peale aadressil r2.err.ee/popikroonikad.

Mida mängin: Olen avatud eri žanritele ja tujudele olenevalt üritusest ning kohast ja isegi ilmast, aga nii, et see on ka mulle endale meeltmööda ja et ma üldse viitsin. Rokenroll, *indie*, post-punk, *new wave*, *reggae*, afrobiit, *krautrock*, soul, popp, psühhedeelia. Isegi mõne kantriloo olen peale vajutanud. *Techno*'st ja *house*'ist hoian kaarega eemale, sellest on suurem üleküllus kui plastpakenditest.

Eredaimad mängumälestused: Need, mis on ebatavalised, mingil põhjusel emotsionaalsed. Pulm Itaalias, David Bowie ärasaatmispidu ammu kadunud Sinilinnus, iseenda pulm muidugi. Üks mu korraldatud Northern Souli sarja pidu läks ka hommikutundidel väga joviaalseks. Nagu pidigi.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas: Mängisin oma pulmas koos kaasaga ja üks lugu oli The Beach Boysi „God Only Knows", mille vinüüli vaod refräänist said graveeritud ka meie sõrmustele. Kui kaasa lubab, mängiksin seda lugu ka sõbra pulmas uuesti. Aga kui kaasa ei luba, on valikut veel kõvasti. Äkki „Anyway That You Want Me". Olenevalt meeleolust kas siis The Troggsi originaal või Spiritualizedi võimsam kaver.

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida: Seal hotelli katusel, kus mängis David Guetta. Ja siis tõmbaks ta mälupulga välja.

***Guilty pleasure*:** Men Without Hatsi „Safety Dance". Tegelikult pole ju *guilty pleasure*, täiesti okei lugu on. See on nagu Freddie Mercury „Living On My Own" rajum versioon. Tegelikult on ka okei ju?

Alt üles vaatan…: Ikka muusika tegijatele, mitte „DJdele".

Viis klassikut: Ütleme siis nii, et Indie-Disco klassik on New Orderi „Temptation", Northern Souli klassik käed-üles-lõpulugu Dean Parrishi „I'm On My Way". *New wave*'i teemalistel pidudel Lene Lovichi „Lucky Number". Ja kunagi ei saa põruda Ian Dury „Reasons To Be Cheerfuli" või Happy Mondaysi „Bob's Yer Uncle'iga".

Viis hetkekummitajat: Mul lihtsalt käib peas Legendary Stardust Cowboy „Paralyzed". Kui ta juba peas on, ei lase ta sinna midagi muud. Nagu see mänguahv, kes kaht taldrikut kolba sees kokku lööb.

Tehnilist: Ükskõik kas vinüül, CD või pulk.

Lõppsõna: Kui oled trügimas DJ-puldi poole, et paluda soovilugu, siis keera ümber, võta taskust telefon, telli takso, mine koju ja pane see ise seal peale. Ja mõtle elu üle järele.

KUULA IDA RAADIOST

Foto: IDA Raadio

EKSIILIUM

„Eksiilium" läheb eetrisse küll Tallinnast, kuid põikab tihti nii Lähis-Idasse, Gruusiasse kui ka Ukrainasse ning saatekülaliste kaudu mujalegi. Nagu kirjeldavad tegijad ise: „Eesti Pagulasabi (ERC) saates räägime pagulastest ja pagulastega ning kuuleme lugusid, mida mujalt ei kuule. Mõnikord kougime taskust välja erakordselt suure luubi ning võtame pulkadeks lahti riigi, kus anname humanitaarabi. Nii saavad sõna suursaadikud, põgenikud, kohalikud partnerid ja ka muud asjaosalised. Igav ei hakka, sest kaassaatejuhid ja teemad vahetuvad nagu Elroni rongigraafikud, mis küll (enamasti) kõik asjaosalised kord kuus korralikult stuudiosse kokku toovad. Ka saate muusikalised vahepalad on (üldiselt) läbimõeldud ning alati seostub nendega ka mõni sügavam lugu. Nii me siis kulgeme, pildudes (peamiselt) vajalikke fakte, diskuteerides ja arutledes migratsiooni teemal nii siin- kui ka sealpool piiri. Kuniks ongi aeg saade kokku võtta, teha ausat ja ehedat reklaami meie sotsiaalsele ettevõttele Siin & Sääl (teate küll, see, kus rändetaustaga inimesed ägedaimat *catering*'i teevad!), õndsalt välja hingata ning järgmist kuud ootama jääda."
Järgmine „Eksiilium" on eetris 7. juulil kl 14.

Foto: IDA Raadio

HOMOKRINGEL

„Homokringel" on kväär-hommikuprogramm IDA Raadios, kus aktivist Anette Mäletjärv *alias* Heterokringel ja *drag*-artist Helgi Saldo räägivad avameelselt ja häbita LGBT+ elust ja kultuurist Eestis.
Saatejuhid loodavad „Homokringlit" tehes normaliseerida ning destigmatiseerida LGBT+ teemadel rääkimist. Soov on pakkuda kogukonnale võimalust panna kord kuus pähe kõrvaklapid, kuulata kaht pedekat nalja tegemas ja niisama laterdamas, aga ka akadeemilisi teoreetikuid *namedrop*'ides enda elu, kogemusi, aga võib-olla isegi päevapoliitikat analüüsimas. Ja ehk keegi suhestub räägitud jutuga ning tunneb end siin väikses Eestis natuke vähem üksinda.
Meelelahutusliku otsesaate avas Anette ja Helgi esmakohting, mille käigus saatejuhid tutvusid üksteisega ning jagasid lugusid oma esimestest kordadest. Juba teiseks saateks oli Helgi Anette maha jätnud ning saatekülalisega arutati vaimse tervise üle. Järgmistes saadetes on Helgi aga tagasi ning plaanitakse suhet vürtsitada, kutsudes kringli alla ka kolmandaid rattaid.
Igas saates on garanteeritud kaootilisus, *overshare*'imine, poolakadeemilised arutelud, kirglikud *rant*'id, ausus ja palju kringlit.
Järgmine „Homokringel" on eetris 8. juulil kl 19.

IDA ON KULTUURIPLATVORM, MIS TEGUTSEB *ONLINE*-RAADIO NING SÜNDMUSTE KORRALDAJANA TALLINNAS JA HELSINGIS. KUULA RAADIOT AADRESSIL *IDAIDAIDA.NET*.

Bourbon Sugar. Foto: Vladislava Smurnikova

VIHJE

16.–17. juulil toimub Tallinnas Volta trammipeatuses asuva The Kurze restorani õuealal *indie*-festival Manka Boutique Pop järjekorranumbriga 16. Kohal on artiste nii Eestist kui ka lähiriikidest, teiste hulgas Narva hiphopiartist Propazha, *rock'n'roll*'i ja psühhedeeliat sulatav Bourbon Sugar, Noortebändi võitja YE, Kaschalot, Abraham Kenny, Stefania Boiko, Us jpt.
Vaata lisaks: *facebook.com/groups/MBPFestival*

■■■■■ suurepärane

■■■■□ väga hea

■■■□□ hea

■■□□□ mittemidagiütlev

■□□□□ halb

Duo Ruut – Kulla kerguseks
(2021)
■■■■□
Kuulas Kaisa Kuslapuu

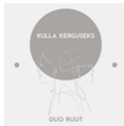

Sain hiljuti teada, et banaanil on viis külge. Sama palju lugusid on ka Duo Ruudu EPl „Kulla kerguseks". Banaanist eristab helikandjat see, et sisu on päris ootamatu. Ann-Lisett Rebane ja Katariina Kivi on aastaid kõvasti leiutanud, kuidas kahekesi üht kannelt mängides aina eriilmelisemaid asju esile manada. „Kulla kerguseks" on väike postkaart ühe uue ilma loomise kohast – osalt nostalgiline, osalt täiesti omanäoline.

Alustame nostalgiast. Kasutatud elemendid kõlavad tuttavalt *ca* kümme aastat tagasi kirgi kütnud *indie folk*'i skeenest, kus laulu ilmestasid hüüatused „hei!!" ja „hoo!!" (vt The Lumineers, Of Monsters and Men jpt). Esmalt tunduvad need regilaulu kõrval pisut võõrad, samuti oleme harjunud, et instrumentaalses pooles käib samal ajal hullem andmine, aga kandle pikad ja sügavad kõlad loovad kontrasti, mis lubab jääda ülimalt originaalseks, ning tõmbavad ka paralleeli harfipõhise *indie folk*'i lipulaeva Florence + the Machine'iga.

Duo loitsiv laulumaneer on meeldivalt kammerlik, produktsiooni abiga valmib mitmes loos vokaalikihtidest võimas küpsisetort. Kõigile dõTERRA õlidele teeb silmad ette üleeterlik „Noore kuu tervitamine", kus Rebase ja Kivi häälte omapärad tulevad eriti kaunilt esile. Vaimustav seade on tehtud ka iiri rahvalaulust „The Nightingale", kuhu nad on kavalalt kandilist lututamist sisse põiminud.

EPl saavutatud maitse on mõnus ja julgustav. Duo Ruut suudab kutsuda regivärsi ja loitsuga tantsima; suudab samal ajal lauldes ja mängides olla nii Florence kui ka Machine; suudab ilmselt veel tükk aega kõrgelt lennata.

HUNT – Station Luna
(2021)
■■■■□
Kuulas Kaspar Viilup

Ma ei taha kuidagi Eesti alternatiivpopiskeenet alavääristada, aga siinmail ei suudeta pahatihti neid kaht korraga saavutada. On kas alternatiivhullus või vedel popp, koos näeb neid paraku liiga harva. Davidjants ja Uusma tabavad aga kümnesse. „Station Luna" südames on jessylanzalikud sulgkerged vokaalid, taustad on seevastu murtud kildudeks, meelega nihestatud ja lonkama pandud. Tervik meenutab aga parimas mõtes Maria Minerva algusaegade magamistoapoppi, kus tööle hakkab rikkalik muusikaline ruum.

„Station Luna" pühitseb ka albumiformaati. Olen püüdnud neid lugusid korduvalt ükshaaval kuulata, kuid iga pala täiendab eelnevat-järgnevat nii tugevalt, et eraldiseisvalt mõjuvad need lihtsalt ebardikult. Kui aga järgemööda minna, siis avaneb Uusma ja Davidjantsi teine kauamängiv üha uute külgede pealt. Esialgu meenutas see just Jessy Lanza laiska ja udust elektroonilist tantsupoppi – tantsumuusika mõjutused on väga tugevad kogu albumil –, ent nüüd kõlab see pigem kui hulljulge *new wave revival*. Sinna vahele on aga süstitud pehmet suve-*house*'i ning ambientset džässiollust, mis ajab segadusse ja lummab samal ajal.

Kahjuks on aga ansambli HUNT kurb paratamatus see, et ükspuha kui päikselist ja popilikku loomingut nad ka ei teeks, nende muusikaline keel on lihtsalt keskmise kõrva jaoks liiga sõge. „Station Luna" kõlabki aga albumina, mis on ennekõike mõeldud just Uusmale ja Davidjantsile endale. Ja muidugi on tore, kui kellelegi teisele ka peale läheb. Nii peakski muusikat tegema!

Lihtsalt mõte: kujutage ette, kui HUNT ja Mart Avi annaksid koos plaadi välja… See oleks võimas.

Joel Remmel Trio – Kevad
(2021)
■■■■□
Kuulas Marje Ingel

Joel Remmel Trio viienda albumi „Kevad" kuulamine algas minu jaoks pisukese ehmatusega. Nimilugu on nimelt vägagi peavooludžäss ning Joel Remmeli uuelt plaadilt ei osanud ma seda oodata. Liisi Koikson on avanumbri oma esitusega vast veelgi kvadraatsemaks teinud, huvitav oleks olnud kuulda seda lugu kellegi teise tõlgitsuses, kel on pehmem hääl ja ebaloogilisem laulumaneer. Miks mitte kas või Ivo Linna, kes on ju Valgret ja Ojakääraks kenasti esitanud. Või hoopis keegi, kes pole elu seeski džässi laulnud. Praegusel kujul kisub see lugu pisut klišeelikuks.

Teisest laulust „Käes on aeg" alates tundsin Joel Remmeli käekirja jälle ära, rõõmu valmistasid ka sisukad laulusõnad, Liisi Koiksoni pehmelt täpne esitus ning Markus Eermanni kaunis flöödisoolo. Särtsakalt hoogne oli „Õunamahlategu" Jukka Eskola trompetipiruettidega. „Hea hommik" kõlas värskemalt kui „Värske õhk". Viimases leidus algul ajatu džässiballaadi hõngu, kuid see hajus liiga paljude viisikäändude tõttu lahjemaks.

Laulud on sel plaadil kindlasti tugevamad kui instrumentaalpalad, nii „Käes on aeg", „Ootan" kui ka „Et sa teaks" on omaette pärlid, mille hulgast on lemmikut raske valida. Huvitav nüanss on lugudele pealkirja leidmine. Kuulsa laulukirjutajate tänava Tin Pan Alley vaimus on paljud džässistandardid saanud pealkirjaks refräänile punkti paneva või ka sagedamini korduva fraasi. Selle loogika järgi tekkis mul kiusatus autoritega vaidlusse astuda ja mõned laulud ümber nimetada. Näiteks nimetada „Ootan" ümber kui „Jääda jäädavalt", „Et sa teaks" aga näiteks kui „Ütlema pean". Ka „Käes on aeg" võiks alternatiivina kanda pealkirja „Arm, mitte hirm". Album tervikuna väärinuks ammugi kõnekamat nime kui lihtsalt „Kevad". Pandeemia ajal sündinud plaadile sobiks lausa ideaalselt pealkiri „Arm, mitte hirm".

Nagy Bögö – Erinevad maailmad II & III
(2021)
■■■■□
Kuulas Mihkel Braun

Nagy Bögö albumitriloogia teist ja kolmandat osa iseloomustavad kevadsuvise maiguga helipalad, mille mahedaloomulise natuuri võiks ristida kokkuvõtvalt „kergfolgiks".

Nagu lubab albumi pealkiri, nõnda maalivadki temasse pressitud kaheksa lugu üpris mitmepalgelisi maailmu. Kord on paletile segatud sumedasse videvikku valatult sobiv pehmekoeline kõlavärving („Neitsit, neitsit, nõnna noor"), kord midagi hoopis hoogsamat („Vambola nachos"). Avapalast „Juuli" õhkuv tunnetus on aga äravahetamiseni sarnane suviste pärimusmuusikapidude atmosfääriga.

Kuigi ansambli intrigeeriv ungarikeelne nimetus („suur bass") viitab kontrabassile, haarab jätkuvalt – niisamuti nagu märkis kolmikalbumi esimese osa puhul Kaisa Kuslapuu – enim tähelepanu ja rohkem kõrva jääb hoopis koosluse puhkpilliarsenal elik torupill, flööt ja külalisena esinev sopransaksofon. Rõhuasetus torupillile iseloomustab Nagy Bögö loomingut tervikuna ning õigustab jätkuvalt oma keskset rolli. Uue joonena on lisandunud eksperimenteerimine vokaalidega, mida võib eriti loo „Kodu poole, kulla poole" näitel hinnata õnnestunuks.

Eri maailmad ei pruugi siiski alati üksteisega sobituda. Seda ilmestab albumi nimilugu, mille küllaltki harmoonilist mõtlikkust katkestab esimese poole lõpus järsult episood hoopis teistsugust tonaalsust. Poeetiliselt sobiv, ent kõrvale pigem tüütav. Kui see erandlik seik kõrvale jätta, on lugu nauditav ja todasama passib öelda ka albumi kohta tervikuna.

Manna – i can do anything IF I WANT TO
(2021)
■■■□□
Kuulas Mihkel Noot

Katusmõistena ei ole „Soundcloudi räppar" enam eriti kõva valuuta ja iseloomustab aasta-aastalt aina vähem neid muusikuid, keda on (või oli) kombeks meedias nii nimetada. Üks neist on kindlasti Manna, kes on väljastanud praeguseks arvestatava koguse muusikat ning vorminud endale äratuntava artistliku identiteedi.

Manna järjekorras teine kauamängiv „i can do anything IF I WANT TO" on introspektiivne teos kahes osas: raskemeelsusele kalduv ja hooti abrasiivne A-pool ning positiivsemas võtmes kulgev, peavoolusõbralikum B-pool. Nagu albumi pealkirjast lugeda võib, teeb Manna seda, mida ta tahab. *Electroclash*'ist inspireeritud keel põses „i like to misbehave" ja singlimaterjal „WTF", milles lööb külalisesinejana kaasa Eesti Laulust tuntud INGER, on eraldi kuulates totaalsed stilistilised vastandid, mis mõjuvad aga albumi ülesehituse kontekstis tervikliklt. Projekti läbiva tuju loomisel ja hoidmisel teeb teeneka töö produtsent Markus Palo, kelle räpist, majamuusikast ja tumedast elektroonikast snitti võtvad taustad täiendavad edukalt Manna sõnu ja albumi üldist kontseptuaalset ambitsiooni.

Kas „i can do anything IF I WANT TO" on kokkuvõttes parem plaat kui Manna eelmise aasta omanimeline debüüt? Huvitavam kindlasti, kuid mõnes mõttes sama: laulukirjutajana on Manna jätkuvalt pisut toores ning tema firmamärgiks kujunenud taotluslikult laisana kõlavad vokaalid, mis teevad sõnade muusikast eristamise omaette ülesandeks, pole kusagile kadunud.

Teravmoon – Loodan, et sul pole paha meel
(2021)
■■■■□
Kuulas Kristjan Karron

Mida kätkeb endas *metal*-muusika selle sajandi kolmandal kümnendil? Hevi ei istu muust maailmast eraldi ning laiemalt kultuuri mõjutavad nähtused, nagu nostalgiafetišism ja kontekstitundlik huumorimeel, manifesteeruvad näiteks Teravmoona debüütalbumil. Kogu plaat pendeldab pidevalt suurejoonelise ja naeruväärse vahel, täpselt nagu komöödiarokk peakski seda tegema. Kontrast albumi alguse instrumentaaluvertüüri ning lihaosa moodustavate energeetiliselt lühikeste pullirokipalade vahel on selge. Rõhku on pandud seega üllitise naljafaktorile ning onuheinolik vana rokipeeru vaib tuleb täitsa stiilipuhtalt esile.

Sellise lähenemise nõrkus on aga oht muutuda *novelty act*'iks, kus muusika nauditavus annab teed rohkem või vähem vaimukatele narratiividele. Albumit kuulates tekib kohati tunne, et mõne vimka asemel võiks anda mõnusale gunnargrapslikule hevile rohkem hingamisruumi. Mõnes palas on selgelt kohti, mis on sepistatud areeni-*metal*'ile sobivalt publiku kaasamiseks (albumi esimene päris laul „Varjude mäng" meenutab selles mõttes väga Iron Maideni „Fear of the Darki"). Loodetavasti on päriselt rahva ees mängides lauludel võimalik piiravast nelja minuti raamistikust välja astuda ning end veidi sirutada. Igal juhul on Teravmoona puhul tegemist puhta juustuga, mille jaoks tasub vööd vabamaks lasta ning veidi vähem põdeda. Mõnikord tahaks ju viisaka kohviku asemel higi järele haisvasse heviklubisse kah minna.

LAGUNEMISE ÜLEV OBJEKT

Milles seisneb Sirje Runge projekti „Suur armastus / Kaunis lagunemine" mõte? Mis muudab lagunemise kauniks? Loodusseaduste ja majandusloogika ümberpööramine. Majandusloogika lagunemine on ülev. Kui kõik läheb plaanikohaselt, ei jää „Suurest armastusest" järele mitte midagi.

Neeme Lopp

Kunst pühitseb reeglina võitu mateeria üle. Isegi sedavõrd tungivalt ainelise kunstivormi nagu skulptuur ilu tavatsetakse näha millenagi, mille kunstnik on vastupanu osutava mateeria käest välja võidelnud. Mateeria on midagi ebaselget, tumedat, vahest kurjagi. Tõeline kunst püüab loodusseadusi trotsida. Kuid mida ta trotsida ei püüa, on majandusloogika. Nüüdisaegses (kunsti)maailmas liimub temaga paratamatult mingi vahetusväärtus (isegi kui see väärtus on 0), mille suurus võib kujuneda nõudmise ja pakkumise suhtes, aga sõltuda ka lihtsalt kunstniku volist, osutades mitte piirhinnale, mille ostja on valmis tema eest välja käima, vaid hinnale, mille eest müüja suvatseb temast loobuda. Mitme autori arvates ongi alates kunstituru tekkimisest 20. sajandi alguses sellise vahetusväärtuse omandamine, turule sisenemine ja kaubaks saamine kunstiteose esmane eesmärk. Kusjuures see, kas kunstiteost kasutatakse hiljem iluasja või õllealusena, pole enam oluline. Tähtis on vahetatavus kui selline, s.t võimalus temast mingi hinna eest lahti saada.

Lagunemises ilmneb habras järjepidevus inimloomuse ja looduse, ajaloolise ja loodusliku vahel.

LAGUNEMISE LOODUSLUGU

Projekt „Suur armastus / Kaunis lagunemine" on võtnud eesmärgiks jätta **Sirje Runge** mastaapne maal „Suur armastus" ümbritseva looduse meelevalda lagunema. Muutes Runge maali osaks loodusloost, sooritab see projekt niisiis ümberpööramise: paneb teosele kehtima loodusseadused, kuid vabastab ta majanduse omadest. 2018. aasta novembris müüdi Runge kordades väiksem maal „Tiigrid linnas" 16 000 euro eest. Kui kõik läheb plaanikohaselt, ei jää „Suurest armastusest" järele mitte midagi.

SEE ESSEE ON KAASTEKST SIRJE RUNGE INSTALLATSIOONILE „SUUR ARMASTUS / KAUNIS LAGUNEMINE", MIDA SAAB ALATES 23. AUGUSTIST KOGEDA EESTI VABAÕHUMUUSEUMIS JA JÄLGIDA VEEBI VAHENDUSEL.

Ometi on kogu selles protsessis, nagu projekti pealkirigi tahab meile öelda, midagi kaunist. Miks lagunemine, asjade loomulik käik meid siis sedavõrd puudutab? Sest lagunemises ilmneb habras järjepidevus inimloomuse ja looduse, ajaloolise ja loodusliku vahel. Saksa-juudi filosoof **Walter Benjamin** andis sellele dimensioonile nimetuse *Naturgeschichte*, looduslugu.[1] Benjamini *Naturgeschichte* ei viita sellele, et ka loodusel on oma ajalugu, vaid et inimartefaktidel on kalduvus omandada loodusele sarnane vaikiv, naturaalne olemisviis, kui need väljuvad meie sümboolse maailma tähendusringlusest. Õigupoolest andvatki see meile võtme looduse mõistmiseks: loodusmaailma teiselaadsus jõuab meile tõeliselt kohale just siis, kui me kohtame teda mingi inimmaailma vareme kujul. Loodusmaailma läbitungimatus, materiaalsus, opaaksus ilmneb meile kõige käegakatsutavamalt, kui kohtame seda mingi inimajaloo jäänukina, millest on saanud nüüd tähendusetu vare, millele me ei oska enam omistada elujõulist tähendust. Niisiis paljastuvat just selliste inimtegevuse varemete juures inimesele tema eksistentsi tume põhi, seda loodusega ühendav mõõde, mõlema tunglemine surma ja hävingu poole, läbipõimumine ihast ja destruktsioonist, korrapärast ja kaosest, vohamisest ja kõdunemisest.

Foto: Kristi Torkmeel

Neeme Lopp on Eesti Kunstiakadeemia kirjastaja, õppejõud ja teadur. Vabal ajal ärgitab inimesi teadma, mis on Onu Bella „Ma võtsin viina" originaal või mitu albumit on The Fallil. Parandamatu optimist.

„Suur armastus / Kaunis lagunemine" soovib võtta tüki kunstilugu ja muuta selle looduslooks. Keskkonna füüsiline mõju teosele ei ole nüüd enam tabu („Eksponaate mitte puudutada!"), vaid lagunemine on muudetud samaväärseks loomisega, kunstiline representatsioon, õigupoolest representatsioon kui selline samaväärseks looduse vaikiva materiaalsusega – laikudega kivil, viirgudega liival või poriga külavaheteel. „Vaikuse olemuslik tähendus," ütleb minimalistlik ameerika helilooja **John Cage**, „ei seisne mitte hääle puudumises, vaid kavatsuslikkusest loobumises."[2] Loodusel pole kavatsuslikke hoiakuid. Niisiis, kõik, mis „Suure armastusega" edasi juhtub, on seotud lahti kunstniku vastutusest kunstiteose edasise tähenduse ees ja antud üle juhuslikkusele – juhtub loodusseaduste, mitte kunstireeglite kohaselt. See pole enam natuurist maalimine, vaid natuuri enese maaling, mitte loodusega sarnanev kunstiteos, vaid loodus ise. Nii et kui Runge manifesteerib oma teose valmimisel, et see maal on tema isetu armastuse avaldus maailma*le*, siis nüüd sellest *saab* maailm, see langeb maailmaga kokku.

Igaühe kogemus on siin võrdväärne iga teise kogemusega – mis tähendab kokkuvõttes, et igaühe kogemus on võrdselt ebaoluline.

LAGUNEMISE ÜLEV OBJEKT

Hüljates kunstniku panuse ja muutes kunstiteose osaks loodusloost, tuleb aga ilmsiks kummastav lahknemine tegeliku ja sümboolse surma vahel. Looduslugu osutub maanilise ebasurma vallaks. Mida enam on kunstiteos antud loodusele, mida enam ta reaalselt laguneb, seda enam suureneb tema sümboolne tähendus. Ehk kavatsuslikkuse perspektiivist: mida vähem on tema lagunemisefektid kunstniku kavatsetud, seda suurem on lõpuks kavatsetud mõju. See pole aga viimaks midagi muud kui loodu päästmine kaduvuse orjusest, millest räägib Pauluse kiri roomlastele (Rm 8: 21–22): „Sest ka kogu loodu päästetakse kord kaduvuse orjusest Jumala laste au vabadusse. Sest me teame, et kõik loodu ühtlasi ägab ja on aina sünnitusvaevas tänini." Päästes teose kunstniku kavatsusega seotud sünnitusvaevast, jättes ta „ümbritseva looduse meelevalda lagunema", päästetakse ta ühtlasi kaduvuse orjusest, mis võib saada osaks kunstiteostele, mille füüsiline eksistents küll säilib, kuid mille ajalooline eluvorm (kunstimaailm) hääbub või hävib, nii et teos muutub maailma tähendusetuks tombuks.

Kui kunstiteose lagunemist võiks tõepoolest näha kaunina juba kantilikus tähenduses, siis selles lagunemises ilmnev majandusloogika kokkukukkumine on lausa ülev.

Kuid kui kunstiteose lagunemist võiks niisiis tõepoolest näha kaunina juba kantilikus tähenduses – see on miski, mis mitte ainult ei näi puhkevat otse loodusest, vaid mis sulabki looduskorraga kokku –, siis selles lagunemises ilmnev majandusloogika kokkukukkumine on lausa ülev. Nagu öeldud, ei jää plaanide teostudes „Suurest armastusest" järele mitte midagi. Muidugi on niisuguses lagunemises ka oma messianistlik ökonoomia, mis viitab konfliktile inimkultuuri alalhoidliku ja destruktiivse külje vahel. Nagu looduses, ei saa ka kultuuris olla lõputut kumulatsiooni. Ehkki kultuur püüdleb artefaktide ja tähenduse säilitamise poole, peab selleks, et uus saaks tulla, midagi eest kaduma. See on positiivne, vabastav hävitus, ülev kahanemine, mis suhestub kriitiliselt majandusloogikat painava igavese kasvu illusiooniga.

LAGUNEMISE RADIKAALNE VÕRDSUS

Aga siin varjub veel teist laadi ülevus, mis seostub tolle kunstiteose saatuseks olevast eimiskist enesest tuleneva vabadus- ja võrdsuskogemusega. Kui loodusloos kehastuvat kummituslikku materiaalsust esindab kõige paremini fetiš, mingi müstilise omadusega objekt (*the real thing*, sügava eksistentsiga asi) ja miski pole ideaalis fetišiobjektile lähemal kui kunstiteos (mõlema väärtus tekib justkui õhust – „hinnad on laest võetud!" – ning mõlemad kannavad eneses teatavat õnnelikkuse lubadust), siis selle sümboolse sfääri tühistumine, muutumine eimiskiks on kahtlemata ülev. Kunstilisel fetišiobjektil võetakse tema sümboolne jõud ning selle asemele astub vabadus sümboolsest sfäärist (sh majandusloogikast) üldse mitte hoolida.

See muudab kõik vaatajad teose suhtes võrdseks. Kui vaataja kohtub kunstiteosega, mida määrab edaspidi täielikult juhus (loodus) ja mille tähendus ilmneb üksnes mõjuna, mida maailm (mitte kunst) vaatajale avaldab, siis iga vaataja on teose suhtes võrdses seisus. Ei loe varasem kunstikogemus ega kunsti (ja selle ümber peetud diskussioonide) ajaloo tundmine. Igaühe kogemus on võrdväärne iga teise kogemusega – mis tähendab kokkuvõttes, et igaühe kogemus on võrdselt ebaoluline (kuna pole mingit kriteeriumit, et hinnata üht kogemust teisest väärtuslikumaks). Ja mitte ainult igaühe kogemus, vaid võrdselt ebaoluline on ka igaühe majanduslik seis (klass), kuna ühtmoodi pole kellelgi võimalik seda eimiskiks muutuvat kunstiteost omandada. Selles seisneb „Suure armastuse" lagunemise tõeline ülevus, lõpmatu vabaduskogemus, mida see endas kannab. Lõpuks maksab see kõigi jaoks võrdselt mitte midagi.

[1] *Teoses „Saksa tragöödia algupära" („Ursprung des deutchen Trauerspiels", 1928).*
[2] *Kostelanetz, R. 1988. Conversing with Cage, lk 189.*

Lugeda on mõnus – eriti paberilt.

Hakka tellijaks.

Püsilepinguga leht koju iga kuu **1.80 €** eest.
Vaata: *tellimine.ee/muurileht*

MÜÜRILEHT

Koertest ja inimeseks olemisest

ANDREI LIIMETS

Kinos Sõprus linastuv uus film „Hulkurid" portreteerib Istanbuli tänavatel hulkuvaid neljakäpalisi, kes on inimese jaoks justkui funktsionaalsuse kaotanud, omapäi jäetud ja tänavaloomadeks saanud.

Kaadrid filmist „Hulkurid"

Isegi kui muutust veab vaid väike seltskond Telliskivis või Karlovas vanu asju taaskasutavaid, ökotooteid ostvaid ja oma latesid taimse piimaga tellivaid hipstereid, on noorem põlvkond asunud oma mõju maailmale tõsiselt läbi mõtlema. Lisaks kliimamuutustele ja ületarbimisele puudutab see üha enam ka suhestumist teiste liikidega, kellega meil tuleb seda ainumast planeeti jagada.

Sarnaseid otsinguid ja katset mõista võib kohata tänavu juba mitmendat korda ka kinolinal. Viktor Kossakovski võrratu „Gunda" vaatas alles hiljuti maailma läbi farmiloomade ja ühe suure põrsa pilgu. „Hulkurite" ja selle eel näidatava „Muttsiga" jõuab järg väidetavalt inimeste parimate sõprade ehk koerte kätte.

Koera roll võib olla sõltuvalt peremehest väga erinev: koduvalvur, kaaslane, aktiivse eluviisi soodustaja, enda ambitsioonide väljaelamise vahend, aksessuaar. „Hulkurid", nagu pealkirigi reedab, läheb siit paar sammu edasi ja portreteerib koeri, kes on inimese jaoks justkui funktsionaalsuse kaotanud, omapäi jäetud ja tänavaloomadeks saanud.

Lavastaja Elizabeth Lo järgneb peamiselt kolmele Istanbulis ulualust otsivale neljakäpalisele. Neid võiks küll nimetada kodutuiks, ent õigupoolest on nende koduks kogu Türgi suurim linn. Võimud on pidanud Istanbuli tänavaid täitvate koertega julma lahingut juba enam kui sajandi, ent loomade tapmise vastased protestid tõid hiljuti kaasa seadusemuudatuse, millega keelati kodutute koerte hukkamine ja vangistamine.

Enim ekraaniaega pälvib tänavakoer Zeytin, kellest on saanud kohalike tänavalaste lemmikloom. Nunnut perefilmi siit aga oodata ei maksa – koos koertega jäävad kaamerasilma ette linnas lokkav sotsiaalne ebavõrdsus, meeleavaldused ja mahajäetud hoonetes liimi nuusutavad lapsed. See on tööstitu maailm, kust on kadunud hool nii neljakäpaliste kui ka inimeste eest. Ometi leiavad mõlemad viisi edasitoimetamiseks ja kompenseerivad mõnikord ükstteise toel ka puuduvat lähedust.

„Hulkurid" on toonilt mõnevõrra tõsisem kui viie aasta tagune „Kedi", mis järgnes samuti Istanbulis ringihulkuvatele kassidele, kellest on saanud linna üks sümbol. Eks kassid ole teatavasti isepäisemad ja üksiolekule vastuvõtlikumad kui seltsi otsivad koerad. Pildikeelelt on „Hulkurid" aga kahtlemata sama võluv kui tema eelkäija ja kaamera liigub suure osa ajast peategelaste silmade kõrgusel, järgnedes ilmekatele loomadele läbi parkide, linnatänavate, sildade ja mahajäetud hoonete.

Kuigi Kossakovski eksistentsialismi siit ei leia, keerab „Hulkurid" peegli vaataja poole, küsides, kas ja mil määral me oleme oma neljakäpalistest kaaslastest paremad. Tänavakaadreid katkestavad mitmed ajaloost pärit tsitaadid, kõige sagedamini Antiik-Kreeka filosoofilt Diogeneselt, kes mahitab koertele mitte ülalt alla vaatama, vaid neilt õppima. „Inimelu on kunstlik ja silmakirjalik, inimestel tasuks uurida koeri," avab filmi pea 2400 aastat vana mõte. „Hulkurid" pakub selleks kaastundlikku ja hinnangutevaba võimalust.

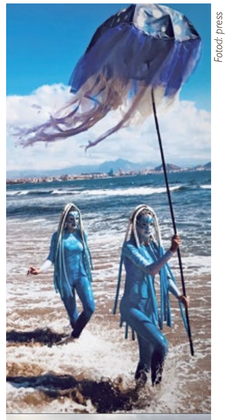

Fotod: press

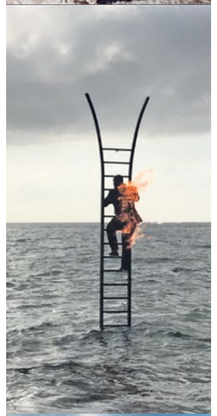

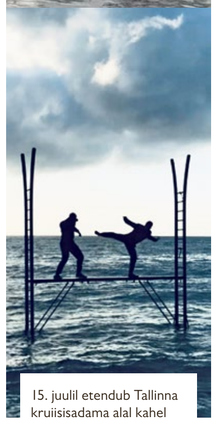

15. juulil etendub Tallinna kruiisisadama alal kahel korral (kell 19 ja kell 22) muusikaline suurlavastus „OOKEAN", mis jutustab vee ja tule koreograafia, kehakeele ning võimsa muusika abiga maailmamerede tervisest. Helilooja Ülo Krigul, dirigent Risto Joost, lavastaja Ran Arthur Braun. Laval on orkester Tallinn Sinfonia ja kammerkoor Voces Tallinn, kaheksameetrist hiigelnukku juhib nukumeeskond Hispaaniast. Info: *ookean.info*

KALAMBUUR

NEUROOSIAIA FILHARMOONIA

Juuni lõpust on Saaremaal Triigi Filharmoonia nime all tegutseva suvise muusika- ja kunstilava juures avatud Keiti Vilmsi heategevuslik kalambuurinäitus „Neuroosiaia kuninganna", mis pakub pärast pikale veninud koroonaaega arvestatavat hingevaluvaigistit! Heategevuslik mõõde tähendab seda, et väljapaneku külastamine on küll tasuta, kuid Keiti kutsub üles toetama naiste tugikeskusi psühhiaatrilise abi võimaldamiseks. Kalambuurid on kujundanud graafiline disainer Johannes Naan. Uuri lähemalt: *facebook.com/triigifilharmoonia*

KUNST

EESTI NAINE PÄRNUS

Pärnu Uue Kunsti Muuseumi igasuvine suurnäitus „Mees ja naine" võtab sel aastal fookusesse eesti naise võimu ja vaimu, näidates naist läbi kunstiloo õige erisugustes rollides: naine kui ema, naine kui töökangelane, naine kui salapäraselt võrgutav olend… Osalevate kunstnike plejaad on pöörane, kuraatoriteks Mai Levin ja Mark Soosaar. Näitus jääb avatuks 29. augustini. Täpsem teave: *mona.ee*

Peeter Allik „Ma nägin seda" (detail)

TEATER

DÜSTOOPIA VANEMUISES

Vanemuise suvelavastuse „1984" aluseks on George Orwelli samanimeline romaan – kust leiab küllap mitmeid paralleele ka tänapäevase või kujutletud lähituleviku ühiskonnaga. Teose sündmused toimuvad totalitaarses riigis, kus valitseb Suure Venna kultus, iseseisev mõtlemine on keelatud ning inimesi jälgitakse igal võimalikul moel; ajalugu on ülekirjutatud ning olevik salastatud. Lavastaja Karl Laumets, muusikaline kujundaja Vaiko Eplik, laval teiste seas Robert Annus, Gert Raudsep, Marika Barabanštšikova, Ott Sepp. Lavastust näeb kokku kümnel korral ehk kuni 10. juulini Tartus Kammivabriku sündmuskeskuses (Teguri 28a). Uuri: *vanemuine.ee*

KIRJANDUS

VÄIKESE HIPI FOND TOETAB ULMET

Tänavu toetab Liisi Ojamaa mälestuseks loodud Väikese Hipi Fond noore ulmekirjaniku debüütteose väljaandmist. Fond ootab noorte autorite digitaalseid käsikirju kuni 1. detsembrini 2021. Toetuse suurus on 800 eurot ning taotlemise tingimustega saab tutvuda lähemalt fondi kodulehel *väikesehipifond.ee*.

10.–11.07.

KES SAAB ARU?

Iga-aastaseks planeeritud kunstifestival „Ma ei saa aru" tõstab tänavusel esimesel korral 10.–11. juulini Telliskivi Loomelinnakus fookusesse tänavakunsti. Harjutame koos mittemõistmist ja mitmetimõistmist, arendame visuaalset kirjaoskust ning jälgime individuaalseid ja ühiskondlikke tõrkeid-stigmasid, mille kaudu me üht teost taevani kiidame, aga teise kiirustades plätserduseks loeme. Kavast leiame *live*-joonistamisi, tänavakunstituure, vestlusringe ja töötubasid. Lähem info: *maeisaaaru.ee*

11.–18.07.

KLASSIKA SUVEPEALINNAS

Pärnu Muusikafestival toimub tänavu 11.–18. juulil nii suvepealinnas kohapeal kui ka eelmisel aastal loodud Pärnu Muusikafestivali TVs. XI festivalisuvi toob kodupubliku ette taas Eesti Festivaliorkestri koos nimekate solistidega. Üle mitme aasta on Pärnut külastamas ka avakontserdil üles astuv Sinfonietta Rīga. Rahvusvaheline klassikalise muusika festival ühendabki endas Järvi Akadeemia, kõrgetasemelise kontserdiprogrammi ning Paavo Järvi juhtimisel tegutseva Eesti Festivaliorkestri. Kava ja asjaolud: *parnumusicfestival.ee*

Foto: Kaupo Kikkas

15.07.

ULM KULTUURIKLUBI I

Uue Loomingu Maja Kultuuriklubi on õhtu kolmes vaatuses ja vabas õhkkonnas. Esimene ULMa Kultuuriklubi keskendub märksõnale „ruum". 15. juulil algusega kell 19 on kaunis Manufaktuuri kvartalis (Manufaktuuri 5) Koplis kavas ajada juttu tarkade inimestega, kuulata muusikat, ehk lugeda ka natuke luulet ning sooritada väike etüüdki. Mõistagi on avatud baar. Õhtut juhib Indrek Spungin ja uut plaati esitleb Saint Cheatersburg. Info: *facebook.com/uueloomingumaja*

29.–31.07.

KAUNIS NÄDALAVAHETUS HIIUMAAL

Selgi aastal kutsub Sõru Saund puhkuse lõppu (või hoopis algust?) veetma idüllilisele Hiiumaale, kus saab 29.–31. juulini kolme päeva jooksul osa päikeselistest (või hoopis vihmastest?) päevadest täis *live*- ja DJ-muusikat. Peaküülaliseks on kutsutud legendaarne Jimi Tenor, aga kohale on lubanud teiste seas saabuda veel näiteks Valge Tüdruk, muidugi ei mööda pidu ka peakorraldaja Siim Nestori suurte lemmikute Väikse PD ja Mannata. Silmitse lähemalt: *facebook.com/sorusaund*

12.–14.08.

EESTI HIP HOP FESTIVAL 15!

Hiphop ja Elva männimetsad, kes neid suudaks lahuta! Sel aastal 15. sünnipäeva tähistav Eesti Hip Hop Festival vältab sedakorda lausa kolm päeva, nimelt 12.–14. augustini. Programmist ei puudu ei tulevikutähed ega skeene vaieldamatu raudvara. Üles astuvad teiste seas Genka & Dew8, 5MIINUST, Villemdrillem, Põhjamaade Hirm, Pluuto, Väike PD. Pilk peale: *eestihiphopfestival.ee*

14.–28.08.

SITSI SILENTIUM

Meil on dokumenteeritud üsna hästi Kreenholmi vabriku kirjut ajalugu, ometi paikneb Põhja-Tallinnas siiani ka Sitsi kvartal, mis meenutab kunagist võimsat Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabrikut. Kohaspetsiifiliste ja visuaalsete lavalugude traditsiooniga teatriühendus Misanzen kutsubki augustis Balti manufaktuuri ajarännakule „Sitsi Silentiumit" vaatama. Esietendus 14. augustil kell 20, autor-lavastaja Helen Rekkor, osades Silva Pijon, Piret Krumm, Rauno Kaibiainen, Andres Roosileht. Vt: *facebook.com/misanzen*

14.08.

LASNAMÄE KUTSUB

Alternatiivset linnaromantikat jagub sel suvel aga veelgi, nimelt toimub 14. augustil Lasnamäe Kivila pargis suurejooneline festival GROM. Sündmuse tõmbenumbriteks on Shortparis Venemaalt ning selle suve ainsa kontserdiga just GROMil üles astuv Tommy Cash, aga avastamist-äratundmist jätkub mõistagi veel palju rohkem. Lisaks muusikale saab festivalipäeval harrastada Kivila spordipargis ekstreemsporti, mängida lauamänge ning tutvuda kohalike maitsetega! Info: *grom.ee*

Shortparis. Foto: Victor Yuliev

18.–21.08.

UITAMA UITIGA

Hoopis teistsugust linnafestivali saab kogeda aga 18.–21. augustini Tartus, kus rullub lahti järjekordne kohaspetsiifilise kunsti festival UIT. UIT suunab oma tähelepanu sellele, kuidas me linnaruumi tunnetame ja kasutame, ning teeb distsipliinideülest koostööd eri kunstnikega – ikka selleks, et pakkuda publikule võimalust oma linna uuest perspektiivist vaadelda. Festivali programmis on teosed, mis on linnaruumiga arvestavad või sellest välja kasvavad: etendused, kontserdid, linnatuurid ja -mängud, sealhulgas on ka lastele suunatud tegevusi. Uuri lisa: *uit.ee*

EESTI VÄIKEPRUULIJATE LIIT

Premia

Folgi ametlik auto on Mariine Auto

MARIINE AUTO Subaru ametlik esindaja Eestis | SUBARU

Folki sõidutab

TEXOR

KULTUURIMINISTEERIUM

EESTI KULTUURKAPITAL

Viljandi